

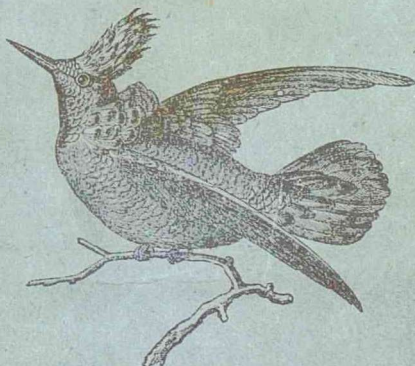
III. del: Ptice, 2. snopič.

Domače in tuje
Živali v podobah.

Slovenskeji mladini v poduk in kratek čas
opisal

Fr. Erjavec,

profesor na kr. višej realki v Zagrebu.

Slov. večernic XXV. zvezek.

1871.

Natisnil Jož. Blaznik v Ljubljani.

Domače in tuje
Živali v podobah.

Slovenskej mladini v poduk in kratek čas
opisal

Fr. Erjavec,
profesor na kr. višej realki v Zagrebu.

Na svitlo dala
družba sv. Mohora v Celovcu.

IV. del:
P t i c e.

2. snopič.

Natisnil Jož. Blaznik v Ljubljani.

1871.

Z dovoljenjem vis. čast. Krškega knezoškofijstva.

II 26. 085 Pf

IN 2030003317

iz družih krajev, kjer se séri nahajajo še bolj po gostem, kakor na Švajcarskem, ni slišati od tacih nesreč. Drugod je sér znan kakor bojazljiv in len mrhar, ki se hrani največ s kostmi.

Gnjezdo postavlja sér zmerom v strmo, od nobene strani pristopno skalovje po najviših vrhuncih. Gnjezdo je jako veliko in sploh orlovemu podobno. Samica znese zgodaj pomladi 3—4 jajca, od katerih pa navadno izvali samo dve, in tudi od teh dveh mladičev se dostikrat samo eden izredí. Mladiči so grdi, požrešni trebušniki, obrasteni s sivkastim puhom (mahom).

Mlade sére jemati iz gnezda je neizrečeno težavno in nevarno početje. Tschudi opisuje, kako se je pri tem poslu godilo Schererju, ki je bil glasovit lovec na divje koze. S pušo samico na rami je bos plezal do sérovega gnezda. Še predno je bil pri gnejzdu, prileti stari sér, ali Schererjeva kroglja ga prodere. Scherer nabije spet pušo in pleza dalje. Pred gnejzdom se pa s strahovito togoto sérka zažene va-nj, zasadí mu kremplje v kolk, bije ga s kljunom in ga skuša s skale potisniti v globočino. Možu je bilo tesno pri srcu, z vso močjo se je moral okleniti skale, zraven se je moral še braniti starki, puše pa ni mogel rabiti. Vendar ni izgubil zavednosti, in to ga je rešilo gotove smrti. Z eno roko je pomeril pušo na ptico, ki je visela na njem, z bosim palcem na nogi je pa napel in potem spet sprožil petelina. Puša počí in starka pade mrtva v skalovje. Ali globoke rane so mu se poznale vse žive dni.

Na otoku Sardiniji so opazili trije bratje v skalnatej razpoki nad globokim breznom veliko sérovo gnjezdo, od kterega so si obetali lep dobiček. Ali gnjezdo je bilo tako globoko in skalovje je bilo tako strmo, da je samo po vrvi mogoče bilo spustiti se do gnezda. Eden izmed njih se dá toraj privezati na vrv, vzame za brambo ostro sabljo v roke in brata ga spustita črez rob v globočino. Ko pride do gnezda, najde v njem tri mladiče, vzame jih v drugo roko in zavpije bratoma, naj ga kvišku potegneta. Ali zdajci privihrata stara dva séra in togotno planeta na drznega mladenča. Ako bi bil brez sablje, bil bi izgubljen. S krepko roko jo nad svojo glavo suče na vse strani

in se tako brani sovražnikom. Hipoma čuti, da se je vrv potresla. Pogleda kvišku in vidi, da je v gorečnosti z ostrico zadel vrv in jo do tri četrti presekal. Groza ga preleti, v nepopisljivem strahu čaka, kaj bo ž njim. K sreči je prispel do vrha, brata ga sprejmeta vriskaje, ali ko ga pogledata, ga komaj spoznata. Smrtni strah mu je pobelil lase, ki so bili poprej črni kakor oglje.

56. Jastreb.

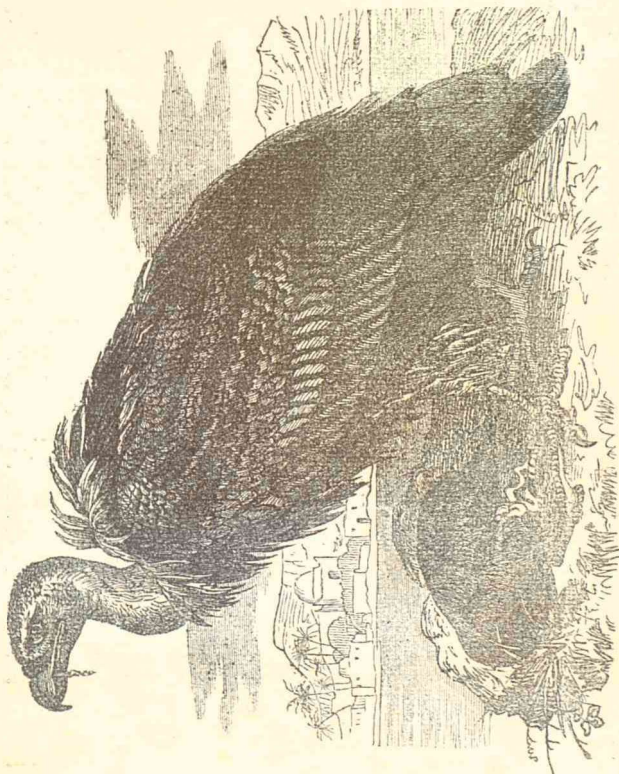
Jastreb je grd in oduren ptič. Že njegova vnanjost: neukretno truplo, prsteno perje, gola glava in vrat, vse nam je zoprno; ako pa še pomislimo na njegovo plahost, smrdljivost in goltno požrešnost, bomo hitro s sodbo gotovi, da je jastreb to med pticami, kar je hijena med četveronožci. Ni je tako smradne mrhe, ni je tako gnjusne nesnage, da je jastreb ne bi požrl. Kedar se nameri na kako večo crknetino, nažré se takó, da se potem ne more od tal vzdigniti, in pri takej priložnosti ga ni težko ujeti ali ubiti. Ni si skoro mogoče misliti grje podobe, nego je sit jastreb.

Z mrhovino napolnjen grbanec mu kakor vreča visi o vratu in ga vleče k tlam, rep se je pobesil, kreljuti so se spustile, vrat se je skrčil, oko mežavo gleda in smrad se širi okolo njega — res prava podoba požrešne samopašnosti in smrdljive lenobe.

Krivo bi pa bilo, ako bi kdo mislil, da jastreb ne je presnega mesa, še veliko bolj mu gré v slast kakor mrcina, ali kaj hoče, ker nima sposobnosti za lovca. Drugih živali loviti, nima niti poguma niti pravega orožja. Njegovi kremplji so kratki, slabo zakrivljeni in tumpasti, ž njimi ne more živali niti pograbiti niti odnesti, zato mora biti zadovoljen s tem, kar najde, to je: s crknetino.

Pa vsaka stvar ima dve strani. Ravno te lastnosti, zbog kterih se je pristudil nam, delajo ga za druge kraje neizrečeno koristnega in potrebnega. Že v južnej Evropi, posebno pa dalje v Aziji in Afriki nikdo mrhe ne zakopava; kjer kaka žival pogine,

tam jo pustí gospodar ležati; ravno tako vso nesnago iz hiš mečejo na ulice in odpadkov pri mesnicah: čreva, kri itd. nikdo ne pospravi. V velikej vročini bi to hitro začelo gnjiti, smradovi bi zakužili zrak in vsakoršne kužne bolezni bi se izcimile. Tú so jastrebi človeku največi dobrotniki, oni čistijo ulice,

51. Beloglavi jastreb.

dvorišča in mesnice, in sploh vsako mrtvo truplo ali živalski odpadke hitro spravijo v kraj. Zato so pa jastrebi v teh krajih v velikej časti, nikdo jim nič žalega ne stori, po mestih brez strahú posedajo po strehah ter se s psi trgajo za živež. V puščavi jata jastrebov spremlja romarsko ali kupčijsko karavano željno pričakovaje, kedaj bo onemogla kaka kamela.

Mrhi jastreb razpara trebuh, potakne glavo v trebušno otlino in požré najpred žlahnejši drob, kakor srce, pluća in jetra, potem izvleče čreva, jih raztrga in pohlasta z blatom vred, za tim se še le loti mesa. Po takem žretji je posebno ostuden, ker mu je glava in vrat ves zamazan s krvjo in z drugo nesnago. Med žretjem se med sebo neprestano koljejo in odrivajo in tudi sicer se radi pretepavajo.

V Evropi živita dva jastreba in od obeh se časih posamezni zaleté v naše kraje, za stanovitno pa menda pri nas nikjer ne prebivata, ker ne najdeta dosti hrane. Na Hrvaškem, posebno pa v dolnjej Slavoniji pa oba nista redka, kar ni čudo, ker je Turčija blizu. Prvi je:

Beloglavi jastreb ali **mršnjik**, ki je polčetrți črevelj dolg in osem črevljev širok. Perja je sivorjavkastega, rep in kreljuti so pa črnikasti. Vrat in glava sta skoro gola, obrastena sta le s kratkim in redkim ščetinastim mahom, ki se na spodnjem vratu podaljša v prnati ovratnik (krežlec). Rjast kljun je od korena raven, na koncu pa kljukasto vkrivljen.

Beloglavi jastreb gnjezdi v otlinah po skalovji. Na prvo pomlad znese ona eno belo jajce, katero jej tudi on pomaga valiti. Mladič pred tremi meseci ne izletí iz gnjezda.

Vjet jastreb zmerom ostane čemerem in potuhnjen, le redkokedaj se sprijazni s človekom. O enem se pripoveduje, da se je sosebno sprijaznil s starim mesarskim psom. Ko je ta crknil, vrgli so truplo pred jastreba, ali ni se ga dotaknil, dasiravno je bil lačen. Postal je žalosten, nič več ni hotel jesti in osmi dan je ležal mrtev zraven svojega prijatelja.

Leta 1775 so na Šmarinej gori na Kranjskem ubili beloglavega jastreba, leta 1835 so pa enega v Dolu pod Ljubljano živega vjeli in ga na Dunaj poslali.

Rjavi jastreb je še malo večí od beloglavega. Ves je zagorelo rjav, tudi glava in vrat sta poraščena z rjavim volnastim puhom.

Rjavi jastreb ni tako zoperen, kakor beloglavi; vede se bolj možato in napada tudi žive živali. Večidel se pa tudi on hrani z mrhovino, toda čreva žré samo v največej sili.

Gnjezdo znaša na visoko drevo. Isto gnezdo mu služi več let, tako dolgo, dokler ga kaj ne moti. V Slavoniji ima na Fruškej gori stalna gnezdišča. Gnezdo je brez umetnosti zvrhovačeno iz suhih vej, kotanja je pa s suho travo nastlana. V začetku meseca sušca iznese samica eno jajce.

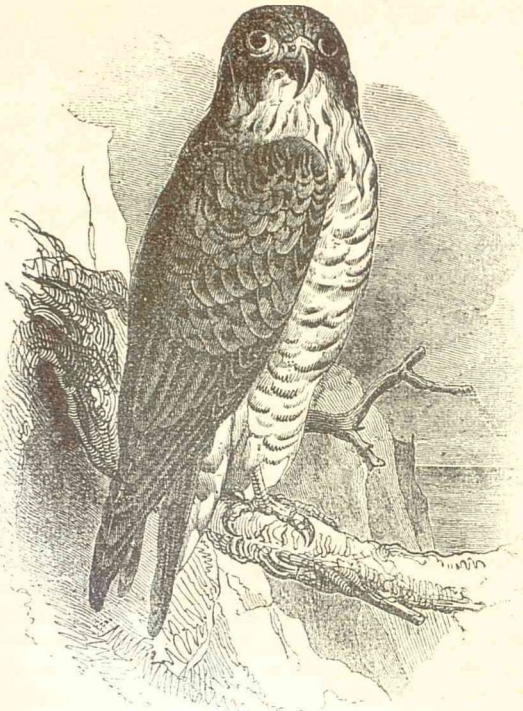
57. Sokol.

Obrnimo se od mračnih mrharjev k dobrodejnim podobam — k sokolom. Res je, da so tudi sokoli grabežljivi roparji, ali svojo krvavo delo opravljajo z neko plemenito dostojnostjo, ki nam se tudi na roparji dopada. Brez pomisleka lahko rečemo, da so sokoli najlepše in najpopolnše ujede. Vsi se ponosno držé, hitri so in okretni, zraven pa tudi močni, pogumni in drzni. Sokoli imajo velike glave, lepe bistre oči in dolge, ozko urezane perutnice. Ne prevelik ali vendar močan kljun je lepo vkrivljen ter ima na gornjej čeljusti zobu podobno škrbino, dolgi prsti na hlačastih nogah so oboroženi z močnimi zavitimi kremplji. Sedeč se držé po koncu, po tléh nerodno skačejo.

Pri nas živi več sokolov, največi je:

Sokol selec, tudi sivi in hostni sokol imenovan. Dolg je poldrugi črevelj, z razpetima perutnicama pa meri tri do štiri črevlje. Na temenu in po hrbtu je pepelast in črno lisast, na grlu bel, po trebuhu pa zamazano rdečkasto bel s poprečnimi progami. Perutnice so črnikaste, rep je pasast, kljun plavkast, voščnica in noge so rumene.

Sokol selec prebiva povsod po gozdih, posebno rad ondi, kjer se nahajajo kameniti holmi in skalnate stene. Po letu živé na pare in ne trpé družih blizu sebe, po zimi se pa družijo in potujejo proti jugu, k nam pa pridejo od severa drugi njegove vrste, zato ga tudi imenujejo „selec“.

52. Sokol — selec.

Selec je samo presno meso, mrhe nikdar ne okusi, celó ostankov svojega plena ne poišče v drugo, vse si sproti lovi. Ta sokol je strah in trepet vseh majhnih in velikih ptičev, od divje gosí in race do poljskega škrjanca in vrabca. Najrajši se spušča za letečimi pticami. Ko je dobil ptico na oko, letí kakor strela za njo, da človek ne more razločiti, kaj frčí po zraku. Manjšo ptico tekoj v zraku zadavi, večo pa tako dolgo mikasti, da pade ž njo na zemljo, kjer jo popolnoma usmrti. Ptico površno oskube, predno jo začne jesti, manjšo pojé vso, od večé pa čreva pustí. Čudno je pri njem to, da pustí plen, kakor vidi, da ga kdo proganja. To menda vedó

druge ujede, ki za lov niso tako spretne, ter mu dostokrat odvzemo vjeto ptico. Ravno zato je sokol selec tako škodljiv, ker ne lovi samo za-se, temveč tudi za druge prežavce.

Selec gnjezdi najrajši po luknjah v zveženem skalovji, pa tudi na visocih drevesih. V gnjezdo iz suhe brsti in dračja položi samica konec meseca maja tri ali štiri rdečkasta, rjavo pikasta jajca, ktera ona sama valí, samec jo pa hrani in kratkočasi z umetnim letanjem.

Sokol selec se dá izučiti, da lovi druge ptice in je prinaša svojemu gospodarju. V Aziji je lov s sokolom že v starodavnem času bil navaden, in sicer ne samo na ptice, temveč tudi na četveronožne živali: na gazele, lisice, volkove, divje osle i. dr. V Evropi je lov s sokoli prišel v navado v osmem stoletji pri velikej gospodi, ki je mnogo trošila na izučene sokole. Ko je francoski kralj Filip Avgust oblegal mesto Akon, ušel mu je lep sokol. Ko je slišal, da so ga Turki vjeli, obetal jim je 1000 cekinov za-nj, ali ni ga dobil. Angleški kralj Edvard III. je izdal postavo, da vsak, kdor bi izurjenega sokola ukradel, zapade smrti. Francoski kralj Franc I. je imel 300 za lov izučenih sokolov. Z lovom in šolanjem sokolov so se ukvarjali posebni ljudje, katerim se je ta posel dobro izplačal, kajti večkrat je za lepega in dobro izučenega sokola dobil po 500 do 800 gold.

Za lov so najboljše samice, ki pa ne smejo prestare biti, največ dve leti. Vjetemu sokolu, ki je namenjen za šolo, natakne se na glavo usnjata kapa in usnjat jermenec se mu priveže na nogo. Sokolar si ga večkrat dene na roko in ga nosi sem ter tje. Ko je sokol s kapo na glavi stradal 24 ur, vzame ga sokolar na roko, mu sname kapo ter mu ponudi ptico. Ako neče jesti na roki, mu zopet natakne kapo in ga pusti zopet 24 ur stradati, med tim ga pa večkrat odkrije in nosi na roki. Ako za drugih 24 ur še neče jesti, pokrije ga zopet in lačnega priveže. Tako ravna ž njim tako dolgo, da vzame ptico in jo začne na roki jesti. Ko se je na toliko ukrotil, prične se pravi nauk. Sokolar mu sname kapo, ga nosi nekoliko časa na roki, potem ga posadí na kak klin in, kazaje mu

ptico, ga vabi, da mu skoči na roko, katero drži prav blizu njega. Ako je skočil, odmakne mu drugi dan roko malo dalje in tako naprej, da mora vsaki dan malo dalje s klina na roko zleteti. Po vsakem nauku mu se kapo zopet natakne.

Ko se je v hiši na toliko izuril, vzame ga na daljši motoz privezanega ven pod nebo, da tudi zunaj v večej daljavi ponavlja, kar se je v izbi naučil. Ako je svojo stvar dobro naredil, postavi ga sokolar zvečer s kapo na glavi v viseč obroč ter ga ziblje vso noč, da ne more zaspati. Drugo jutro ga zopet vadi zunaj, mu dá na roki jesti, potem ga nosi okoli do večera, ga dene v obroč ter ga zopet ziblje vso noč. Ravno tako dela tretji dan in še le v noči četrtega dne mu spanja privošči. Pozneje se privadi sokol, da gospodarju, sedečemu na konji, zletí na roko, da premaga strah pred ljudmi in pred psi, da se na motozu privezan spustí za mrtvim golobom, kterege je sokolar pred njim vrgel v zrak. Od tega goloba smé potem nekoliko jesti. Drugi dan spustí živega, na motozu privezanega goloba, sokol ga vjame toda sokolar mu ne pustí, da bi ga načel, temveč mu dá iz roke nekaj jesti. Tako se s časom priučí, da napada vse ptice, tudi večje od sebe. Na lovu ga sokolar drži na roki, kedar pa zagleda kako ptico, mu hitro sname kapo in sokol se kakor strela zažene za-njo.

Sola se začné jeseni, pomladi je pa končana. Sokol pa ni za rabo več kakor tri leta.

Dandanes se je lov s sokoli v Evropi večidel že opustil, samo pri Turkih je še v navadi in sem ter tje na Angleškem. Arabi, Perzijani, Indi in drugi azijanski narodi pa še sedaj lové s sokoli.

Izmed ptičev sokolovega rodú je pri nas mnogo bolj znana:

Postolka (na Štajerskem tudi mokosevka imenovana), ki prebiva povsod po gozdih in po skalovji, v razvalinah in podrtinah, celó sredi večih mest po cerkvah in zvonikih. Po ravnem in v gorah jo je pogosto videti, kako leta nad poljem kričeča: kli,

kli. Ko pa kaj opazi, hipoma obstane in s perutnicama hitro stresaje visi nekaj časa na istem mestu, potem se zapraši na zemljo in pograbi svoj plen, bodi si poljska miš ali skokonoga kobilica, kuščar ali žaba.

Postolka je samo nekaj črez 1 črevelj dolga. Na plečih in po hrbtu je rjava in črno marogasta, spodaj rumeno belkasta in rjavo počrkana; rep je pepelast, na kraji ima črn pas z belim robom. Samec je po glavi in po tilniku pepelast, samica pa rdečkasta. Voščnica in noge so rumene, kremplji črni.

Postolka gnjezdi ali na drevju v zapuščenih vravnjih gnjezdih ali pa po luknjah v zidovji. Samica sama vali 4—6 belkastih, rjavo pegastih jajec. Mladiče pitata starca najpred z žuželkami, pozneje pa največ z mišimi. Iz vsega se toraj vidi, da je postolka koristna ptica, le neveden ali nespameten človek jo more streljati.

Postolka se tudi privadi človeka ter postane prav domača, odleti na polje in se vrne spet nazaj k gospodarju. Med sebo se rade dražijo in prepirajo, drugim ujedam — zlasti sovam — pa drzovito zabavljajo.

Jeseni pobegne od nas in gré daleč tje v srednjo Afriko.

Pri nas živi še nekoliko ptic tega rodú. Tukaj naj le omenimo ostriža in sokoliča. Ostriž je postolkine velikosti in je grozna pošast vsem našim malim pticam, posebno pa škrjancem. Ko škrjanec ugleda ostriža, tako je zbegan, da v smrtnem strahu večkrat pribeži k človeku, kateremu se dostikrat dá z roko prijeti. Kako spreten lovec je ostriž, sodi se lahko po tem, da tudi urne lastavice niso varne pred njim. Lenz je izračunal, da ostriž na leto več ko 1000 malih ptičev pokonča.

Najmanjši tega rodú je sokolič, ki skoro ni nič večji od brinovke. Ali vkljub vsej malosti je vendar močan in drzan ropar ter se loti celó jarebice.

Oba, ostriž in sokolič, se hitro sprijaznita s človekom in se dasta priučiti za lov na prepelice, škrjance in druge manjše ptice. Na zimo se oba preselita.

58. Kanja ali mišar.

„Dobrota je sirota.“ O resničnosti tega našega pregovora bi mogla tudi kanja kaj povedati, ko bi govoriti znala. Požrešne poljske in gozdne miši nimajo razen postolke in sove hujšega sovražnika, ki bi jih znal tako trebiti, kakor kanja. Če bi za ta posel od poljedelca najeta in plačana bila, bi ne mogla te službe vestneje opravljati. Ves božji dan kroži nad poljem in gozdom, ali pa sedi sredi polja bodi si na kacam drevesu, ali na groblji ali pa na mejniku. Ko jo človek tako leno in zanikerno, ohlapnega perja vidi stati na enej nogi, sodil bi, da malo mara za vse, kar se okoli nje godi. Ali ta malomarnost je le navidezna. Njeno bistro rjavo oko razgleda vso okolico, njeno tenko uho ničesar ne presliši. Posebno naprežena je na miši, zato jo po nekterih krajih tudi „mišar“ imenujejo, in to po vsej pravici. Na dan pohrusta 50 miši, ako jih le more dobiti, 30 se pa smé računiti na dan. Imel sem priložnost že nekoliko teh ptic parati in pregledovati; v vseh sem našel po več miši, v enej tudi podgano, v enej pa zraven miši na pol prebavljeno precej veliko belouško. Mišar namreč tudi rad lovi kače in celó strupenega gada ustrahuje in požré. Če zraven še pomisliš, koliko njegovih trije ali štirje mladiči potrebujejo, predno so godni, potem bodeš lahko presodil, koliko škodljivega mrčesa ena mišarjeva rodovina pokonča čez leto in dan. In kako človek navadno to dobro delo kanji plačuje?

Vsak malopridnež, ki zmore kje kak pihalnik, strelja po njej in če jo je ubil, ne vé, na ktera vrata, na kateri paž bi jo pribil, da bi videlo več ljudi — tega strahovitega „jastreba“, „kragulja“, ka li! Tako neuki svet plačuje svojim najboljšim prijateljem.

Mišar meri po dolgem blizu dva črevlja, od kterih pa na sam rep odpade osem palcev, v širjavo meri štiri črevlje in še čez. Zgoraj je rjav, po jasnejših prslih in po trebuhu pa rjavo lisast ali pa po dolgem progast. Pepelast rep ima več temnih pasov. Sicer pa skoro ni dobiti dveh mišarjev, ki bi bila v perji popolnoma enaka. Kljun je črnkast, voščénica

in noge pa rumene. Glasi se skoro kakor mačka mijavkaje.

Kanja prebiva pri nas povsod na porobji večih gozdov in leta odtod na polje in senožeti. Gnjezdo si postavi v gozdu na visoko drevo. Za podlago nanosi suhe brstí, kotanjo pa nastelje z dračjem, travo ali pa si jo še celó obloži z mahom. Konec malega travna znese ona štiri zamazano bela in rjavo pegasta jajca, ktera sama izvalí v treh tednih. Mladičem pa oba skrbita za živež.

V hudih zimah se umakne na toplejši jug.

Bolj poredkoma se nahaja pri nas:

Koconoga kanja, ki je v velikosti in tudi sicer po svojih lastnostih navadnej kanji podobna, samo da so noge do prstov prnate (kocaste) in da je bolj pisanega perja, namreč belega, s sivim, rumenkastim, rjavim in črnim namešano. Perutnice so na koncu črne, rep je pa bel, sivo zarobljen in črno pasast.

Gnjezdi rajše na pečinah, nego na drevji. Miši loví ravno tako pridno, kakor navadna kanja.

S kanjami v rodú je:

Sršénar ali **osar**, ki se v velikosti od svojih sorodnic ne razlikuje. Perje se rado menja, kakor pri kanji. Največ je vendar zgoraj rjav, po glavi sivkast, po prsih in po trebuhu belkast in rjavo lisast ali pa povprek marogast. Rep ima tri široke in več ozkih rjavih pasov. Kremplje ima dolge ali slabo vkrivljene.

Sršénar je jako nedolžna vjeda, večidel stikuje za osinjaki (osjimi gnjezdi), iz katerih pobira mlado zalego, vmes zoblje pa tudi gosnice, kebre, kobilice, žabe itd. Letečih os ne mara, brž čas se boji njihovega žela.

Gnjezdo dela prav nemarno iz suhljadi ter ga večkrat postavi prav nizko na kako vejo. Samica znese samo dve ali tri jajca. Mladiči se jako hitro udomačijo ter so prav kratkočasni.

Pri nas je ta ptica menda precej redka.

Naposled naj omenimo še:

Kačar, ki je kanjam podoben, v nekterih lastnostih nas pa skoro na orle spominja, zato ga nekteri tudi tim prištevajo. Dolg je nekoliko palcev črez dva črevelja, z razprostrtimi kreljuti pa meri polšesti črevelj. Zgoraj je rjav, na čelu in grlu belkast, na prsih rjav, po trebuhu pa bel in povprek rjasto lisast. Rjav rep je belo zarobljen in trikrat črno pasast. Jako zakrivljen kljun je črn, oko rumeno, voščena in noge pa plavkaste.

Kačar prebiva po samotnih velikih gozdih, katerih ne zapusti tako hitro, dokler najde živeža v njih. Na Kranjskem se nahaja v bistranskih gozdih, kjer tudi gnjezdi. Sicer je lena in malomarna ujeda, počasi se vozi po zraku ali pa sedí na kacem parobku pri vodi in preží na plen. Dobro je vse, kar mu pride pod kljun: žaba, kuščar, riba, miš, ali v največo slast mu gredó kače. Z eno nogo jo pograbi blizu glave, z drugo pa malo dalje. Kača srdito piha in siče in se previja, ali vse jej nič ne pomaga. Ptič jej nezmenivši se za njeno previjanje in siskanje lepo počasi pretare vrat, potem jo pogoltne celo. Vjet kačar je v malo urah požrl tri velike kače; kedar je dobil kačo, ni pogledal nobenega drugega mesa.

Kačar se jeseni preseli v severno Afriko ter se spomladi vrne precej pozno. Samica znese navadno eno samo jajce, katero jej tudi samec pomaga valiti. Čudno je to pri tej ptici, da mati v nevarnosti mladiča prenese v drugo gnjezdo.

59. Kragulj.

Vroč letni popoldan je. Solnce pripeka z jasnega neba. Prazničin mir leží nad vasjo, vse okrog je tiho in mirno, celó listje na drevesu se ne gane. Kar je delavnih rok, vse so na senožetih pri senu, ki se tako lepo suší. Doma so ostali le otroci in starci za varuhe. Stara ženica je z malim unučkom v naročji sela na klop pod košatim orehom in pes je legel k njenim nogam, veči otroci pod jablano iz ilovice pekó hlebce, maček se je v največem solncu zleknil

v travo, kokoši se pa konci hiše zadovoljne kopljejo v pesku. Kar naenkrat se začuje ploskanje perutnic, jata golobov se pripodí v največej naglici s polja in plane v golobinjak, tekoj za njimi z velikim hrušem prisvrči neka ptica in pade med prestrašene kokoši. Še predno morejo misliti na beg, že je ropar pograbil eno izmed njih ter jo odnesel proti gozdu ne mené se za otročji krik niti za vriščanje drobnih lastavic in drugih ptic. Otroci pa hité na travnik materi povedat, da je kragulj odnesel grahasto čopko, ktero so vsi tako radi imeli, ker je bila tako lepa in krotka.

53. Kragulj.

Kragulj, kteremu sicer tudi kokošar in golobar pravijo, ima po dolgem poldrugi do dva črevlja, črez razpeti perutnici pa meri do blizu štiri črevlje, zlasti samica, ki je zmerom nekolkoveča od samca. Zgoraj je rjavkasto siv, spodaj pa bel z valovitimi temnimi progami povprek pisan in po dolgem počrkan. Dolgi rep, kteremu perutnice segajo samo do polovice, ima pet temnih pasov. Črni kljun je že od korena vkriv-

ljen ter je na gornjej čeljusti malo izrezan. Voščenica in noge so rumene.

Kragulj je med lovečimi ujedami najpožrešniši in najkrvoločniši. Nikdar nima dosti, zmerom bi davil in žrl. Vsem pticam od divje kokoši do vrabca in ravno tako vsem manjim četveronožcem je kragulj strah in groza. Loti se starega zajca in ga tako dolgo obdelava s kljunom in s kremplji, da naposled omaga. Zraven je krvolok tudi neizrečeno drzovit, z dvorišča odnese kokoš in golobe pride strašit na golobinjak. Kjer mu se je enkrat po sreči izteklo, tjekaj rad zahaja; od posameznih selišč časih malo po malo odnese vso perutnino. Ako mu je ugodna prilika, kolje in davi po redu, dokler ima kaj, potem si znosi svoj plen skupaj in začne žreti. Zato ga vse ptice neizrečeno sovražijo, kjerkoli se pokaže, vse kriči, vrešči in letí za njim, da-si tudi mu nič ne morejo, k večemu, ako s tim svaré druge ptice.

Kako hudobni so kragulji, vidi se posebno pri zaprtih. Ako zapreš dva kragulja skupaj, ne bodeš ju dolgo imel. Kmalu bode močnejši ubil slabejšega in ga bode požrl, če tudi mu sicer druge hrane ne manjka. Brat ubije brata, mati požré sina, hči očeta. Pri njih velja: kdor je jači, ta kvači.

Kakor pravi ropar tudi kragulj ne mara za družbo. Par živi samo tako dolgo skupaj, dokler jih skrb za zarod veže na gnjezdo. Ko so pa mladiči dorasli, razkropi se vsa družina, odslé je drug drugemu sovražen.

Kragulj gnjezdi v gozdu na visocih drevesih, navadno v rogovili blizu debla. Gnjezdo je kakor sploh pri ujedah. Proti koncu aprila je v njem najti 2—4 zelenkasta, včasih rumeno pikasta jajca. Mladi so strahoviti požeruhi, stara jim znašata vse, kar jima pride pod kremplje, celó cela gnjezda z mladimi pticami.

Ni treba dostavljati, da je to škodljivo grdobo treba na vso moč proganjati.

V Aziji in menda tudi Turki v Evropi lovijo ž njim druge živali in pravijo, da je za ta posel bolji od vsacega sokola, zlasti pa samica.

Kragulj v malem je:

Skobec. Ne samo, da mu je ves podoben po perji in po drugih vnanjih lastnostih, timveč ga tudi posnema v vseh napakah in malopridnostih. Drzovit je in hiter kakor strela, krvoločen in nezasiten, zraven pa oprezen in prevejan, kakor malo kateri ropar. Od kragulja se le razlikuje v velikosti, ker ni daljši od enega črevlja.

Skobec lovi manjše ptice, toda se loti tudi jarebice ali pa še večje ptice. Plena, ki si ga je enkrat ubral, ne pustí z lepa. Večkrat ga strast tako prevzame, da pozabi na svojo varnost; dogodilo se je že, da je za ptico priletel skozi odprto okno v hišo. Gospodinje ga posebno imajo na rovašu, ker jim odnaša piščeta.

Na Ruskem in v Aziji tudi njega priučavajo za lov, sosebnó na prepelice.

Iz velike sokolove rodovine živé pri nas še ti-le roparji:

Rjasti škarnjek, pepelasti splinec in rjavi lunj ali lanj, prvi je dolg dva črevlja, drugi poldrugi, tretji pa še nekoliko dalji.

Teh roparjev ne bodemo natanko popisovali. O vseh treh se more reči, da so leni, neukretni in bojazljivi. Lové mlade ptice — škarnjek odnaša tudi piščeta z dvorišča —, posebno pa miši, žabe, kuščarje, kobilice in kebre. Ker so sami nespretni in leni lovci, prežé na sokola, kateri jim, dasitudi je močnejši, prepušča svoj plen.

Škarnjek se drži lesovja in gnjezdi na visocih drevesih, splinec stanuje na polji in gnjezdi na tleh, lunj pa prebiva na močvirnej zemlji, kjer tudi v gosčavo postavi svoje gnjezdo. Lunj posebno zalezuje gnjezda močvirnih in povodnih ptic ter krade in žré iz njih jajca in mlade. Splinec polovi mnogo poljskih miši in je skoro bolj koristen nego škodljiv, kar se pa o škarnjeku ne more reči.

Sove.

Črez dan iz luknje ven ne smem,
Luč slabo mojim dé očém;
Po noči pa je malo paše.
Trdo je res življenje naše!

Boris Miran.

Sove so ponočne ujede. Dasiravno je med njimi v velikosti in tudi sicer velik razloček, vendar so si v zunajnosti še precej podobne. Vse so pokrite z obilnim mehkim in rahlim perjem, kakor bi bile v kožuhu; zato so vse debelejše videti nego jim je v resnici telo. V debelej okroglej glavi se jej svetijo velike upadle oči, ktere obdaja venec tenkega perja. Kljukasto zavit kratek kljun se jej komaj vidi iz perja, ušesa so jako široka, kratke tršate noge do dolgih in špičastih krempljev pernate. Vnanji prst sova po volji lahko nazaj obrne ter more potem dosti dobro plezati in se po drevji spenjati od veje do veje.

Sova tudi po dnevi vidi, toda velika svetloba jo bode v oči, zategadelj se po dnevu skriva v luknje po zidovji in skalovji, išče zavetja v dupljih, žlamborih in pod strehami, ali pa se pritisne k deblu v mračnej gostej krošnji. O mraku izletí na lov. Sova leta nizko, tiho in počasi, tù pograbi ptiča, ki je brez skrbi na veji zaspal, tam pobere miš iz razora. S plenom letí na svoje navadno mesto, ptiča površno oskube, večega četveronožca pa izlušči iz kože. Manjšo žival pogoltne celo, če tudi jej dela večkrat velike težave. Veče kosti s perjem in dlako v kepo zgvaljene, pozneje z velikim trudom izbrusi iz želodca. Leteča sova večkrat dleskne s kljunom ali pa se tudi oglasi z žalostno zategnjenim, nektere pa tudi z groznim ukajočim glasom, da človeka, ki to čuje v samotí, zona prehaja.

Po dnevi se sova ne smé pokazati, ker jej drugi ptiči, kakor bi hteli maščevati svoje tovariše, ki jih je po noči podavila, ne dadó mirú. Ako jo v njenem skrivišču po naključji najdejo, sirota veliko trpí, dostikrat tudi po nedolžnem. Manjše ptice samo kričé in zabavljajo, večje pa, kakor so na pr. kavke, šoje,

vrane in sokoli se pa ne togoté samo, temveč jej tudi razmršijo perje, jo kljujejo in gnjavijo srdito.

Smešno je gledati sovo, kako se vede, ako jo po dnevi kaj vznemiruje. Jezno poka s kljunom, piha kakor mačka, prevrača oči, zamežikne pa spet debelo pogleda, kima z glavo in se priklanja tako šaljivo, da človeka sili na smeh.

Sove so jeznarite, plahe, neumne in požrešne ptice. Zaprte sove se med sobó koljejo in žró, razen nekterih malih se s človekom nikoli ne sprijaznijo, zmerom ostanejo divje in togotne. Ako poleg tega še pomislimo na njihovo neprijetno zunanost, na tiho letanje in nočno dejanje in na njihov neugoden glas, bodemo lahko razumeli, da so vse sove človeku odurne, za neučenega in praznovrnega imajo pa še celó nekaj groznega, skrivnostnega in pošastnega. Vraža je sovo naredila za mrtvaško ptico in zato jo babjeveren in nespameten svet proganja.

In vendar sovam človek dela veliko krivico. Sovražen jim je zarad njihove zunanje podobe, ne prša je ali je to sovraštvo opravičeno ali ne. Ko bi človek hotel poslušati razum ne pa neumnih predsodkov, gotovo bi ne streljal sóv, razen velike uharice. Kaj je sova požrla, to se najbolje vidi iz izriganih ostanke. Altum je preiskaval te svalke raznih sov in je v 706 svalkih pegaste sove našel ostanke: 16 netopirjev, 933 miši, 1580 rovk (špičmohov), 1 krta in 22 malih ptic; v 210 svalkih lesne sove ostanke: 1 velike podlasice, 344 miši, 1 veverice, 33 rovk, 48 krtov, 18 malih ptičev in neizmerno množino kebrov; v 10 svalkih čuka: 10 miši, 1 rovk in 11 kebrov. Te številke menda dosti jasno in umevno govoré.

Z gnjezdom se sova mnogo ne ukvarja, vsaka luknja, bodi si v skalovji, v zidu, v duplji ali pa tudi v zemlji, je dobra, časih se pa tudi vseli v zapuščeno vranino ali sokolovo gnjezdo. Brez velike priprave znese samica 2—7 belih jajec. Mladiči so grde, vriščeče, s sivim puhom obraščene kepe, ki prav počasi rastó. Stara dva jih imata prav rada in je branita neustrašeno.

60. Vélíka uharíca,

ki se drugače tudi bubuj, vjer in sovjak imenuje, je naša največa sova, kajti je dva črevlja dolga in črez razpete perutnice pet do šest črevljev široka. Rahlo mehko perje je zgoraj rjasto s črnimi plamenastimi lisami, spodaj pa rjavkasto rumeno in po dolgem črno progasto. Nad ušesoma ima dva črna prnata čopa, ktera lahko pobesi in privzdigne. Rudečkasto rumene oči leže sredi pernatega venca globoko vdrte. Kljun in kremplji so črni.

54. Vélíka uharíca.

Bubuj prebiva po velicah gozdih, posebno v gorah. Po dnevi sedi v kakej luknji ali pa v gostej krošnji. Tudi po dnevi dobro vidi, sem ter tje še celó zgrabi kako ptico, ako ima ugodno priliko. Med vsemi sovami so bubuju podnevne ptice najbolj gorke. Gorjé mu, ako ga zasledé! Posebno nagajive so vrane in srake, kterim bubuj po noči neki največ streže po življenji. Človek znávši za to njihovo slabost, postavi jim po dnevi sovražnega bubuja na kako očitno mesto in potem iz skrivišča strela po pticah, ki se iz vse okolice zbirajo okoli sove.

V mraku izleti bubuj na lov. Napada vse, kar se upa obladati, od miši in od podgane do zajca in divjega petelina; lovci pripovedujejo, da se celó mlade srne loti. Zato ga pa tudi na vse kriplje preganjajo.

Bubuj se glási posebno spomladi, ko se pari. Takrat se skoro vso noč razlega njegov ukajoči bu, buj — bu, buj! ki v nočnej tišini še groznej odmeva. Vmes togotno sopiha, bevska in se krohota, da slušajočega človeka groza obhaja.

Ta velika sova gnjezdi v kakoršnejkoli luknji ali pa v kacem zapuščenem gnjezdu. Za podlago si časih nanese kakove šare, časih pa svoji dve ali tri bela jajca znese na goli kamen. Mladi so grde volnate kepe, ki vedno sičejo in pihajo. Stari jih imajo neizrečeno radi, v nevarnosti jih tudi prenesó na drug varen kraj. Mlade, ktere jim je človek pobral iz gnjezda in zaprl, hodijo po noči obiskat in jim donšajo hrane.

Mala uharica je podobna bubuju, samo da je manjša in da ima v razmeri večé ušesne čopke. Dolga je nekaj črez en črevelj, jasno rjasta, zgoraj rujavo pikasta, lisasta in valovito pasasta, spodaj pa s temno rjavimi progami počrkana. Oko je rumeno, kljun črn.

Prebiva pri nas povsod po lesovih, v zimi išče zavetja v vaséh po skednjih in stajah. Loví posebno miši, rovke in kebre, sem ter tje se vé da tudi kacega ptiča, no vendar je človeku na vse strani mnogo bolj koristna nego škodljiva.

Meseca sušca položi samica v kako zupuščeno gnjezdo štiri okrogla bela jajca in valí sama, on jej pa skrbi za hrano. Iz gnjezda vzeti mladič postane še dosti krotek in domač, ako se dokaj ž njim pečaš.

Mala uharica upije po noči: huj huj! ali pa se huduje: vup, vup!

Prejšnjej jako podobna je:

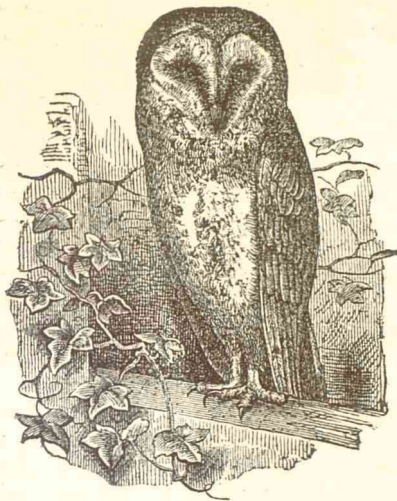
Močvirna uharica, ki stanuje v močvirnih krajih, po mužnatih travnikih v trstji in ločji ter se vedno drži tal. Tudi gnjezdo je na tleh v goščavi. Od prejšnje se razlikuje v tem, da ima manjšo glavo in krajše ušesne čopke, da ima jasnejše perje in da je po perutnicah in po repu rjavo pasasta.

Kriči: k ê v, k ê v!

61. Pegasta sova.

To je naša najlepša in najprijetnija sova, s katero se človek še najpреди lahko sprijazni. Na prvi pogled jo je lahko spoznati po velikem belkastem rjasto obrobjenem vencu, ki ni kakor pri drugih sovah okrogel temveč srčast. Tudi se ponaša s tanjim truplom, dolgimi perutnicami in mehkim svilnatim, lepo pisanim perjem. V dolgost meri en črevelj, v širjavo pa tri. Po hrbtu je jasno pepelasta, drobno črno in belo poškropljena, po trebuhu pa rjasta z rjavimi in belimi pegicami posuta. Rep in perutnice so rjaste in temno pasaste. Oko je črno, kljun bled, noge sivo plavkaste.

Pegasta sova prebiva povsod, kjer najde kak mračen in miren kotiček: v zvonikih, v starem zidovji, v vasi pod strehami in tudi v duplih. Časih se nastani tudi v golobinjaku in živi z golobi v najlepšem miru. Naumann piše o njej: „Večkrat sem jo med svojimi golobi videl letati iz golobnjaka in spet nazaj. Golobje so se kmalu privadili gosta ter se niso zmenili za-nj. Sova se nikoli ni dotaknila njihovih jajec niti mladičev, še manj pa da bi nadlegovala starega goloba. S pomladi sem več večerov opazoval par pegastih sóv na svojem dvorišču, bilo je

55. Pegasta sova.

videti, bi da rade gnjezdile v golobnjaku. V mraku ste igraje se letali ven in noter neprestano kričé — ali nje-den golob se ni ganil. Ako sem po dnevi tiho prišel v golobnjak, videl sem sovi prijateljsko sedeti in spati med golobi na gredi ali pa v kacem kotu. Večkrat ste imeli pred sabo kup miši. Imajo namreč navado spravljati hrano, kedar je lov obilen ali če slutijo slabo vreme, da v temnih in viharnih nočeh ne stradajo.“

Posebno smešno se vede pegasta sova, ako jo po dnevi kdo moti v spanji. Stavi se po koncu, ziblje se sem ter tje in zraven se tako pači in namrduje, da te sili na sméh. V mraku izleti na lov, leta prav tiho in vegasto ob zemlji in rada obletuje človeka, se vé da ne iz slabega namena, kakor se dozdeva kacemu bojazljivemu babjevercu, ki se potem za užiti strah maščuje s tem, da jo ustrelji in na paž, češ drugim v strah, pribije.

Pegasta sova loví miši, podgane, krte, manjše ptice in tudi kebre. Vsikakor se mora prištevati našim najkoristnišim pticam, kajti ena sama v enej noči lahko pojé 15 miši. Ne proganjaj je toraj, še vesel bodi, ako se hoče ktera naseliti pod tvojo streho.

Samica znese, kedarkoli v letu, v kak pripraven kotichek 4 belo plavkasta jajca brez vse podlage. Mladiči se te kmalo privadijo, ako se ž njimi pečaš in

postanejo tako krotki, da spuščeni pridejo spet nazaj. Vjete mladiče stariši po noči hranijo.

Glas ima jako zoperen kričeč: hrü, hrü!

Pri nas je morebiti najbolj navadna:

Lesna sova, ki prebiva povsod v starejših gozdih, tù in tam tudi po hlevih in skednjih. Večaja je od pegaste sove, tršatega gostega trupla, kratkega vratú in so-sebno debele glave. Perja je ali sivega ali jasno rjastega, zgorej temnejša, spodaj jasnejša, razno pegasta in progasta. Rep je rjavo pasast, lice z velikim pernatim vencem okoli črnega očesa je pepelasto, kljun je siv.

Med vsemi našimi sovami je lesna najnespretniša in najpočasniša. Bojí se svetlobe, zaspana je in žalostna. Po noči leta vegasta ob zemlji, pobirajoč poljske in gozdne miši, speče ptiče in — na čast jej bodi rečeno — tudi gosenice. Martin je v enej našel 75 velikih gosenic. Pametnemu človeku je toraj ni treba še posebe v varstvo priporočati.

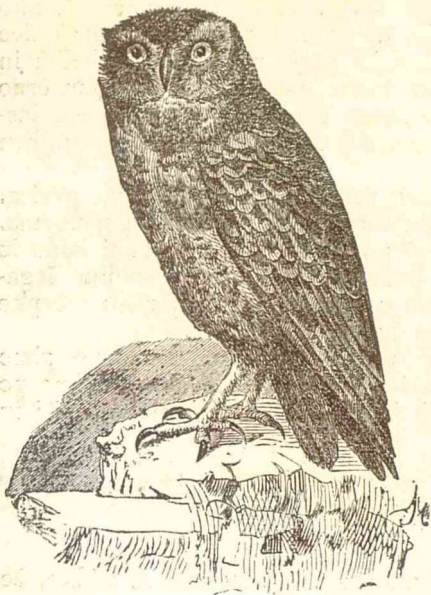
Spomladi, ko se pari, je posebno glasna. Takrat se grdo dere, sicer pa kriči: hu, hu! ali pa: kuvit, kuvit!

62. Čuk.

„Ne bo več dolgo, čuk ga je klical nocoj“, ali pa: „čuk ga je izpel“, tako in enako modrujejo osehle ženice, kedar glave vkupe staknejo, in žalibog, da se še celó od mož sem ter tje slišijo enake neslane besede. In tako je siromašni čuk zarad svojega žalostnega glasú prav po nedolžnem razvpit kakor mrtvaški ptič. Marsikogar mrzel pot oblije, ko ga sliši v tihej noči čukati; bedak ugiblje sem in tje, komu bi utegnila veljati čukova pesem. Ako nato nikdo neče umreti, nobeden ne misli več na smrtnege sla. Ako se pa res prigodí, da v sosesstvu kmalu kdo umrje, potem vražnim babjevercem iz glave ne izbiješ, da čukovo petje ni smrti „pomenilo“.

Čuk je precej živahna in šegava sova. Mlad iz gnjezda vzet sprijazni se s človekom, je popolnoma

krotak in razveseluje s svojim smešnim ponašanjem. Tičarji ga radi jemljo na lov, ker jim privabi množino manjših ptičev.

56. Čuk.

som, ki se v tihej noči daleč čuje. Posebno glasen je s pomladi, ko se pari; takrat se večkrat tudi po dnevi oglašaja. V kakoršnokoli luknjo brez vse podloge znese samica 4—7 jajec ter jih izvali v 16—14 dnéh.

Čuk spada med naše najmanjše sove, po dolgem meri samo nekaj čez osem palcev. Rep in zaokrožene perutnice so kratke. Zgoraj je sivo rjavkast z belimi lisami pokapljan, po trebuhu je zamazano bel in po dolgem rjavo progast. Oko je lepo rumeno, kljun zamazano rumenkast. Samica je malo večja.

Glasi se: bu — bu! ali kev — kev! ali pa: kovik, kovik!

Čuk stanuje rad blizu človeka, po vrtilih s starim sadnim drevjem, pod strehami, v zidnih luknjah in na cerkvah. Po noči, sosebeno v mraku in pred juternjo zarijo lovi netopire, kebre, manjše ptice, sosebeno pa miši. Čuk letič ne plava mirno kakor druge sove, temuč se poganja kakor žolna ali udeb (smrdokavra). Po noči rad seda blizu razsvetljenih oken in čuka s preletečim gla-

Še manjši od čuka je:

Skovik ali **Škratec**, ktereга je med pritlikavimi sovicami lahko poznati po ušesnih pernatih čopkih, kakor jih imajo uharice. Nadalje ga označuje tenko truplo, gladko perje, dolge, rep pokrivajoče perutnice in goli prsti. Zgoraj je perje rjavkasto, z belim in sivim premešano in vsako pero je po dolgem črno progasto, spodaj je ravno tako pisan, samo malo jasnejše. Rjasti venec okoli rumenega očesa je majhen in neznaten.

Skovik je prav prijetna in ljubeznjiva sovica. Ako dobiš mlado, udomačiš si jo lahko popolnoma. Brez strahu jo smeš na rokah nositi, jedla ti bode iz roke in zraven te bode razveseljevala s svojim šegavim vedenjem. Prav smešno pomežkuje, ušesne čopke pobeša in vzdiguje, krivi in pači lice.

Skovik stanuje pri nas samo po letu, na zimo gre v Afriko. Prebiva rad blizu človeka posebno po goratih in skalnatih krajih, lovi male ptičke, miši in netopirje.

Gnjezdi po dupljih in skalnatih luknjah. Precej pozno v letu znese tri ali štiri drobna jajca.

Na koncu naj omenimo še eno lepo in veliko, če tudi manj znano sovo, namreč:

Kozačo ali **uralsko sovo**, ki je samo malo manjša od velikega bubuja. Zarad posebno dolzega repa (10 palcev) meri v dolgost še nekaj čez dva črevlja v širjavo pa blizu štiri črevlje. Obilno, rahlo in mehko perje je zgoraj rjavkasto belo z rjavimi lisami. Rep in perutnice, ki ga samo do polovice pokrivajo, so rjavo pasaste, trebuh zamazano bel in po dolzem rjavo progast. Velik venec obdaja rjavo pikast kolobar. Oči so črnikaste, kljun in kremplji rumeni. V mladosti je ptica vsa temno rjava.

Kozaca je prav za prav severna ptica in pride k nam le časih v večem številu. V zimi leta 1863 sem dobil iz zagrebške okolice v kratkem času šest sóv te vrste in med njimi eno skoro črno. Posamezne so pa tudi pri nas stalne, znano je na primer, da

gnjezdijo blizo grada Kolovca na Kranjskem, na Dolenskem in Notranjskem je bilo tudi že več ubitih.

Ta lepa sova leti s šumom in lovi tudi po dnevi, pravijo da napada celó kanje in čaplje in mlade zajce. Gnjezdi po skalnih razpokah ali pa v dupljih. Znamenito je pri tej sovi to, da mekeče kakor koza, zato smo jo tudi krstili kozača.

III. Naše močvirne in povodne ptice.

63. Siva čaplja.

V plitkeji strugi med vrbinjem in trstovjem vidimo postavati čudno ptico žalostne podobe. Na dolgoveznih nogah, s dolgim sključenim vratom in dolgim suličastim kljunom stoji suha in mršava — živa podoba gladne lakote. Kakor bi premišljevala svojo suhoto, ali pa kakor bi se jej sanjalo, gleda tiho pred se v vodo, in se po celo uro ne gane z mesta. Ali živo rumeno oko, iz kterege se sveti potmajena hudoba, strelja na vse strani. Po vodi plava brezskrbna ribica proti sanjaču, ki na enej nogi stoji mirno kakor kol v zemljo zabit; sedaj je blizo njega, v tem hipu se sproži dolgi vrat, kakor strelíca šine kljun v vodo in ribica trepetaje polzi po dolgem goltu v nezasiten želodec.

Drugikrat se počasi sprehaja po bregu ali ob potoku. Mogočno in premišljeno vzdiguje nogo prežeč na desno in levo, kjer se kaj gane. Tu zasači za bedro skokonogo žabo, jo prebada in ščiplje tako dolgo, da je mrtva, potem jo pogoltne z glavo naprej. Vse jej je po godi, kar pride pod kljun, riba in kača, miš in krt, rak ali polž ravno tako, kakor ptica ali ribje ikre.

No kakor je sivosuknjik videti ves zamišljen v ribštvo, vendar ne pozabi na svojo varnost. Ako pokne suha vejica, ako le kaj zaškrtno ali zašumi,

57. Siva čaplja.

zakraka, razprostré dolga krila ter se silno mahaje vzdigne iz mlake. Leteč zviije vrat, dolge noge pa stegne nazaj kakor vesla. Zvečer se k počitku vsede v vrh visocega drevesa ali pa tudi na kako pečino.

Siva čaplja je med našimi pticami tega rodú največa. Od pete do konec kljuna meri blizu polčetrți črevelj, v širjavo pa en seženj. Teme ima belo, hrbet pepelast; kreljuti,

proga za očesom, in stishjen trebuh je črn; jasno sivkast vrat je črno lisast. Na tilniku ima perjanico, to je, tri dolga trakasta črna peresa. Kljun je rumen, noge črnikaste. Tehta tri funte.

Pri nas se ta dolgokraka ptica nahaja na jezerih, rekah in večih močvirjih, toda samo po letu. Na jesen se zbirajo v večé družbe, ki potoma vedno naraščajo in tako se ob večih vodah počasi pomikajo proti jugu. Meseca malega travna se vračajo nazaj, poiščejo svoja stanišča, popravijo stara gnezda in se pripravljajo na valitev.

Čaplja gnezdi navadno na drevji in v velikih močvirjih sredi nepristopnega greza, redkokedaj na pečinah. Kjer najdejo všečno mesto, ondi se nastanijo z drugimi čapljami vred v velikih družtvih. Na taciñ krajih se večkrat najde gnezdo pri gnezdu, po deset in še več na enej vrbi. Tacega kraja čaplje ne zapusté z lepa, če jih tudi človek proganja.

Na spodnjej Savi v Slavoniji je mnogo velikih močvirij, kjer ta in druge čaplje in močvirne ptice gnjezdijo v velikih družbah. O enem tacih močvirij, namreč v Obedskem blizu Kupinovega piše Ettin-ger: To močvirje je blizu poldruge milje dolgo, a široko do 500 sežnjev in je skoro od vseh strani z gozdom opasano. Po močvirji raste trst, iva, lokvanj in mnoge druge povodne rastline; po sredi je tû in tam čistanjek z ivovjem in trstovjem obrasten in posebno na tacih mestih gnjezdijo čaplje. Leta 1853 okoli polovice vélikega travnja sem bil prvokrat v tem močvirji s prijateljem, ki je prišel iz Dunaja lovit ptice in pobirat jajca za cesarski muzej. Ko smo popred po priliki opazili, kam čaplje največ sedajo, vzeli smo drugo jutro ob zori čoln in kar se nam je še potrebno zdelo. K nama se je še pridružil logar iz Obreža in neki seljak, ki je bil dober lovec. Z velikim trudom smo predirali skozi šaš in trst, vsaki čas smo s čolnom nasedali in zraven tudi nismo znali pravega pota, enkrat smo zavozili v visoko trstovje, da nismo vedeli, na katero stran nam je voziti. Po sreči smo prerinili do necega čistanjka, po katerem je lokvanj razprostiral široko listje. Na tem listji gnjezdijo ribiči, ravno sedaj je črni ribič znašal gnjezda in v nekterih smo že tudi našli jajca. Ali tû je bila nova težava spraviti čoln prek lokvanja in prek ribčevih gnjezd, vrh vsega je pa še nastala taka sparina, da nas je jela glava boleti. Tudi smo kmalu spet nasedli, da nismo mogli nikamor ganiti se z mesta. Pomoči ni bilo od nikoder in že smo mislili, da bo treba v močvirji prenočiti. Napnemo moči in se res nekoliko pomaknemo naprej. Zdajci čujemo vreščati in kričati čaplje nad nami in blizu nas, kar nas je preverilo, da smo blizu gnjezd. Solnce je že bilo na zapadu, mi smo se že komaj potiskali od gošče do gošče, prišli smo spet do ribčevih gnjezd in spet smo nasedli. Videvši mi, da se noč vse bolj in bolj približava, jeli smo misliti na to, kako bi prišli na kraj. Ko smo to še imeli v misli in v besedi, začujemo iz trstja nenavaden glas. Naš seljak veli na to, da se je oglasil povodni mož, ki tukaj stanuje. I logar je pritrjeval. Naš čoln je stal mirno in mi

stali mirni v čolnu gledeč na ono stran, od ktere je prišel glas. Kmalu opazimo, da prek bližnjega čistanjka plava velik panj in na panji človečja glava, ktero smo pa komaj razpoznali, ker se je bil začel že mrak delati. Seljak se je te prikazni hudo prestrašil, kajti po njegovih mislih je bil ravno to povodni mož in že je hotel streljati po njem. Pa mi smo rekli, da naj se ne boji, ker bodemo kmalu izvedeli, kdo je in kaj. Logar ostro povpraša: Kdo je v trstji?! Tekoj smo dobili odgovor. Bil je neki cigan na otlej starej kladi, iz ktere si je bil za silo napravil čoln. Prišel je ravno od čapljinih gnjezd s polnimi njedri jajec, ki si jih je bil za večerjo nabral. Sedaj smo vedeli, kdo je povodni mož, o katerem ljudje toliko pripovedujejo. Tega cigana bi se bil človek tudi po dnevi prestrašil, kako ne po noči; bil je cunjast in raztrgan, kakor bi bilo va-nj treščilo, črnega obraza, velikih zmršenih las, pravo strašilo. Ravno ta cigan nam je tudi pravil, da so jajca in meso od žličarke najboljša za jedilo, od drugih čapelj je meso trdo, in on je to izkusil, ker se ves čas s tem hrani, dokler je jajec in čapelj v močvirji dobiti. Tudi nam je pripovedoval, kako v gozdu stanuje blizo čapljinih gnjezd kakor pravi divjak in da mu časih po mesu teh ptic slabo prihaja. Cigan nas je izpeljal iz močvirja in drugi dan smo ga naročili, da nas popelje do gnjezd.

Ko drugega jutra pridemo do močvirja, čakal nas je cigan vesel. On se je v svojej kladi vozil pred nami, mi pa v čolnu za njim. Prišedši na mesto smo imeli kaj gledati. Na ivovji je bilo gnjezdo pri gnjezdu, tukaj gnjezdi siva čaplja, tamkaj bela, tû nočna, ondi podnevna, desno rumena čaplja, levo žličarka, spredaj plevica, zadaj pomorski vran. Tû je bilo videti na stotine raznovrstnih gnjezd in jajec, da bi bil ž njimi lahko več voz napolnil. Mi smo jajec in ptic vzeli za svojo potrebo. —

V gnjezdo, ki je na podlagi suhe brsti spleteničeno iz bičja in trave, znese siva čaplja štiri zelenkasto plava jajca in je godí tri tedne. Mladiči so grdi, zmerom lačni vreščaki, kmalu začnó laziti iz gnjezda in plezati po drevji, izleté pa še le konec četrtega tedna.

Nekedaj je imela gospoda največo zabavo v tem, da je čaplje lovila s sokolom. Kakor je bilo že poprej povedano, prenehala je dandanes ta zabava skoro popolnoma. Streljajo jo pač vse vprek, ker je ribjej zalegi in manjšim ribam velik in požrešen sovražnik. Orli in veči sokoli jo tudi napadajo, manjše ujede jej pa mladiče odnašajo, še celó vrane in srake jej jajca kradejo — in čaplja si proti tem tatovom ne vé pomagati, da si tudi ima v kljunu strahovito orožje.

Živa vjeta čaplja se brani togotno in seka hude rane, posebno rada meri na oko, zato mora človek z živo vjeto ali obstreljeno čapljo jako previdno in oprezno ravnati.

Za čapljino meso živa duša ne mara — razen cigana.

Razen sive čaplje oživljajo naše vode še nekatere ptice njenega rodú, če tudi niso stanovitne, vendar se na potu nekoliko časa mudé ali pa od juga časih pridejo v gostje.

Med temi je:

Rjava čaplja nekoliko manjša od sive. Po prsih in po trebuhu je rjavkasto rdeča in črno pegasta, po hrbtu siva in rjasta. Od tilnika jej visite dve pol črevlja dolgi, črni peresi.

Po svojih lastnostih in v vedenji je podobna sivej.

Velika bela čaplja je najlepša med svojimi sorodnicami ter je tudi v svojem vedenji plemenitiša od navadne sive. V sužnosti se privadi človeka in nikdar ne kaže one potuhnjene hudobe, kakor druge. Velika je skoro kakor siva, vsa je bela kakor sneg, tudi perjanica na zatilniku, še posebno jo pa krasé prelepa košata, kakor svila mehka bela in dolga peresa v hrbtu, ktera nosi samo pomladi. Oko je rumeno, kljun zamolko rumen, noge pa temnosive.

K nam se večkrat ktera zaleti iz Ogerskega in iz Slavonije, kjer posebno v Sremu stanovitno gnjezdijo. Na ljubljanskem močvirji so jih že več ubili.

V Sremu gnjezdi v trstji, ne na drevji. Mnogim blizu skup stoječim trstom nalomi vršičke in te potem med sebo tako zveže in splete, da more na to podlago postaviti gnjezdo.

Čapljina hrbtna peresa imajo povsod veliko ceno, posebno na Turškem in na Ogerskem jih gospoda rada zatikuje na turbane in kape.

Mala bela čaplja je velikej v vsem podobna ali je samo dva črevlja dolga. Oko ima rumeno, kljun in noge pa črne. Njena krasna hrbtna peresa imajo ravno to vrednost, kakor od velike.

Prebiva po istih krajih, kjer velika, časih se pa tudi ona izgubi v naše pokrajine.

64. Bobnarica.

V tihih pomladanskih nočéh se čujejo iz močvirne goščave čudni glasovi. Nekaj bobna, krulji in buka tako glasno, kakor bi vol ručal. Ta glas se po tihej noči čuje časih uro daleč, hlapec pa drugo jutro pripoveduje plašnim deklam, da se je po noči glasil „povodnji mož“. Nikdo ne bi sodil, da ta glas prihaja od ptice srednje velikosti, namreč od bobnarice, ktorej po nekterih krajih tudi pravijo močni kluk, bukač in bukavec, po drugih ga pa tudi zovejo *žabodér*.

Tudi bobnarica spada med čaplje, akoravno ima krajše noge, debelejši vrat in zajetnije truplo. Dolga je čez dva črevlja, perja je rahlega in mehkega. Po glavi je črna, sicer pa rjasta, zgoraj zagorela, spodaj bledejša, povsod pa z rjavimi in črnimi lisami in progami pisana. Vrat je zarad nabuhlega perja videti sosebnost širok, v zatilniku ima nekoliko podaljšano perje, ali prave perjanice, kakor druge čaplje, nima. Kljun in noge so zelenkaste. Tehta $1\frac{1}{2}$ funta.

Bobnarica prebiva okoli jezer, ribnjakov in sploh povsod, kjer so grezna mužna tla obrastena z ločjem in bičjem, trstjem in rogozjem in sploh z gostim vodnim šašom. Tù živé samotno dve po dve

v enem kraju ter ne trpé drugih zraven sebe. Po dnevi čepi s skrčenim vratom mirno v goščavi. Ako jo kaj prestraši, raztegne truplo, vrat in kljun naravnost kvišku, da je vsa ptica podobna staremu trhlemu kolu ali pa osehlemu trstovemu grmičku, in tako dostikrat premoti lovca, da gré mimo nje in je niti ne opazi.

Sploh je lena in počasna ptica, zraven pa še jeznarita in hudobna. V jezi navzdigne perje, skrči vrat in hipoma kakor kača vseka s kljunom na protivnika, zmerom mereča mu na oko. Tudi v človekovej družbi se ne unese, vedno ostane divja, čemerna in togotna, posebno z otroki je ni varno same puščati.

58. Bobnarica.

V mraku bobnarica oživi. Zdaj premišljeno koraka po gošči in gré za živežem. Pobira vsakoršno živad in golazen, katero more zmagati; ribe, kače, žabe, gašcarice, miši, pijavke in polže. Po noči, sosebnopomladi, samec bobna in buka vtaknivši kljun v vodo in napolnivši grlo z vodo. To pa dela samec zato, da bi svojo družico kratkočasil.

Iz vsakoršne vodne šare zanikerno zvrhovačeno gnjezdo napravi v trstji na kacem vzvišenem skritem in težko pristopnem kraji, časih pa tudi kar na vodo. Samica sama valí 3—5 zelenkastih jajec, on jo pa hrani in s svojo bruhajočo in brundajočo umetnostjo zabavlja. Mladi kmalu lazijo in smučejo po goščavi, zlasti ako so vznemirjeni, in prav spretno plezajo po trstovji. Ko so samostalni, izgubé se in samotarijo do jeseni, kedar nastopijo pot v južne kraje, od kodar se na pomlad spet povrnejo. Na tacih vodah pa, ki ne zamrznejo, ostanejo tudi črez zimo.

Pravijo, da ima med čapljami bobnarica še najboljše meso, vendar je pri nas ne jedó. Lahi jo bolj čislajo ter jej pravijo: močvirni kapun.

Kvakač, nočni vran in nočna čaplja imenovana ptica prebiva in gnjezdi v družbi z drugimi večimi čapljami po drevji sredi večih močvirij. Če pri nas znabiti tudi stalno ne gnjezdi, vendar nam ga jesen prinese kakor gosta.

Dolg še ni prav dva črevlja. Teme, pleča in hrbet se svetijo črno zelenkasto, vrat, spodnji hrbet in trebuh je pa blede rumenkast. Oko ima škarlatasto, kljun črn, noge pa zelenkasto rumene. Na tilniku mu gizardavo visé tri bela trakasta peresa.

Kvakač je prava nočna ptica. Po dnevi počiva in spi, še le v mraku izletí tiho z drevesa iskat si hrane. Samo kedar ima mlade v gnjezdu, tudi po dnevu nima mirú.

Kroka skoro kakor vrana.

Čapljica ali mala čaplja je najmanjša in najspretnejša tega rodú. Dolga je samo nekaj črez en črevelj.

Zgoraj je črno zelenkasta in svetla, spodaj rjasta in po strani črno lisasta, rep in perotnice ima črne. Pri samici je vse perje bledejšje.

Od pomladi do jeseni se potikuje okoli vodá in je ponočna ptica. Plezati zna kakor najboljši plezavec.

Gnjezdi še le rožnika meseca na starem pokosenem trstji in znese 3—4 plavo zelenkasta jajca.

Konečno naj še omenimo :

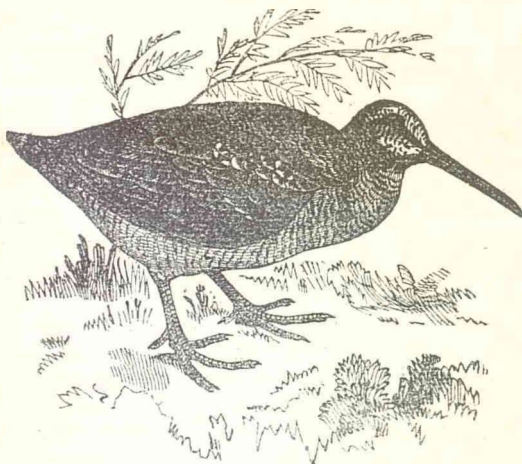
Čopasto ali **rumeno čapljo**, ki se tudi večkrat pokaže v naših krajih. Nekoliko je večja od male čaplje, rjasto rumena, na perutnicah, po trebuhu in repu bela. Pernati čop na zatilniku je črno in belo progast.

65. Sljuka.

Dvakrat na leto vsem lovcem kri zavrè, to je: jeseni, ko začne hrastovo listje rumeneti in odpadati in pa na spomlad v postu. Če se tačas lovec z lovcem snide, ne čuješ družega razgovora kakor na priliko: — Ali so že tukaj? — So že! Peter je dve videl, Pavel bi bil pa skoro eno ustrelil. — Zdaj kmet in gospod hiti zjutraj in zvečer na porobje gozda v močvirne jarke, v loge in dobrave — čakati kljunačev. Puške pokajo po hostah, da je veselje, kuharice se doma pripravljajo svojej umetnosti pridobiti veljavo, otroci pa nikakor nečejo verovati, da je kljunačev „drek“ res dober. To traja po nekoliko tednov, časih manj, časih več, kakor nanese vreme. No kedar odcvita črni trn, takrat je veselja konec.

Sljuka ali kljunač je skoro velik kakor jerebica, brez kljuna, ki sam meri tri palce, je en črevelj dolg. Zgorej je rjasto perje posuto z bledejšimi in temnejšimi pegami, spodaj je pa rumenkasto siv in povprek rjavo progast. Temán rep in rjave perutnice so rjasto pegaste. Rjavo oko stoji visoko v okroglej glavi in je jako nazaj pomaknjeno. Kljun je raven in tenak, na korenu mehak in gibek, na koncu pa z občutljivo kožico prevlečen. Nožni kraki so kratki.

Kljunač ni naša domača ptica, to je, pri nas ne leže, temveč daleč na severu po velikih močvirnih gozdih na Ruskem, severnem Nemškem, Angleškem, Švedskem in Norveškem. Ondi gnjezdijo, odgojé mlade in ko pritisne zima, gredó skozi naše kraje dalje proti jugu. Potujejo samo po noči, ali ne v viharnem vremenu. Časih leté počasi, časih hitro, sedaj nizko, sedaj spet visoko. Po dnevi se skrivajo po šumi, ker so jako plahe, nezaupne in oprezne, samo ako je vse mirno okoli njih, smučejo in tekajo po goščavi iskaje si hrane. Kakor pa zagleda ali začuje kaj sumnjivega, potuhne se, počene na zemljo, kjer je zaradi prstenega perja ni mogoče razločiti od listja in druge šare. Spodena se vzdigne glasno prhutaje, prhne med vejami in se izgubi v hosto. Časih po več dni ostanejo na enem mestu, posebno ob lepem vremenu; v posebno ugodnih zimah ostanejo tudi pri nas sem ter tje, ako imajo dovolj hrane.

59. Sljuka.

Na pomlad, navadno v drugi polovici meseca sušca, se spet vračajo. Takrat se že pariyo. O tem času samci, kakor za zabavo, v mraku in ob zori radi psikajoč letajo nizko nad hosto, tudi se večkrat

dva gonita in skušata v letanji, ali pa se celó spopadeta in s kljuni obdelavata. Na noč sedajo na senožeti, njive in pašnike in si iščejo hrane.

Sljuka se hrani z vsakovrstno golaznijo: s črvi, glistami, polži, žužki itd. Za tak posel jej posebno ustreza dolg in gibek kljun, ž njim zabada v mehko zemljo, otiplje in čuti črva, ga pograbi in izvleče. Časih je na zemlji, ki je ugodna temu početju, videti luknja pri luknji. S kljunom tudi obrača po hosti listje ter zoblje črve in žužke, ki se radi pod-nj skrivajo, ravno tako tudi po pašnikih rada brba po živalskem gnoji za govnjači in drugo gomaznijo.

Za gnjezdo si poišče plitko jamico v goščavi na tléh ali pa si jo sama naredí ter jo površno nastelje s kako šaro. Ona sama valí 4 jasnorjasta in pegasta jajca, ko so se pa mladiči izvalili, pride tudi on k gnjezdu in skrbi za zarod. Mladi kmalo tekajo za materjo in tretji teden že poskušajo letati. Ako je kaka nevarnost, zakriči stara: dak, dak! sprhne in mladi se poskrijejo med travo in listje. V večej nevarnosti jih neki stara tudi odneseta ali s prsti ali pa pod vratom. Misli se, da sljuka valí dvakrat na leto. Sljuka, posebno mlada, postane v hiši kmalu domača, pozná gospodarja in njegov glas in pride, če jo pokliče.

Čuditi se je, da te ptice že davno niso popolnoma zatrli. Vsako leto se jih na milijone pobije. Povsod, koder hodijo, vse na-nje preži. Neverjetno je, koliko se te živali postrelja na Ogerskem, na Hrvaškem in v Slavoniji, še več pa na Grškem in v Italiji. Na Grškem so trije Angleži v treh dneh postreljali 1000 sljuk. Razen človeka pa še toliko družih sovražnikov streže na nje, kajti vse grabežljive ujede, četveronožne in perutničaste, vse se s kljunači masté.

Kljunač sloví za posebno slaščico, kar se pa pečenemu iz črey cedi, to je mnogim sladkosnedežem izvrsten oblizek. Naj jim gré v slast!

Manjša od sljuke, sicer jej pa zeló podobna je: **Kozica**, ki je zgoraj zagorelo rjava, po hrbtu rjasto progasta in pisana in tudi po sredi glave ima

jasno rjasto progo, spodaj je belkasta, na prsih in po bokih rjavo pegasta. Dolga je s kljunom 11 palcev.

Stanuje in gnjezdi kakor sljuka v severnej Evropi in Aziji, na zimo se seli in gré jeseni in s pomladi skozi naše kraje. Tudi ona je nočna ptica, ali ne tako kakor sljuka; samo okoli popoldneva je mirna, predpoldnem in popoldne pa gré za živežem. Sploh je bolj živa in vesela, leta prav lepo in večkrat prav visoko, leteč s kreljutimi izvaja glas, ki je skoro kozjemu meketanju malo podoben, zato je tudi dobila ime kozica.

Meso je še okusniše od kljunačevega.

Razen teh dveh kljunačev potujete skozi naše kraje še dve drugi vrsti, namreč:

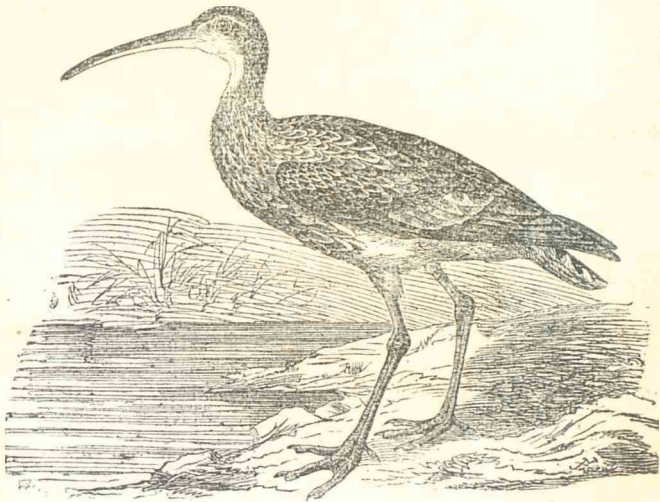
Čoketa in **grbež**, prva je malo večja od kozice, druga pa manjša. Čoketa se pri nas drži bolj goratih krajev in samotari, grbež pa v večji družbi obiskuje močvirne nižave.

66. Škurh.

Od Ljubljane proti jugu razprostira se široko ljubljansko močvirje ali „mah“, ki je nekdanj bil zavetje premnogim močvirnim in povodnim pticam. To je bilo nekdanj, ali dandenes je to že drugače. Delavna človeška roka je tod mnogo spremenila. Kjer je nekdanj bila nepregledna grez, vrsti se sedaj senožet za senožetjo ali pa se ziblje bogata strn; kjer so se nekdanj v čolnih vozilih, drdrajo sedaj kola po vtrjenj cesti. Kakor pa človek od leta do leta napreduje s plugom in s koso, tako se pred njim umikajo nekdanji prebivalci, izginile so mnogoštevilne jate divjih rac in drugih povodnic in le na majhnem delu, ki ima še sedaj lice nekdanjenega močvirja, gnjezdijo še nekatere močvirnice. Med temi je tudi znameniti škurh.

Škurh spada tudi v vrsto kljunačev, kajti ima do sedem palcev dolg, okrogel, lahko vpognjen kljun. Sicer je v truplu vranje velikosti, meri nam-

reč brez kljuna poldrugi črevelj. Na glavi in po vratu je jasno prsten in rjavo počrkan; pleča so zagorelo rjava, a vsako pero je jasnejše obrobljeno; hrbet in trebuh je bel in rjavo pegast. Oko je temno, prsti na sivkasto plavih nogah so pa na dnu s kratko pečico zvezani.

60. Škurh.

Škurh je lepa ptica dostojnega ponašanja. Zmerom se nosi mastito, naj si preišljeno postava, ali naj urno koraka ob potocih in mlakah, ali pa naj brodi po plitkeji vodi. Tudi v zraku je okreten in če se mu zdi, tudi dobro plava. Še celó piskajoči glas: tajüt, tajüt mu je prijeten, na koliko je mogoče pri močvirnej ptici govoriti o prijatnosti glasú.

Po plitkih vodah lovi polže in vodne žužke, tudi seda rad na polje, obiskuje dobrave, celó pustine pobirajoč črve, gliste, kobilice in drugo gomazen. Za živežem gré po dnevi in po noči. Lovcem naznanuje premembo vremena, opazili so namreč da so pred dežjem zlasti pa pred nevihtami jako nemirni in veseli.

Meso sicer ni tako okusno kakor kljunačevo, ali je vendar vžitno. Kdor zná dobro posnemati njegov

glas, privabi ga lahko k sebi, da strelí po njem. Sicer je pa jako nezaupen in oprezen in ne dá z lepa k sebi. Lovca kmalu razloči od nenevarnega kmeta ali pastirja. V nevarnosti se potuhne in ne zletí rad, še na strel ne vselej. Lové ga tudi na gumnu v mrežo.

Jeseni odide v majhnih družbah od nas in pride konec sušca meseca nazaj. V blagih zimah tudi posamezni zaostanejo, tako so letošnjo zimo, meseca grudna 1870, enega ubili pri Temenici na Dolenjskem.

V jamico med mah in travo znese samica štiri zelenkasta, temno pegasta in marogasta jajca, ki so velika kakor račja. Oba valita redoma.

Mlad škurh se zraven človeka hitro udomači.

Škurhu je vsaj površno podobna:

Plevica, ali je malo večja. Glava, vrat, prsi, trebuh in stegna so kostanjevo rjasta; hrbet, perutnice in rep se pa spreminjajo iz temno zelenega na rdeče. Noge in do 6 palcev dolgi in kakor pri škurhu vpognjeni kljun je zelenkasto siv.

Njena domovina je južna Evropa, sosebno dežele okoli črnega morja. V dolnjej Slavoniji, v tako imenovanem Sremu, je po ondotnih blatnih jezerih navadna ptica. V obedskem močvirji med Kupinovem in Obrežem gnjezdi v družbi s čapljami na stotine. S pomladi pride precej pozno iz Afrike in jeseni spet zgodaj, navadno konec vélicege srpana, odpotuje. K nam se dostikrat zaleté, ne mine leto, da jih ne bi opazovali. Na potu leti vsa jata v enej vrsti, ptica zraven ptice, da se njihove kreljuti skoro dotikajo.

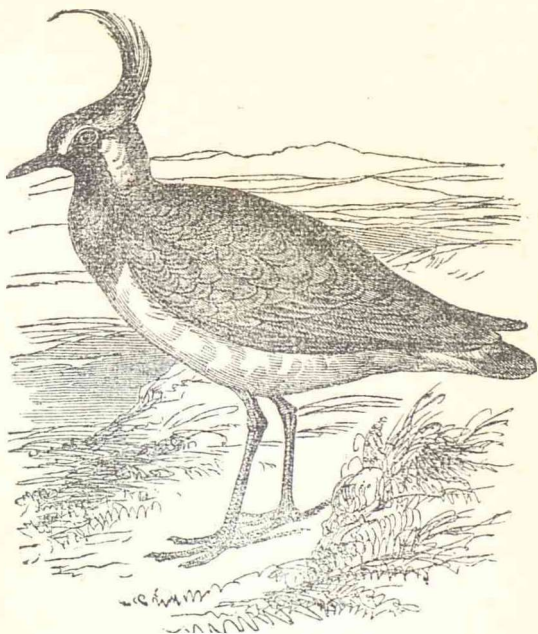
Ta ptica ima šege in lastnosti škurhove. Živeža iščejo ob vodi in po senožetih, o mraku so posebno živahne. Pred lovcem, kterege dobro ločijo od neškodljivega kmeta, so jako oprezne in pretkane, na gnjezdišču pa od strahú za mlade obletavajo človeka tako blizu, da jih lahko s palico pobije.

Gnjezdo stoji navadno na ivah, spleteno je iz trstja in obloženo z mehko travo. Znese 4 zelenkasto plava jajca, valí tri tedne in v daljnih treh tednih mladiči izleté. Prvega leta so mladiči svetlo zeleni.

Mesó se more jesti, pa ni nič posebnega.

67. Priba.

Priba je po Slovenskem znana ptica in ima po raznih krajih različna imena, kakor na pr.: vivek, gavek, gavec, čibes, pegulica, pipulica. Velikosti je poljskega goloba ter se odlikuje s črno privihano perjanico na tilniku in s pisanim perjem. Teme, grlo, prsi in konec repa je sijajno črn; trebuh, vrat ob stranéh in začetek repa je bel, podrepje rjasto, oplečje pa sijajno zeleno in na škrlatno se spreminjaje. Noge so zagorelo rdeče, oko rjavo, kratki kljun črn. Samica ima krajšo perjanico.

61. Priba ali vivek.

Priba je med prvimi oznanovalkami bližajoče se pomladi. Š poljskim škrjancem in s pastirico se prikaže na prekopnjah, dostikrat mu gré trdo za hrano, zlasti kedar pozni pomraz spet zaduši že vzbujeno

življenje in sneg na novo pobeli loke in dobrave. Takrat se uči stradati in mnogo jih tudi pogine.

Pribe skoro ni mogoče izgrešiti, ker se oznanja z velikim vriščem. Sploh je jako nepokojna, razposajena, srborita in nagajiva ptica. Po tléh hitro teka sem ter tje in pobira živež, zapodí se za tovarišem, ga malo podraži, preskoči, zletí nizko ob zemlji vedno omahovaje, vzdigne se visoko v zrak, se prevrača, spustí iz višave naravnost doli z glavo naprej, zigrava desno, zigrava levo, sedaj se jej zeleni hrbet, sedaj spet beli trebuh zasveti na solncu. Zraven neprenehoma kričí kivi k, kivi k! in v eno mér otrepa s perjanico. Sosebno nemiren je samec takrat, kedar ona vali. Strahú kričeč leta človeku okoli glave, zaganja se v psa, ki voha okoli gnjezda, manjše sovražnike togotno napada ali pa jih vsaj skuša prestrašiti; pri tem mu vse pribe iz sosodstva pritegnejo v pomoč in veči del sovražnika srečno poženo.

Pribe jedó kakor druge močvirnice vsakoršne črve, žužke, kobilice, polže in enako gomazen. Proti večeru se rade zbirajo okoli vode, pijó, se okopljejo in potem se še malo podražijo in polasajo.

Na močvirnej senožeti znese samica v plitko jamico, nastlano z mehko travo, štiri velika rumeno zelenkasta in zagorelo pikasta in marogasta jajca, iz katerih se v 16 dnéh mladiči izvalé. Mati je polna muh in zvijač, kedar gré zato, da mladino občuva pred sovražnikom. Kakor bi bila vsa hroma in polomljena, prha in šepa od gnjezda, in tako res dostikrat neprijatelja premami, da se spustí za-njo in izgreší gnjezdo z mladiči. Na severnem Nemškem ljudje iščejo gnjezd in iz njih pobirajo jajca; priba znese drugikrat in če je treba, tudi tretjikrat. Jajca so prav okusna, meso pa ni dobro, ima neko neugodno slast, Lahi ga pa vendar jedó.

Priba ima dosti sovražnikov, med sesavci so jej najbolj nevarni: lisica, dihur in podlasica, med pticami pa jastreb in sokol; tudi krokarji, vrane in srake jim pokradejo mnogo jajec in mladičev.

Vjeta mlada priba se v hiši kmalu udomači in koristi s tem, da po vrtu zoblje škodljivi mrčes.

Meseca kimovca se začno zbirati v veče jate, obiskujejo na novo preorane njive in se počasi pomikujejo proti Laškemu, od severa pa prihajajo novi gostje tje do zime.

Jeseni in pomladi nas obiskujejo še nekatere s pribo sorodne preletne ptice. Tako na primer:

Prilivka ali **kulik**, ptica velikih rumenih oči, kratkega kljuna ($\frac{1}{2}$ palec), oblečena je skoro kakor škrjanec, črez perotnice ima dva bela pasa. Biva rada po ravnih pustinah in po peščenih njivah. Jako je oprezna in pretkana.

Prosenka ali **deževnik** potuje v jesenskih nočéh od severa skozi naše kraje. Po dnevi na polji iščejo hrane, zvečer se zopet vzdignejo in leté v podobi >. Kričé glasno piskajoč: tülüj, tülüj! posebno pred dežjem, zato je dobil ime deževnik. Zgoraj je črn, z zlatastimi pegami posut, spodaj pa čisto črn. Jeseni je na prsih sivo rumenkasto lisast, po trebuhu pa bel. Dolg je 10 palcev.

Lové ga v mrežo na gumnu in streljajo, ker je okusnega mesa.

68. Polojnik.

Kaka čudna prikazen je to! Saj je skoro drugzega ni, kakor noge in vrat, trupla pa samo malo za nameček. Videti je, kakor bi se bila ptica visoko podrecala, da bi si brodeč po vodi perja ne zmočila. Od prstov do vrh glave meri poldrugi črevelj, ali polovica te visokosti odpade na noge; po dolgem meri en črevelj brez kljuna, ki je poltretji palec dolg. Tilnik in pleča so črna ter se pri starih na zeleno spreminjajo, rep je siv, vse ostalo truplo je belo in prsi so malo kakor rožasto nadahnjene. Po zimi mu tudi tilnik pobeli. Oko in noge so rdeče, kljun pa črn.

Ta dolgokraka ptica, ki se tudi štular in strelcar imenuje, prebiva v jugovzhodnej Evropi, v top-

lejšeji Aziji in severnej Afriki. Kakor preletna ptica se nahaja po Sremu, posebno pa na Ogerskem, kjer se posebno rad drži slanah mlak. Iz teh krajev se tudi časih zaletí k nam.

62. Polojnik.

Polojnik se sprehaja ob vodah, po plitčinah in polojih *) pobirajoč črve, žužke in povodne polže. Da si tudi se človeku rad ne kaže, vendar ni plah, ali kjer je opazil, da ga proganjajo, tam je skrben za svojo varnost, oprezen in pretkan. Gredoč se nosi prav lepo in lahko, počasi prestavlja dolgovezne noge, zabrede v vodo, tudi v globokejšo, za potrebo tudi plava. Leti prav lepo ter se vznáša visoko, poznati ga je pa lahko po dolgih raztegnjenih nogah. Glasi se: vuit, vuit, vit, vit!

*) Poloj se imenuje prod sredi reke, kterega pri povodnji rastoča reka spet polije.

V kup šaša in rogozja znese na tla štiri zelenkasto bela, temnejše pegasta in marogasta jajca, ki so prav okusna. Tudi meso jedó.

Vsake jeseni in pomladi prepotujejo skozi naše kraje še nekatere večje in manjše severne močvirne ptice, ki se po postavi in po svojih navadah več ali manj vjemajo s prejšnjimi, posebno s kljunači. Ker ni naš namen opisati vse naše domače in preletne ptice, zato o njih ne bomo obširniše govorili, najnavadniše bomo samo imenovali. Ti so:

Martinec, lužar, prodnik ali dular in pa togotnik ali svadljivec.

Najzanimiviji je zadnji, naj omenimo o njem toliko, da opravičimo njegovo ime.

Ko pride na pomlad s pota spet v svoj domači kraj, spremeni se samec popolnoma. Z lic mu izpade perje in narastejo mu bradavice. Na tilniku, sosebnost pa pod vratom dobí dolgo perje, kakor plašček. Sicer mirnej in družnej ptici sedaj kri zavré, boja željni samci se zbirajo na odločenih znanih mestih ter se togotno bojujejo, zmerom pa dva in dva, drugi pa gledajo. Ko se utrudita, odstopita in dva druga nastopita, časih se pa tudi po več parov ob enem bojuje. Nasprotnika se vstopita, pobesita glave, našopirita perje, privzdigneta plašček ter se nekoliko časa srdito gledata, potem se postavita po koncu in si skočita nasproti. Šujeta se z nogami, bijeta se s kreljutimi in kavsata s kljuni. Ko se nekoliko časa mikastita, odjenjata, gresta malo nazaj, se oddahneta in potem spet spopadeta, dokler se ne naveličata ali dokler jih lakota ne požene za živežem. Človek bi rekel, da so ti boji le za šalo, za zabavo, ker se bijejo samo na izbranem torišču, nikdar premagovalec slabšega tovariša ne proganja. Tudi si drug drugemu nič žallega ne storita, ker je kljun mehak in top, k večjemu, ako kdo izgubi kako peró. Vjeti samci se ravno tako bojujejo.

69. Žerjav.

Hripavi
Žerjavi
Visoko kričé,
Na južno hité.

Boris Miran.

Leteči žerjavi budé v nas otožne občutke, opominjajo nas na spremeno in minljivost vsega posvetnega. Ko jih jeseni vidimo v dolgej vrsti leteti v neizmernej višavi ali pa samo čujemo njihove hripave glasove, vémo, da se približava zima, na pomlad nam pa naznanjajo prihod zelenega mladoletja. Starim Slovenom je bil žerjav božanstvu solnca posvečen ptič, ki s pomladi solnce oznanja, jeseni pa, ko začne zima solncu moč jemati, v topleje kraje odletí. Potujočim žerjavom kričé slovenski dečki za odhodnjo:

Suč'te, suč'te kolobar,
Pol nazaj, pol naprej!
Glejte, da vas volk ne vje,
Le okol', le okol'.

Volk v tej pesmici pomeni zimo, pesem hoče reči: Žerjavi, hitro letite, da vas zima ne vjame. Kalmukom in Mongolom je žerjav sveta ptica, hudo bi se pregrešil, kdor bi ga ubil. Japanci ga imenujejo: milostljivi gospod ter mislijo, da donáša srečo in dolgo življenje.

Žerjav je največa evropska ptica, visok je čez štiri črevlje, z razgrnjenimi perutnicami pa meri do sedem črevljev, težek je osem do deset funtov. Perje mu je enolično pepelasto, samo čelo, grlo, kreljuti in visoke noge so črne. Goli tilnik in oko je rdeče. Ravni, na korenu rdečkasti, na koncu črnikasti kljun je malo daljši od glave. Gornja peresa v perutnicah so podaljšana in tenko razčehana in mu visé kakor perjanica črez rep. Samica je precej manjša.

Žerjav je neizrečeno plah, oprezen in nezaupen ptič, posebno se ogiblje človeka. Njegove umne zmožnosti so velike in nenavadne, malo ptičev in sploh

63. Žerjav.

živali se more ž njim meriti. Vse dobro premisli, vse bistrourmno osnuje, iz vsake izkušnje se nekaj nauči, zato ga ni moči z lepa vkaniti. Potujoči žerjavi razpostavijo straže, ki morajo skrbeti za varnost. Predno se kam vsedejo, dobro in natanko ogledajo kraj, zmerom gré nekoliko ogleduhov naprej, ako so ti našli, da je vse varno, potem še le prihrušči vsa jata. Ni sicer res, da bi žerjav na straži v enej nogi držal kamen, čes, da bi se prebudil, ako bi zaspal in bi mu kamen padel izmed prstov, ali njemu tega tudi treba ni, on je zmerom buden in skrben. Njegov hod je mogočen in premišljen, časih pa pozabi na dostojnost, postane šaljiv in nagajiv veseljak in brije burke, da mu se moraš smijati. Kakor bi bil obnorel se vrtí, skače in pleše, meče kamenčke

in druge stvari v zrak in je spet lovi. Kedar hoče zleteti, poskoči dvakrat, trikrat od zemlje, razgrne kreljuti, se razmaha in počasi zviije v višavo. Leteč moli noge nazaj, vrat pa stegne naprej.

Velika in nepristopna močvirja v severnej Evropi in Aziji so domovina žerjavov. Ko pridejo pomladi domú, razdelé se na pare in začnó znašati gnjezdo, ktero najrajše postavijo na kako višino, s ktere je razgled odprt na vse strani. Tjekaj nanosi suhe brstí in na njo mehkejše šare, v ktero znese dve zelenkasti, rjavo pegasti jajci. Oba valita redoma. Ako valečega kaj vznemiruje, nikdar naravnost ne izletí iz gnjezda, temveč se tiho ukrade, smukne skozi goščavo in se daleč od gnjezda še le vzdigne. Mlade srčno braniata proti sovražnikom.

Žerjav v hrani ni izbirčen. Jé gliste, polže, žabe, tudi miši in male ptice, zraven pa tudi vodna zelišča, travo in zoblje rad pšenico in sočivje. Na potu so na polji večkrat škodljivi, ker popasejo mlado ozimino. V sužnosti jé meso in kruh, posebno rad pa zoblje lečo, grah in fežol.

Jeseni se začnó zbirati v veča krdela, takrat so sosebnó nemirni in glasni. Ko je jata narasla na sto in še več glav, se kričeč vzdignejo, postavijo se v red, namreč v dve črti, ki delate rogelj >. Najmudrejši in najmočnejši jih vodi, leté po dnevu ravno tako kakor po noči. Na potu le malo počivajo, toliko da se najedó. Kdor se kaj pregreší, tega napade vsa jata ter ga tako izmlati, da ne more naprej ali pa ga celó ubije.

Meso, zlasti od mladih, je vžitno; že stari Rimljani so ga cenili in tudi pozneje pri velikaških pojedinah ni manjkala žerjavova pečenka. Žerjavove umne lastnosti se najboljše pokažejo pri udomačenih. Stari Brehm pripoveduje o dveh krotkih žerjavih:

Neki gospod na Saskem je dobil dva mlada žerjava, dajal jima je žabe in kruha. Kmalu sta se udomačila, bila sta prijazna in krotka ter sta poznala gospodarja in vso družino. Jedla sta kruh iz roke, navadila sta se tudi na vsakovrstno meso, malim ptičem in mišim sta razsekala glave in je potem cele pogoltnila. Za krompir, repo in sadje nista marala

trava, koprive in žito jima je pa šlo v slast, spretno sta lovila govnobrbce in celó muhe po zidu. Imela sta se prav rada, ako sta se zgrešila, sta se kričeč iskala in bila sta vesela, ko sta se zopet našla. Klátila sta se po vsej vasi, obiskala sta po redu vse hiše, kjer se jima je kaj dajalo. Prišla sta k gospodarju v izbo in sta s psom jedla iz ene sklede. K jedi sta zmerom prišla o pravem času. Na sprehodih sta spremljevala gospodarja kakor psa, časih sta odletela, pa sta spet prišla nazaj. Časih sta po poldne izostala, toda na večer sta se vrnila, akoravno so ju divji tovarši klicali sebo na pot. Samec si je enkrat zlomil nogo, samica je jela strašno upiti na pomoč; ko so mu nogo zvezali, da se je celila, ni šla ves čas od njega in nobenega ptujca ni blizu pustila. Poreden deček je pozneje ubil samico, ko je samec to videl, bil je ves zmešan in zbeگان. Silom jo je hotel na noge postaviti in ko so mu jo vzeli, iskal jo je po vseh kotih in ko je ni našel, šel je žalosten od hiše; tretji dan so ga našli klavernega v polji in vso zimo je bil tih in žalosten.

Š pomladi mu je bilo dolgčas, izbral si je družega tovariša, namreč bika. Vsak dan je šel z roginom na pašo in pogostoma ga je obiskoval v hlevu. Postavil se je zraven njega ter ga je zamaknjeno gledal, kakor bi čakal njegovih ukazov; odganjal mu je muhe in na njegovo mukanje mu je odgovarjal po svoje. Kedar se je bik vračal s paše, plesal je žrjav okoli njega in mu se je neizrečeno smešno priklanjal. Vso drugo žival je imel v strahu, med kuretnino ni trpel nikakoršnega prepira; živino na paši je kakor pastirski pes držal v redu, neubogljivo živinče je s kljunom učil pokorščine; če zvečer živine ni bilo domú, šel je sam na pašo in je prignal čredo v hlev; pred zaprežene konje se je postavil za stražnika in je jel kričati in jih kavšati, ako niso hteli mirno stati. Ako je bil lačen, začel je upiti pred oknom, ako ga nikdo ni čul, šel je v hišo in v kuhinjo in kogar je srečal, zaprosil je prav prijazno: k u r, k u r, da bi mu dal kaj jesti.

Ljudi, ki so ga dražili, je dobro poznal in jih je proganjal. Ako zvečer še ni bil pri volji iti spat v

svojo hišo, skril se je kuharici, ki ga je iskala. Bal se ni nobenega človeka, samo pred dimnikarjem je imel strah, ako ga je videl, bežal je pred njim, sploh mu je črna barva bila zoperna.

Ko so drugo pomlad preletali divji žerjavi, prihajal je nemiren, pozdravljal jih je in oni so mu odzdravljali. Po noči je zahajal v bližnja močvirja k divjim pajdašem, zjutraj je pa spet prišel domú. Pridružili so mu staro samico, ktere je bil jako vesel, učil jo je skakati in plesati, ako je bila neukretna, kaznoval jo je s kljunom. Po letu je samica obolela in poginila, on je pa spet najrajši zahajal k živini na pašo, za svinje se ni zmenil. Ko sta enkrat dva ptuja vola prišla na vrt, tekoj je kričeč pritekkel in ju prepodil z vrta, ako ravno sta se mu ustavljala. Beračev in sploh slabo oblečenih ljudi ni puščal v hišo, hreščal je na nje in jih skušal preplašiti. Kedar mu je voda bila prestara, prevrnil je golido in je kričal tako dolgo, da je dobil frišne. Jeseni je spet k divjim bratom zahajal, ali večkrat je prišel krvav in z zmeršenim perjem domú, brate je namreč hotel ustrahovati in je učiti svoje umetnosti, kar pa divjakom ni šlo v glavo. Ako ga je gospodar kje zunaj zalotil, skrival se je pred njim in je po ovinkih hitro tekkel domú.

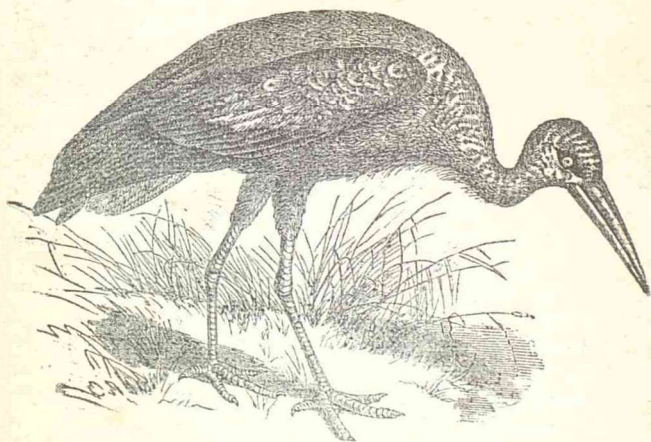
Ko so enkrat ustreljenemu žerjavu na dvorišču z nožem strgali kri s perja, razkačilo ga je to strahovito. Ako mu je kdo pozneje pokazal nož, pobegnul je hitro. Po letu so podrli njegovo hišo in mu drugo postavili, ali za nobeno ceno ni hotel va-njo, odslé je spal v hlevu zraven svojega rogatega prijatelja.

70. Štrk ali štorclja.

Kakor lastavica se je tudi štorclja priljubila ljudem. Všeč je človeku njeno pametno vedenje, njena čistoba, neizrečena skrb do mladih in neprelomna vernost, ki za vse življenje veže samca na samico. Povsod so jih veselí, ako se hočejo naseliti na strešnem slemenu, dadó jim še kako staro potrto kolo za

podlago, da s tem laže nanašajo gnjezdo. Staro in mlado se razveseli, ko prva topla sapa na pomlad pripelje stare prijatelje nazaj iz vroče Afrike, jeseni se jim pa stoži, ko vidijo ljube znance zbirati se in na pot odpravljati. Na Nemškem in tudi na Štajerskem, kjer ima tudi ime: bogdal, pripovedujejo, da štoklja otroke iz vode prinaša, da varuje otroke kač, kedar v gozdu zaspé in da se jeseni v jutrovej deželi spremeni v človeka. O njej se govori, da svoje mlade na hrbtu nosi, da jih uči letati in da jih otima nevarnosti, ako nesreča preti poslopju, na katerem stanuje. Zato imajo štokljo za srečonosno ptico, kjer ona gnjezdi, tjekaj strela ne udari, tam je sreča in zadovoljnost domá. Pravijo, da obogati, kdor prvega štrka na pomlad vidi, zato otroci na Štajeru ugledavši leteče štrke pojó:

Roda, roda, roda!
Štrk, štrk, štrk!
Zlati stric brez brk
Daj nam zlata, zlata!

64. Štrk ali štoklja.

Štorklja, katero po raznih krajih tudi štrk, štrok, roda in žabogolt zovejo, spada med večje močvirne ptice, visoka je namreč čez tri črevlje, razkriljena pa meri do sedem črevljev. Vsa je belega perja razen črnih kreljut in tudi okoli očes ima gol črn kolobar. Visoke noge so rdeče, ravno tako tudi nespodobno dolgi špičasti kljun.

Štrk se nahaja razen mrzlih severnih krajev povsod po Evropi, če tudi samo na potu. Gnjezdi pa le po nekterih pokrajinah, kjer so velika močvirja ali pa mokre loke in travniki, po katerih lovi živež sebi in svojim otrokom. Po goratih krajih se vé da se nikjer ne naseli, ali tudi sicer ne mara za mnoge kraje, kjer bi človek mislil, da mu mora vse ugajati. Naši slovenski kraji mu niso po volji, na Hrvaškem ga okoli Zagreba tudi ne vidiš, ali že malo niže okoli Siska in dalje v Posavji je navaden gost po vaséh.

Zgodaj spomladi, na Hrvaškem že prve dneve meseca sušca, pokaže se štrk v zračnih višavah ter se v lepih krogih počasi spušča na streho, kamor ga vabi zapuščeno gnjezdo. Nekoliko dni za njim pride tudi ona in tekoj se začne pomenljivo klepetanje. Prva skrb vrnivšega se para je namenjena popravi starega gnjezda. Štrkovo gnjezdo je nanoseno iz vej in suhe brsti, kotanja je pa obložena z bičjem, šašem, travo, cunjami, papirji in enako mehko šaro. V osmih dnéh je delo končano. Mladi radi skušajo siloma se polastiti starega gnjezda svojih roditeljev, ti se branijo na vse kriplje in tako nastane dostikrat hud boj. Navadno pa morajo mladi odjenjati. Toda tudi še potem gnjezdo starih ni varno pred mladimi, ker vedno poskušajo vkrasti ž njega, kar se dá, in za svoje novo gnjezdo porabiti. Zato mora od starih eden zmerom pri gnjezdu na straži stati tako dolgo, da so mladi s svojim gotovi. Stari na svojem samo to popravijo, kar je sneg in vihar poškodoval, ali s temi popravami s časom naraste gnjezdo nekoliko črevljev visoko, tako da vrabci v njem stanujejo in gnjezdijo. Ako štrku ni mogoče gnjezda delati na kakaj strehi, postavi ga tudi na vrh kacega visocega drevesa.

Štorklja znese navadno po štiri velika belkasta jajca in vali sama, on jo pa hrani in skrbi za njeno varnost. Konec četrtega tedna se mladiči izvalé in sedaj se za stariše pričnó trudapolni dnevi. Treba jim je donášati obilne hrane, s prva mehkejše in drobnejše, pozneje pa vse vprek, kar je po travnikih in močvirjih dobiti, miši, žabe, ribe, slepirje in kače. Prve dni jih morata pitati, pozneje jim raztrgano hrano pokladata, tudi jim potrebno vodo donášata v kljunu. Toda nikdar ne gresta oba od gnjezda, eden zmerom pri otrocih ostane za čuvaja. Ko malo odrastejo, začnó tudi oni klepetati, konec družega meseca gredó iz gnjezda in poskušajo po malém leteti, na kar jih stariši z lepim primerom izpodbujajo.

Štrk je neizmerno pameten ptič. Kaj dobro pozná človeka in presodi njegovo dejanje. Kjer vé, da so mu ljudje prijazni, je popolnoma domač, brez skrbi se naseli na takih hišah in je hvaležen, ako mu človek pri gnjezditvi gré na roko. Kjer pa vidi, da ga zalezujejo ali da kaj snujejo proti njemu, tam je pa neznano nezaupen in oprezen, ni mogoče mu blizu priti. Zjutraj izletí na senožeti ali na močvirja iskat si ziveža. Požrešnežu je po godu vsaka žival, katero more obladati, gliste, kebrí, kobilice, žabe, ribe, kače, miši, krti, mlade ptice v gnjezdu, celó mladi zajci niso varni pred njim in tudi strupene gade vstrahuje njegov močen kljun, samo krastavih žab ne mara, ubije jih sicer ali jih ne pojé. Ko je želodec poln, vrne se domú k gnjezdu in prebavlja s sključenim vratom na enej nogi stoječ. Popoldne spet izletí in pride proti večeru nazaj ter se močno klepetaje spravljá k počitku.

Kmalu po svetem Jakobu se začnó štrki enega okraja zbirati na odločenem kraji in se pripravljati na odhod. Ti zbori prihajajo od dne dne večí in necega dne se glasno klepetaje vzdignejo in odleté proti jugu. Pravijo, da v teh zborih pred odhodom ubijejo vse slabiče, ki niso zmožni za dolgi pot, in da se ravno tako godí onim, ki bi zatajivši svoj rod radi črez zimo ostali v varstvu prijaznega jim človeka.

Na vse to mi ni treba še posebej omenjati, da se štrk lahko in hitro sprijazni s človekom in privadi hiše.

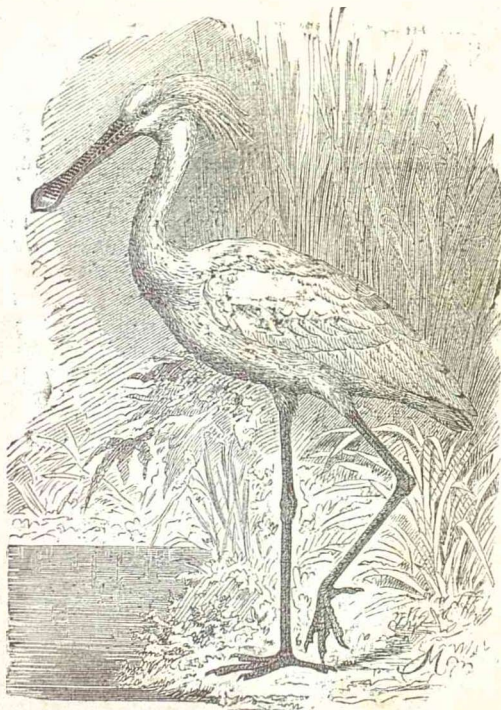
Na potu leti skoz naše kraje tudi:

Črna storklja, ki je nekoliko manjša od navadne in je po glavi, vratu, hrbtu in perutnicah črna, na zeleno se spreminjajoča, spodaj pa bela.

Ta plaha ptica stanuje samo po samotnih lesovih blizu večih močvirij in gnjezdi po drevji. Človeka se povsod skrbno ogiblje.

71. Lopatka ali žličarka.

Ta ptica nas po telesnej vzrasti spominja na čaplje in štoklje, samo kljun je ves drugačen. To orodje je pri tej ptici plošnjato, spredaj razširjeno in zaokroženo, tedaj izdolbenej lopatici ali žlici po-

65. Žličarka ali lopatka.

dobno, odtod tudi njeno ime. Žličarka je bela, na prsih rumeno nadahnjena, kljun je črn, proti koncu pa rumen, oči so rdeče, noge črne. Golo kožnato grlo je rumenkasto. Lepo jej pristaja obilna belo rjasta perjanica na tilniku. Dolga je poltretji črevelj.

Ta lepa močvirna ptica prebiva bolj po vzhodnih deželah Evrope okoli Črnega morja, nahaja se pa tudi že blizu nas, namreč v Slavoniji. Pri nas se pokaže samo jeseni na potu.

Žličarka je jako mirna in družna ptica. V družbi svojih sorodnikov in tudi drugih močvirnih ptic brodi s sključenim vratom po plitkih vodah in išče hrane. S kljunom brba in žveka po blatu kakor gos ali raca, ž njim tudi klepeče kakor štorcklja, če ravno ne tako glasno. Gnjezdi na drevju v družbi s čapljami in znese štiri bela, rdečkasto pegasta jajca.

Mlada žličarka se privadi hiše in postane popolnoma domača.

Njeno meso jedó sem ter tje, dasiravno ni posebno okusno.

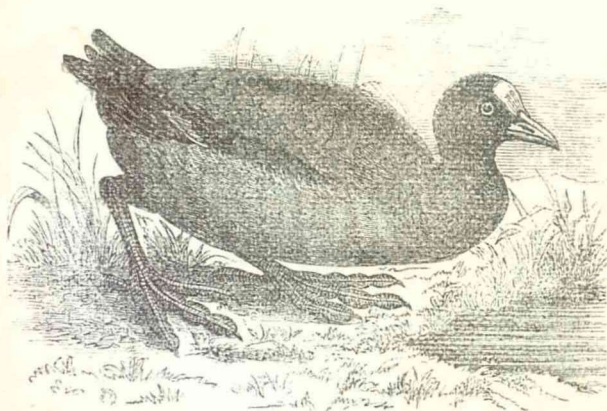
72. Liska.

Povsod na stoječih vodah, katerim so bregovi z grmovjem, trstjem in vodnim dračjem obraščeni, posebno na ribnjakih in jezerih je liska navadna ptica. Po zunanji postavi je nekoliko podobna kokošim, zato jej tudi pravijo vodna kokoška, noge ima pa take, da so jo nekteri pisci vvrstili med plavarice. Trije dolgi prednji prstje so namreč obrobljeni s precej širokimi, krivinasto izrezanimi kožnimi krpami, in take noge so pripravne za veslanje.

Do blizu poldrugi črevelj dolga ptica je skoro vsa črna, zgoraj temnejša, spodaj bolj pepelasta. Perje je gosto, mehko in mastno, da se v vodi ne zmoči. Od kratkega belega kljuna jej sega visoko v čelo bela kožnata lisa, ki je pri samcu zmerom večja. Oči so rdeče, stisnjeni kraki in prstje so pa sivoplavkasti.

Liska se drži večidel v vodi. Plava prav dobro, po vodnih rastlinah hitro teka, še celó po čistej vodi

beži s pomočjo prhutajočih kreljuti. Izvrstno se tudi zna potapljati ter hodi po dnu vode veslajoča s perutnicami. Pred sovražnikom se navadno potopi ali pa sprhne v goščavo, kjer se zna prav dobro skriti. Rada se pod vodo prime za podvodna zelišča in samo kljun moli iz vode tako dolgo, da nevarnost mine. Izletí nerada, ker jej letanje zaradi kratkih perutnic težavo dela in nikdar ne letí daleč. Kjer vidi, da jej človek ne stori nič žalega, postane s časom prav zapurna in se naseli blizu človeških stanovanj.

66. Liska.

Liska pobira po vodah žužke, črve, polže, ribje ikre, pa tudi semena in mehke vodne rastline, posebno vodno lečo.

Liskino gnjezdo bodeš našel po največjih goščah v trstovji ali pa tudi med sito in drugim dračem. Spleteno je iz vsakovrstnih rastlin še dosti umetno, v njem najdeš po 8–15 rjasto sivih pegastih jajec, iz katerih se v treh tednih izvalé kebčeki s črno mahasto suknjico in z rdečo kapico na glavi. Starka jih tekoj izpelje na vodo, uči jih iskati živeža, svari je pred nevarnostjo in večkrat je tudi vabi pod sé in je greje s svojim truplom, kakor koklja piščeta. Zvečer jih pa vodi nazaj v gnjezdo.

Proti jeseni so družbe od dné do dné večje, časih jih ena jata šteje na 1000, in takrat jih po nekterih krajih pobijajo baš po mesarski. Na Laškem jih tudi neznano množino polové v mreže, nastavljene pod vodo. Meso ni posebno dobro, ker ima slast po ribjej masti, no ako se položi za nekaj časa v vodo, je vendar užitno.

Liska je preletna, to je potujoča ptica. Potujejo pa po noči kričeče: k'iv, k'iv, ali v blagih zimah pa tudi pri nas zimujejo na nezamrznjenih vodah.

Liska se dosti lahko udomači in se pridruži perutnini na dvorišču, toda jeseni rada pobegne.

Na ravno tacih krajih nahaja se pri nas še druga, prav zanimiva in ljubeznjiva vodna kokoška, namreč:

Tukalica, ki je precej manjša od liske, ima dolge tenke prste brez krp in na čelu rdečo liso. Perje po hrbtu je zamazano oljnato, sicer črno, po trebuhu bolj pepelasto. Perotnice so belo obrobljene, po bokih je belo pisana, pod repom pa bela. Kratek repk nosi zmerom privihan in zmerom ž njim otresa. Noge so zelene, kljunček pa na korenu rdeč, na špici rumen.

Tukalica je še bolj krotka od liske. Kjer vidi, da jo človek pustí v miru, teka brez strahú pred njim po vodnih zeliščih ter se naseli tudi po vrtilih okoli majhnih vodnjakov. Plava dobro, še bolje se pa zna potapljati in skrivati pod vodo, tudi po trstji more plezati.

Tukalice živé samo na pare in ne trpé drugih v svojem okraji, če se le ktera prikaže, togotno jo odpodita; tudi drugih vodnih ptic ne vidita rada v svojej oblastnji.

Tukalica valí navadno dvakrat na leto. Čudno je pri njej to, da mladiči iz prvega gnjezda ostanejo pri stariših še tudi po tem, ko že drugi zarod sprejavata po vodi, in ne samo to, ampak starejši otroci ljubeznjivo skrbé za mlajše sestre in bratce ter pomagajo starišem jih gojiti. Ni mikavnišega prizora kakor taka združena tukalčina družina, stara dva s prvim in drugim zarodom. Prvih otrok je po številu

zmerom več nego družih, kacih deset, teh pa navadno ne več kakor pet ali šest. Starejša dva vzameta enega mlajšega brata ali sestro med sé, ga vodita, podučujeta, svarita, mu iščeta živeža, ga pitata, z eno besedo, skrbita za-nj, kakor za svojo lastno dete.

Tudi tukalica jeseni potuje kričeč: ke ke ke!

Meso nima posebne cene.

Še manjša, namreč samo 8 palcev dolga je zelenkasto rjava, spodaj pa zelenkasto siva, povsod belo pikasta:

Mokožka, ki živi tudi pri nas po ločji ob vodah. V svojih navadah je podobna tukalici.

73. Kosec ali hariš.

Ako se meseca majnika pri lepem vremenu zvečer prehajaš po travnicih, bodeš večkrat čul iz trave razlegati se hripav: re sk, re sk, kakor bi kdo z nohtom potezal po zobeh gostega glavnika. Časih se oglasi prav blizu tebe, če se hočeš prepričati, odkod prihaja ta glas, ne najdeš nič, ali kmalu se spet oglasi malo dalje, sedaj tebi na levo, sedaj na desno, kmalu za tebo, kmalu pred tebo, in ako še tako dobro paziš, ne boš videl, da bi se bilke kje majale.

Ta hreščeči glas prihaja od kosca ali hariša, kateremu tudi pravijo: strgar, hrastar, hareč in krevs. Za spoznanje je večji od prepelice, trupla je jako stisnjenega, perja gladkega. Zgoraj je temno rjast in oljnato lisast, spodaj sivkast, po bokih belo in rjasto progast, po trebuhu pa bel. Kljun je kratek, ali močan in od strani stisnjen.

Kosec prebiva po mokrih travnikih in po poljskem grmovji. Po dnevi je tih in miren, proti večeru pa oživi in hrešči skoro vso noč, samo okoli polnoči nekoliko umolkne. Po travi teka neznano hitro sem ter tje in zna med bilkami tako spretno smukati, da se ne zaziblje nobena betva. Tudi ima po travniku razpeljena svoja oglajena pota, posebno rad se potika po suhih, s travo zaraščih vodotočih. Pred

sovražnikom se potuhne in skriva v travo, sprhne le v največej nevarnosti. Sploh ne leti rad, ali kedar se vzdigne, še precej hitro, toda zmerom nizko ob zemlji in nikdar daleč. Ob košnji se umakne s travnikov v žito.

Kosec je strah vseh malih ptičkov, ki gnjezdijo na tleh, kajti jim razdira gnjezda, izpija jajca, ubija in žre mladiče. Razen tega pobira črve, kobilice, žužke in tudi semenje. Gnjezdo ima na tleh v plitkeji globelici, ktero si obloži z mahom in suho travo. Samica znese navadno pet do osem sivo zelenkastih, zagorelo pegastih jajec in valí sama. Valeče samice skoro ni mogoče prepoznati iz gnjezda in zato marsiktero ob košnji pokosi ostra kosa. Čivkajoči mladiči kmalu tekajo za materjo, v nevarnosti kakor miši smuknejo v travo in se poskrijejo.

Okoli male Maše nas kosci zapuščajo in pridejo začetka meseca majnika spet nazaj. Lovci si domišljajo, da kosci vodijo prepelice, kar pa ni verjetno. Njihovo meso je jeseni prav okusno.

Mladega kosca udomačiš lahko brez velicega truda in imel boš zabavneja in kratkočasneja pajdaša.

Mokož ali capovoznik ni samo v velikosti, temveč tudi v postavi in v vedenji koscu podoben. Zgoraj je zelenkasto rjav in črno lisast, po prsni sivo plavkast, po bokih črno in belo progast, po trebuhu rjast. Kljun in oči so rdeče.

Ta čedna ptica samotari po največjih grezéh, tu se potika med bičjem in ločjem, smučé hitro med bilkami, teka po vodnih rastlinah in tudi plava. O mraku in po noči je bolj živahna nego po dnevi. Letanje jej dela težave, zato se v nevarnosti bolj zanaša na hitre noge.

Šest do deset rjasto rumenih jajec znese v jako skrito, iz ločja in trstja še dosti lepo spleteno gnjezdo.

Jeseni se tudi mokož napoti proti jugu, ali ker je nespreten letalec, hodi večidel peš. Na tem potu se jih mnogo polovi, zlasti na Laškem. Meso je dobro.

Človeka se — posebno mlad — kmalu privadi in postane jako krotak.

74. Droplja.

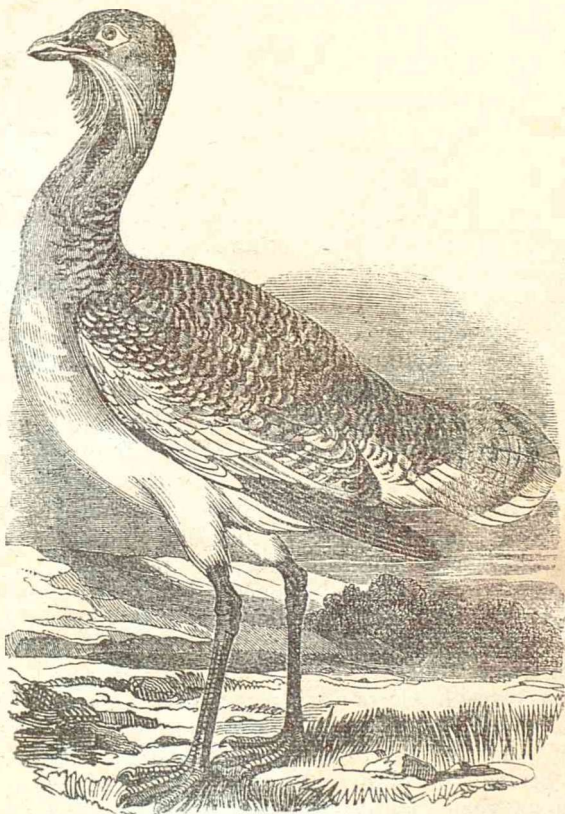
Droplja je tako rekoč kokoš dolzega vratú in dolzih nog ter je, če tudi ne najviša, vendar najteža evropska ptica, tehta namreč 20—30 funtov. Odrasel samec meri po dolgem polčetrty črevelj, v širjavo pa skoro osem čreveljev. Posebno lepo mu pristajajo belkaste, do osem palcev dolge brke in mu dajó nekako vojaško lice. Po glavi in po vratu je droplja siva, po hrbtu rjasto rumena in s črnimi valovitimi pasovi pisana, po prsih in po trebuhu je pa bela. Rjasti, belo zarobljeni rep ima črez sredo črn pas. Do dva palca dolgi kokošji kljun je črn in proti koncu malo vkrivljen, na nogah ima tri kratke ali močne prste, zadnji mu manjka. Samica je tanjša in manjša ter tehta samo 12 funtov, brk nima.

Droplja živi v družbi — časih po 40—50 glav skupaj — po velikih ravninah srednje Evrope, kjer se vrsté obdelana polja s travniki, posebno v Banatu, v Sremu, sem ter tje po Nemsškem, največ jih pa prebiva po nepreglednih stepah južne Rusije. Za prava močvirja ne mara, kakor se tudi gozda ogiblje. Ta ptica je neizrečeno plaha, nezaupna in obzirna, zraven ima sosebno bister vid in tenek sluh. Vsakej najmanjšej, tudi namišljenej nevarnosti se umika že od daleč. Pastirja in kmeta iz daljave razloči od lovca, toda ne upa niti enemu niti drugemu, tudi ženski ne, posebno ako se po njej ogleduje. Kakor se jim ne zdí vse varno, začnó stezati vratove in zdirjajo na drugo stran.

Droplja je neizrečeno hitrih nog, milje daleč dirja neutrudena in uide celó hitremu psu. Leteč maša s perutnicami in s tem beg pospešuje. Leti nerada. Ako hoče zleteti, skoči dvakrat trikrat od tal, potem se vzdigne dosti težavno, ali ko se je enkrat razmahala, leti dobro, stegnivši vrat naprej, noge pa nazaj. Zvečer se podajo na najodročniše kraje sredi polja in razpostavijo za večo varnost straže okoli sebe.

V hrani ni izbirčna. Trga travo, posebno ozimino na polji, sočna zelišča, zlasti repico, zoblje žito, pobira črve in mrgolince in da vse to laglje prebavi, privzame kakor kokoš tudi malo peska.

S pomladi imajo samci med sebo hude boje. Bijoči se nasprotniki privzdignejo repove, razgrnejo repna peresa v kolo, našopirijo vse perje po truplu ter se zaganjajo drug v drugega, sujejo, kavsajo in mikastijo neusmiljeno, potem se razdelé na pare. Meseca malega travna, časih pa že sušca, izkoplje si samica na polji ali na travniku globel, jo nastelje s suho travo in drugo drobnjavo ter znese dve ali tri jajca, ki so plavkasto zelena, temno pegasta in debela kakor gosja. Ako človek pride do

67. Droplja.

gnjezda in se dotakne jajec, samica zapusti zalego in se več ne vrne k njej. V štirih tednih se izvalé rjavo mahasti in črno lisasti mladiči, mati jih skrbno vodi okoli, navaja jesti in greje pod perutnicami. Pretečega sovražnika vé starka odvrniti od mladičev z zvijačami, kakor to znajo divji kokoši. Mladina ostane pri materi do druge pomladi. Po zimi se staro in mlado zbira v večé družbe in tako se klatjjo po deželi, živeč se največ z ozimino, na ktorej časih znatno škodo delajo. Časih se priklatijo tudi k nam, leta 1866 so eno ustrelili pri Mengšu na Kranjskem.

Dropljino meso je okusno, sosebno od mlade. Tu in tam so že poskušali dropljo udomačiti, ali dozdej te poskušnje niso obveljale.

Že iz tega, kar smo zgoraj povedali o dropljinih zmožnostih, bode vsacemu umevno, da je lovcu neznanó težko to previdno ptico prekaniti. Na Ruskem jih kozaki lové jeseni, ko po deževnem vremenu začné zmrzovati. Kozak se zavihiti na svojega urnega konja in zdirja v stepo. Edino orožje mu je grjača s svinčeno butico na koncu. Ko najde droplje, spusti se za njimi v dir. Tolste ptice se zbog premočenega in zmrznjenega perja ne morejo vzdigniti od tal, se vé da bežé, kolikor hitro jih morejo noge nositi, ali kozaški konj je urniši od droplje, bliža se vedno bolj in bolj, zdajci prisvrči s spretno roko vržena grjača in droplja v glavo smrtno zadeta zvrne se v travo.

V Krimu (na Ruskem) jih lové še tudi drugače. Na navadnem kmetskem, s snopjem obloženem vozu, pred kterega so vpreženi voli, se pelje pet ali šest lovcev v stepo. Ko od daleč ugledajo droplje, vležejo se lovci na vozu po dolgem, se skrijejo v slamo in se tako počasi vozijo okoli dropelj. V stanovitih daljavah se zmuzne lovec za lovcem z voza in obleži mirno v travi. Droplje jako pazljivo ogledujejo voz, vidi se jim, da jih sprehajajo sumnje, ali vendar ne izleté, dokler je voz dalje od streljaja. Ko je tako voz privozil na okoli, obrne se lovec, ki je zadnji ostal na vozu, naravnost proti dropljam. Preplašene se vzdignejo, ali kamorkoli se obrnejo, povsod pridejo

temu ali onemu lovcu tako blizu, da more po njih streliti.

Bolj v južnih krajih Evrope, pa tudi na Ogerskem in Ruskem se nahaja:

Mala droplja, ki je za polovico manjša od velike. Samec ima črn vrat in na njem dva bela ogrlaja sicer je pisana kakor velika.

Zarad posebno okusnega mesá, katero devajo v isto vrsto z fazanovim, jo povsod strastno proganjajo. Na Ruskem jo lové kakor veliko z vozom.

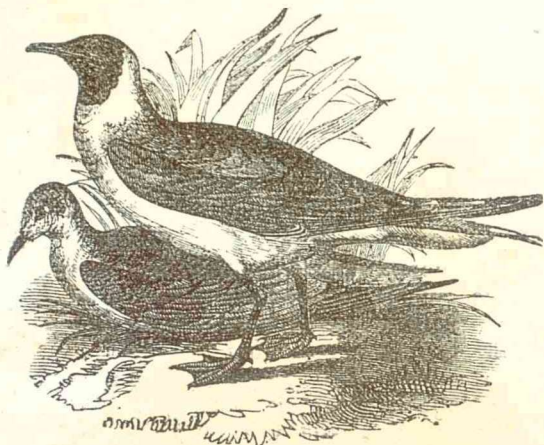
75. Galeb ali tonovščica.

Galeb ali tonovščica je povodna ptica, po velikosti in postavi podobna domačemu golobu. Skoro vsa je bela, samo oplečje je plavkasto sivo in dolge, ostro prirezane perutnice so na koncu črne; glava je po letu rdečkasto rjava, po zimi pa tudi ona pobeli. Kljun je stisnjen, robat in gornja čeljust je prikrivljena čez doljno. Noge so vstvarjene za plavanje, to je, trije prednji prstje so zvezani s plavno pečico. Kljun in noge so rdeče.

Galeb prebiva na večih vodah, na jezerih in rekah, pa tudi na morskih bregovih. V velikih družbah se kakor ujede sučejo nad vodami in vsaki čas se ktera zapraši v vodo za ribico. Lepo je gledati jato galebov, kako se vrté v zraku, letajo, rekel bi, igraje se, ravno tako dobro pa tudi plavajo in tudi na suhem dobro hodijo. Radi obiskujejo travnike in novo orane njive, kjer pobirajo žužke, črve, pajke in drugo tako gomazen. Leteči nespretno kričé: kriah, ali pa: krrr — krek — krek. Ako se je komu iz družbe zgodila kaka nesreča, ako je na primer ustreljen ali ranjen padel na vodo, zbere se vsa družba okoli njega ter ga obletuje z žalostno tožečim krikom. Tudi strel jih ne prežene, le še druge privabi. Z drugimi pticami se ne družijo. Prenočujejo na vodi.

Galeb gnjezdi v trstovji in sicer zmerom v družbi. V priprosto gnjezdo iz ločja in bičja položi samica štiri ali pet temno pegastih in marogastih jajec oljnate

barve; pri valitvi, ki traja 18 dni, tudi samec pomaga. Za mladiče so stari jako skrbni. Na vrane, sokole in druge ujede, ki strežejo na jajca in mladiče, vzdigne se vsa jata iz sosodstva kakor oblak, dere se na vse grlo in skuša odgnati neprijatelja, kar se jej tudi večidel po sreči izteče.

68. Galeb ali tonovščica.

V blagih zimah ostanejo pri nas, sicer se pa preselijo na nezamrznjene južne vode.

Od severa pa pridejo v zimskem času k nam druge tonovščice, ki so navadno večje od naše.

Meso ni za nič, ima neugodno slast po ribjej masti; jajca so pa jako dobra in okusna.

Galeb se hitro privadi človeku in hiši.

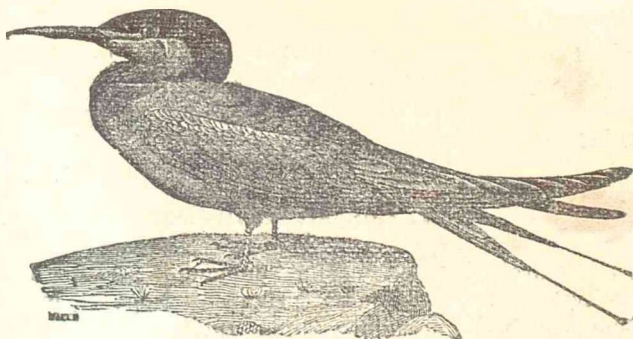
Puste morske bregove okoli ledenega severnega morja oživljajo v strašanskej, skoro neverjetnej množini mnogi drugi galebi in njim sorodne ptice. Na milijone in milijone jih gnjezdi skupaj po skalnatih stenah in sicer zmerom na enem in istem kraju. Kedar se vzdigne jata iz tacega gnjezdišča, zatemni solnce, in kedar sedajo na morje, pobeli na milje daleč. Prebivalci teh krajev imajo od teh ptičev velik

dobiček, pobirajo namreč jajca, ki se dadó lahko v denar spraviti, jedó mladiče in tudi perje ima vrednost. In da-si ravno se vsako leto pobere na milijone jajec in mladičev, vendar ni opaziti, da bi se število teh ptičev kaj zmanjšalo.

76 Ribič ali čigra.

Čigra je v svojem vedenji podobna galebu, z druge strani nas pa tudi spominja na lastavico, kajti ima sosebnó dolge in ozke perutnice in dolg rogovi-last rep. Kakor lastavica tako tudi čigra spada med najboljše in najspretniše letalke, po cele ure prevrača se kakor igraje se po zraku nad vodami. Leteč neprestano vrišči: krek, krek, ali pa: či — gra — gra, od koder je tudi dobila ime.

Čigra meri po dolgem do 15 palcev, od katerih pa dobrih šest palcev odpade na rep. Po glavi in tilniku je črna, zgoraj pepelasta, po trebuhu in prsih pa bela. Od strani stisnjen in zašpičen kljun je rdeč, ravno take so kratke plavne nožice in tudi oko je rdeče.

69. Ribič ali čigra.

Čigra se nahaja v večih ali manjih družbah okoli jezer in rek, posebno všeč so jej reke s plitkimi in širokimi strugami. Da-si ravno po svojih nogah spada med plavarice, vendar redko kedaj plava, navadno

vihra nad vodo ozirajoč se za hrano v valove. Leteč večkrat postojí mahaje s kreljutimi, dokler ne opazi ribe, potem se spusti za njo hitro kakor strela in se večkrat potopí pod vodo. Razen rib in druge vodne gomazní pobira leteč tudi polže, črve in žužke po travnikih, zlasti takrat, ko mora mladim za hrano skrbeti.

Brez vse podlage znese čigra, kterej tudi mahalka pravijo, v jamico na pesku dve ali tri rjasto bela in rdeče in črno pegasta in marogasta jajca, iz kterih se v 16 dnéh izvalé mladiči. Po dnevi ptica malo sedí na gnjezdu, le po noči in pri slabem vremenu se ne gane z njega. Rjavo lisasti mladiči že prvi dan zapusté gnjezdo, toda ne gredó v vodo, temveč se skrivajo po produ. V tretjem tednu že skušajo letati, ali tudi še potem jih stari leteč pitajo v zraku kakor lastavice tako dolgo, da si sami morejo loviti potrebni živež.

Povodnje čigri dostikrat zatopé in pokvarijo zalego. Ako se je ta nesreča zgodila o začetku valitve, potem znese in vali še enkrat, sicer pa ne.

Jako zgodaj, že pred véliko Mašo odidejo ribiči proti jugu.

Meso ne velja za jed, jajca so pa dobra.

Okoli stoječih vodá prebiva po naših krajih:

Črna čigra, ki je samo 9 palcev dolga in je po glavi, po prsni in sredi trebuha črna, po plečih pa pepelasta.

77. Čopasti ponirek.

Ponirek je med našimi domačimi pticami neka nenavadna, rekel bi čudna prikazen. Noge so mu se pomaknile prav na konec trupla, zato se pa tudi tako moško in mogočno po koncu drží. Ali te mogočnosti je hitro konec, kakor se mora prestopiti. Kratke, v guzi vsajene noge ne morejo nositi trupla, zato nerodno rogačká in vsaki čas pade na trebuh. Po suhem se še najhitreje giblje, ako se vrže na trebuh, steguje vrat in dela z nogama in s perutnicama, da

pridrsi do vode, kjer je prav za prav doma. To tudi vselej stori, kedar ga nenadoma vstraši kaka nevarnost.

70. Čopasti ponirek.

pri liski s široko plavno pečico obrobljeni. V dolgost meri dva črevlja.

Ponirek je boječ in oprezen ptič ter živi samotno po večih stoječih, s trstovjem obraslih vodah. Na suho gré nerad dobro vedoč, da se na svoje neukretne noge ne more zanašati. Toliko brezskrbniši je pa na vodi. Ponirek je prav povodni ptič. Plava jako hitro brez najmanjše težave, plavajoč ima časih skoro vse truplo pod vodo, časih pa samo s trebuhom leži na vodi. Tako tudi spi poteknivši kljun med perje na pleča. Še veči mojster je pa v potapljanji. Kakor bi trenil, izgine pod vodo in se več sto korakov daleč zopet prikaže; kar si potoma vjame pod vodo, to tudi potoma pojé. Ni je kmalu ptice, ki bi znala lovca tako nagajati kakor ponirek. Sedaj te imam,

Ponirek je lep, gizdav ptič, posebno s pomladi, ko se obleče v svatovsko obleko. Takrat mu obdaja vrat do poltretji palec dolg svilnat, črnoobrobljeni ovratnik kostanjeve barve in na čelu mu se vzdigujeta dva prevzetna črna čopa. Sicer je zgoraj zago-relo rjav, po prsih in po trebuhu bel in svetel kakor srebro in tudi kreljuti so belo obrobljene. Ozek in šilast kljun je rdečkast, oči jasno rdeče. Prsti so razklani in kakor

si dostikrat misli lovec, ko pomeri po njem, ali ko se zablisne na prašnici, je prekanjen ptič že v zavetji pod varnimi valovi. Izletí samo v največej sili ali takrat letí dobro in vztrajno, da si ima jako kratke perutnice.

Ponirek se hrani večidel z ribami, loví pa tudi žabice in drugo vodno gomazen. V želodeu ima tudi zmerom nekoliko perja, ktereга si s trebuha oskube.

Njegovo gnjezdo je od daleč podobno kupu naplavljenega vodnega drača in je tako plitko in zani-kerno spleteničeno, da jajca na pol v vodi ležé. Gnjezdo plava na vodi, toda je za bližnje trstovje ali za kako drugo stvar privezano, da ga valovi ne od-nesó. Štiri belkasta jajca so debela kakor kokošja, oba jih valita in potrebujeta za to tri tedne. Ako jima pretí kaka nevarnost, pokrijeta jajca in plavata proč. Sivo in črno progasti mladiči gredó tekoj na vodo in se znado precej potapljati. Kedar so od dol-zega plavanja in potapljanja vturjeni, dá jim starka neko glásno znamenje, na to se mladi stisnjejo skupaj, starka se potopí, vzdigne mladiče na svojem hrbtu iz vode in jih nosi okoli, da si počijejo.

Na zimo se ponirek prestavi na južne nezamrz-njene vode. Potuje po noči.

Pomirek se more jesti, ako mu se odere koža, toda posebne cene meso tudi po tem nima. Trebu-šina se pa s perjem vred stroji ter se kakor kožuho-vina dosti drago prodaja. Éna lepa kožica velja 4—5 goldinarjev. Tartari iz njih izdelujejo posebno lepe plašče.

Bolj pogostoma nego čopasti ponirek nahaja se pri nas:

Mali ponirek, ki je samo malo večí od prepelice. Zgoraj je črnkast, spodaj pa zamazano bel. Sicer je podoben čopastemu, samo da nima ovratnika niti čopov na glavi.

Lastnosti je ravno tacih kakor njegov večí brat. V nevarnosti se zavleče pod vodne rastline in potakne samo mali kljunček iz vode. Večkrat se zaplete v mreže, ki so jih ribči ribam nastavili, in pogine.

Vjet mali ponirek hitro postane krotek in je prav kratkočasen. Mora pa imeti večo posodo z vodo.

Po pokrajinah okoli severnega ledenega morja zamenjuje ponirka:

Slapnik, ki ima tudi daleč zadaj vraščene noge in se ravno tako drži po koncu. Tudi sicer mu je podoben, razlikuje ga samo to, da ima celó plavno pečico med prsti. Na kopnem je jako neuktreten, na vodi in pod vodo je pa gibčen in uren. Po osem minut lahko ostane pod vodo.

Slapnik je dolg dva črevlja; zgoraj je črnkast, spodaj bel; vrat in glava je ob stranéh siva, grlo je pa žive kostanjeve barve; vrat od zadaj in prsi so belo in črno progaste. Mladiči so po hrbtu belo pegasti.

Slapnik gnjezdi na severnih jezerih s sladko vodo, ko mu pa mladiča moreta leteti, gredó vsi na morske bregove. Hrani se s samimi ribami.

Potrebuščina je lepa in se vstrojena speča v denar.

Po zími se tudi pri nas večkrat pokaže na nezamrznjenih vodah.

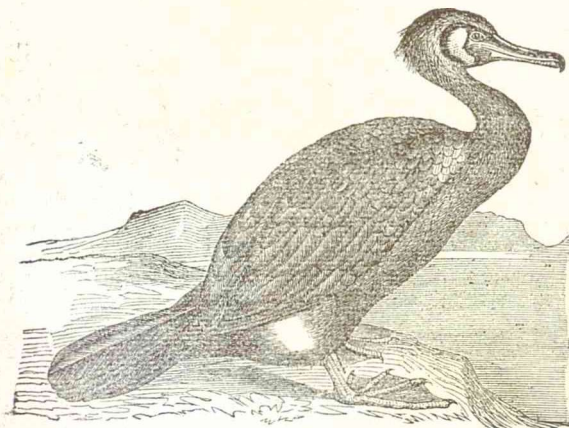
78. Morski vran

Morski vran je velik skoro kakor gos in tehta pet do sedem funtov, po postavi je pa bolj racam podoben, toda ima dolg vrat in do dva palca dolg in raven kljun, ki je na koncu kaveljčasto zakrivljen. Perje je temno rjavo, skoro črno in se malo spreminja na zelenkasto. Po glavi in po vratu ima tenka bela peresca med črnimi pomešana in tudi na bokih ima belo liso. Peresa v tilniku so podaljšana v kratko perjanico. Na nogah so mu vsi štirje prsti s plavno mrenico zvezani. Oko je jasno zeleno. Na grlu ima majhno kožnato mošnjico.

Ta povodna ptica živi bolj po severnih krajih, pa tudi sem ter tje po srednjej Evropi, v Sremu na pr. je navadna ptica. Jeseni se pomika proti jugu

in na tem potu pride tudi v naše kraje in se časih dalj časa zadržava.

Morski vran živi večidel v večih družbah, ali drugih ptic ne trpi blizu sebe. Izvrsten je plavar in potapljavec, pa tudi dobro leti. Ako letečega kaj prestraši, pade kakor kamen v vodo in se potopi. Plava ravno tako hitro na vodi kakor pod vodo, navadno sta samo vrat in glava zunaj vode, sosebno kedar se ne čuti povsem varnega. Prenočuje v gozdu na drevju in se trdovratno drži enega in istega vsečnega kraja.

71. Morski vran.

Ni je kmalu tako požrešne ptice, kakor je morski vran. Hrani se pa skoro s samimi ribami, ktere zna prav spretno loviti. Ribnjak, na ktereга zahajajo morski vranovi, bode kmalu prazen; zato pa tudi povsod hudo proganjajo to ribštvu zelo škodljivo ptico.

Ta požeruh valí dvakrat na leto in sicer najrajši v velikej družbi. Gnjezdo je spleteno iz vrbovih šib, globel je pa obložena in zmeščana s travo. Časih je na enem drevesu po 50 gnjezd. Na tacih gnjezdiščih je listje po drevju in vse zelenje pod njim od njihovega ostrega blata kakor požgano. Tri ali štiri mladiče oba stara oskrbujeta z obilno hrano. Vsaki čas priletí eden ali drugi s polnim goltom rib ter jih

izriga pred mladino. Mladi ostanejo tako dolgo v gnjezdu, da morejo godni odleteti.

Za vranovo meso nikdo ne mara, tudi jajca imajo neko neugodno in zoperno slast.

V Kini so si morskega vrana udomačili ter ga priučavajo za ribji lov. Na gospodarjevo zapoved skoči ptič v vodo, se potopí, vjame ribo in jo prinese iz vode. Pa požrešnežu nikdar ni upati, da bi vlovljene ribe sam ne požrl, zato mu se na vrat natakne usnjat kolobarček, da ne more požirati. Gospodar se vozi na ozkej plavi in ima vrana pri sebi. Ako neče ptič sam skočiti v vodo, vrže ali sune ga gospodar s plavi, pa kmalu je spet na površji, z ribo v kljunu. Se vé da bi vran ribo najrajši sam pojedel, ali kolobarček na goltancu mu ne dá; zato plava ž njo k plavi, gospodar mu vzame ribo in mu dá nekaj jesti, ko mu je poprej kolobarček snel. Ko se je ptič malo počil, ga gospodar spet zapodí v vodo. Časih vran vloví tako veliko ribo, da je ne more sam zmagovati, tedaj mu bližnji tovariši hitro pridejo na pomoč, pa pri takej priložnosti se radi med sebo stepó.

Mali morski vran je velik kakor srednja rasa in tehta štiri funte. Tudi on pride časih po zimi na naše vode.

Kakor zimski gostje prihajajo v naše kraje od severa potapljavci in sicer trije, namreč veliki, srednji in mali.

Veliki potapljavec je blizu poltretji črevelj dolg, glava in vrat spreminja mu se zelenkasto, po plečih in po hrbtu je črn, sred črnkastih perutnic ima veliko belo okno, po trebuhu je bel, malo rdečkasto nadahnjen. Samica je pepelasta, po glavi in po vratu rjava. Kljun, oči in noge so rdeče.

Srednji potapljavec ne doseže dveh črevljev, glava in gornji vrat se spreminja na zeleno, sicer je zgoraj črn, spodaj bel, okno na perutnicah je belo in dvakrat črno progasto. Samica je bolj siva in po glavi rjavkasta. Kljun in noge so rdeče.

Mali potapljavec ali **belič** je samo poldrugi črevelj dolg in je večidel bel, le na plečih ima dva črna pasa in kreljuti so črne z belim oknom. Kljun in noge so plavkaste.

Potapljavci so račje podobe, od katerih jih bo pa vsakdo hitro razločil po dolgem in ozkem, na koncu zakrivljenem kljunu, čigar čeljusti so na robéh nazobčane kakor žaga; tudi imajo na tilniku krajšo ali daljšo čopasto perjanico.

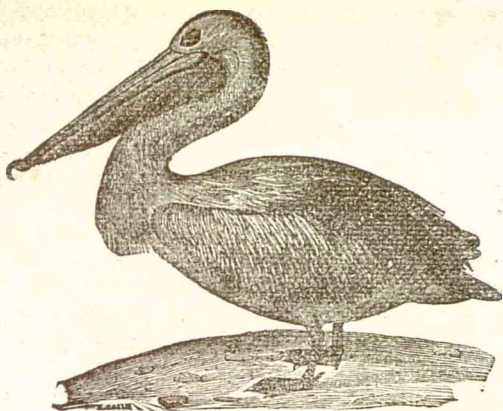
Potapljavci po suhem težko hodijo, zibaje se kakor race, dobro pa leté, še bolje pa plavajo in potapljajo se. Ranjen izgine pod vodo, prime se s kljunom za kako stvar in dostikrat tako pod vodo pogine ne pokazavši se več na površje.

Na severu kjer gnjezdijo, obešajo jim Laponci velike škrinje na drevesa in potapljavci se radi va-nje vselijo. Laponci pa delajo to zavoljo dobička, ki ga imajo od okusnih jajec; meso nima nobene cene, perje je pač nekaj vredno, posebno trebuščina od velikega potapljavca ima vstrojena precejšna ceno.

Potapljavci se hranijo večidel z ribami, so toraj škodljivi.

79. Pelikan.

S to čudno prikaznijo končamo opis naših ptic. Pelikan je velikan med evropskimi plavači, samo labud je zarad dolzega vratú nekoliko daljši od njega. Star pelikan meri blizu pet črevljev v dolgost, v širjavo pa devet črevljev z razprostrtimi perutnicami, težek je pa 20—25 funtov. Po vzrasu je nekoliko podoben labudu, samo da je bolj telebast in neukreten. Na prvi pogled ga je pa lahko spoznati po čudnem kljunu. To orodje je namreč črevelj dolgo in precej široko, gornja čeljust je plošnata in se končá s prikrivljenim kavljem, o dolnjej mu pa visí saku podoben kožnat mehur. Zadnji prst je obrnjen na notranjo stran in vsi štirje so zvezani s plavno mreno. Ves je bel in malo rožasto nadahnjen, samo prva velika peresa v kreljutih so temno rjava. Na glavi ima čop daljšega perja. Oko je lepo živo rdeče, noge so pa poltne barve.

72. Pelikan.

V Evropi prebiva ta ptica posebno okoli Črnega morja, nahaja se pa tudi na doljnjej Donavi in na Tisi po Ogerskem. V brezštevilnih jatah se pa pelikani na zimo zbirajo po večjih azijskih in afrikanskih jezerih. V Egiptu časih jata pokrije pol štirjaške milje, in od daleč je voda videti, kakor bi bila posuta z velikanskimi belimi rožami. K nam se jeseni ali pomladi zaletí kak pelikan, zlasti na cirčniškem jezeru so posamezne večkrat videvali.

Kakor morski vran je tudi pelikan požrešna in nenasitna ptica, zato mu tudi pravijo nenasit ali nesit. Hrani se pa s samimi ribami, ktere zna prav spretno loviti v sak pod kljunom. Iz viška se zakadí v vodo in prestreže ribo v mehur; potapljati se ne more, zato loví le bolj po plitčinah. Na lovu se radi postavijo v vrsto in potem začnó loviti proti kraju; kar bi enemu utegnilo uíti, to zasači dragi. Ko je sak poln, gré na kopno in začné jesti in v miru prebavljati. Golt mu je tako širok, da pogoltne tri funte težko ribo in sicer zmerom z glavo naprej. Popoldne gré še enkrat loviti, proti večeru se pa zbirajo na svojih navadnih prenočiščih, najrajši na drevji.

Med sebo živé v miru, le zarad žretja se časih spró; tudi z drugimi pticami se dobro gledajo, da-si

ravno njihovega društva ne iščejo. Proti človeku je nezaupen in oprezen, samo tam, kjer ga izkušnja uči, da ga človek ne vznemiruje, izgubi vso plahost. Z vode se težko vzdigne, z dolgimi perutnicami ploska silno in vihrá nekoliko korakov po vodi, ali ko je enkrat iz vode, zvije se lahko v neizmerno višavo in leti prav lepo brez vse težave. Glas mu je hripavo riganje.

Pelikan gnjezdi po nepristopnih grezéh, ki so s trstjem, rogozjem in sito gosto zaraščeni. Na veliki kup vodnega drača znese 2—4 belkasta jajca in valí okoli 30 dni. Mladiči so podobni mladim goskam in gredó tekoj na vodo. Tako gnjezdišče od blata in gnjilih rib smrdí kakor kuga.

Pravljica je pelikana postavila za izgled materine ljubezni, rekši da si sam s kljunom razmesari prsi in da mlade napaja s svojo krvjo. Ni mi treba dostavljati, da je to izmišljeno.

Pelikanovo meso nima nobene cene. V mehur po jutrovih deželah spravljajo tobak.

Pelikan se hitro udomači. Cesar Maksimilijan je imel pelikana, ki ga je vsikamor spremljeval. Živel je 80 let.

IV. Najimenoitniše ptice iz ptujih krajev.

80. Kanarček.

Kanarček je med vsemi ptujimi pticami pri nas najboljše znan in najbolj priljubljen. Vsakdo pozna in ima rad to ljubeznjivo rumeno ptico. Kanarec je veselje in zabava otroku, ki zarad hudega kašlja vso dolgo zimo ne smé iz hiše; kanarca se z ljubeznijo oklene devica, ki se je lažnjivemu svetnemu upu in praznej ničemurnosti umaknila v tihe samostanske zidove; kanarec bolniku nadomestuje celó krdelo pomladnih gozdnih pevcev ter ga spominja zelenega

bukovja in pisanih travnikov; kanarec oživlja starej osamelej mamicí samotno izbico ter jej zgovornim petjem krajša nevesele dneve. Vsem je prijeten tovariš; manjkalo bi jim nekaj, ako ga ne bi videli na navadnem mestu.

Kanarec se je med vsemi ptujimi pticami pri nas najbolj udomačil. Počuti se dobro, učaka visoko starost, plodí se ravno tako kakor v svojej pravej domačiji in se pari tudi z mnogimi sorodniki naših krajev, z eno besedo: obnaša se prav kakor domača ptica, samo da ne more biti brez človekovega varstva. Tristoletno jetništvo mu je vzelo samostalnost, v gajbici se rodi, v gajbici žíví, v gajbici izdahne življenje; svobode ne pozna in je tudi ne zna rabiti. Ako se izmuzne iz svoje kletke in izletí na vrt med zelene veje, ne zna se vesti, ne zna si najti hrane, ne vé se ogibati sovražnikov. Begunci kmalu poginejo, tako ali tako, tudi ne gledeč na to, da jim naše podnebje ne ugaja.

Domovina so mu kanarski otoci blizu Afrike, od katerih je tudi dobil ime. Ondi žíví po goščavah kraj potokov, pa tudi po sadnih vrtilih, celó po mestih. Sploh je ondi tako navadna ptica, kakor pri nas vrabec. Divjak je skoro malo manjši od našega udomačenega. Ves je zelen, zgoraj bolj sivkasto, spodaj pa rumenkasto, perutnice so črnikaste, temno sivi rep je pa belo obrobljen.

Divji kanarec se hrani z vsakovrstnim semenjem, sočnim zelenjem in sadjem. Plah ní in se dá lahko vjeti. Poje prav prijeto in neutrudeno, v prostosti ravno tako kakor v gajbi, toda je med pevcem in pevcem velik razloček. Pari se tudi z udomačenimi, njihovi mladiči so močnejši in tudi boljši pevci.

Kanarec valí kakor sploh ptice vrabčevega rodú, po večkrat, namreč tri ali štirikrat na leto ter iznese navadno po pet zelenkastih, rjavo pikastih jajec in sedí 13 dní. Mladi ostanejo tako dolgo v gnjezdu, da so godni, toda oče jih tudi še pozneje nekoliko časa prav skrbno pita, samica pa zopet znaša jajca za drugo zalego.

Kanarca so pred 300 leti prinesli v Evropo, kjer se je ljudem kmalu prikupil z ugodnim petjem, tem-

več, ker ga ni težko prehraniti. Jé namreč konoplje, ogerščico ali repico, proso, mak, zraven tudi salato, kurja črevca, namočen kruh in sadje, sosebno jabelka.

Voda se mu mora vsaki dan premeniti in sicer v dveh posodah, v enej za pijačo, v drugej za kopalj. Podvržen je mnogim boleznim, zlasti ga rade zajedajo uši ali tekuti. Živi navadno 10—12 let, ali pri primernej hrani in pri dobrej postrežbi učaka tudi 20 let. Parí se z liščekom, čížkom, griljcem, repnikom, brezovčkom, zelencem in kalinom.

Kanarec ima za uk dobro glavo in dober spomin ter se kmalu nauči vsakovrstnih malih umetnij. Na gospodarja dobro pazi in razume vsak njegov mig, na njegovo zapoved začne peti, sem ter tje hoditi, iz predloženih števil in črk sostalja števila in besede; na gospodarjevo besedo ustrelí iz majhne puške, potem se pritaji in dela kakor bi bil mrtev, dá se na mala kolca naložiti, odpeljati in v grob položiti, ko ga pa hočejo zagrebsti, poskoči kvišku, se prikloni in zapoje veselo pesmico.

Ako si hočeš odgojiti zdrave kanarce in dobre pevce, ravnaj ž njimi tako: Hrani jih s samim repičnim semenom in s staro, v vodi namočeno žemljo, zelenjave jim navadno ne dajaj, ker od nje preveč odebelé in niso potem niti dobri pevci, niti so za pleme. Samo ako bolehajo ali se klavrno držé, daj jim malo salate ali kurjih čravec. Kuhanih jajec jim ne pokladaj, tudi takrat ne, ko morajo mladiče pitati. Ko začnó mladiči sami zobati, dajaj jim nekoliko časa v vodi namočenega repičnega semena. Ne postavljalj jih na solnce, tudi na prepuhu ne smejo stati, ker sicer lahko ohripavijo. Tudi jih ni dobro držati blizu jako dišečih cvetlic, ker se je opazilo, da jim hud duh škoduje, ali jih še celó umorí. Ako opaziš, da jih nadlegujejo uši, dobro očisti gajbico in namaži vse kote in razpoke z lanenim oljem.

Za gnjezdo jim daj leseno, štirioglato škatljo, ki je 4 palce visoka in 4 palce široka. Na dno potresi malo pepela, ki odganja uši, na pepel vsuj drobnega peska ter ga pokrij s suhim mahom, da bode škatlja do polovice napolnjena. Potem jim nastriži za palec dolgega nitja (šarpije), iz kterega si bodo sami na-

pravili gnjezdo. Po valitvi očisti škatljo in jo na novo nastelji kakor prvokrat.

Da-si bodeš odgojil dobrega pevca, skrbi za to, da bode mladič sin dobrega pevca in da pride k dobremu pevcu v šolo. Obesi ga tako, da ne bo mogel slišati nobenega drugega ptiča, nego svojega mojstra, posebno glej na to, da ne bode slišal samice (babice), ker kakor človek ima tudi ptič to napako, da se raji poprime slabega nego dobrega. Blizu okna ne smé viseti, kjer ga vsakoršne stvari odvrčajo od nauka, ter postane raztresen, pa se navadi šušmariti, krbati in trgati pesem. Kanarec se lahko nauči posnemati popevke drugih ptičev, n. pr. slavca in tudi na orgeljce ga je moč izuriti v izvrstnega pevca. Najbolje je, ako dve leti ostane v sosesstvu svojega mojstra, potem je tako trden v svojej umetnosti, da se ne bo dal lahko popačiti od kacega mojstra skaze.

Na Nemškem se po nekterih krajih na veliko pečajo z odgojivanjem in šolanjem kanarcev, posebno na Harzu. Tam skoro vsaka hiša odgojiva kanarce za kupčijo, prodajaje jih po vsej Evropi in celó v Ameriko. Posamezne hiše stržijo za kanarce po 80 tolarjev na leto. Gotovo lep zaslužek! Najbolj na glasu so kanarci iz mesta Andreasberg, ki počrez računajoč razpeča vsako leto za kacih 12.000 tolarjev teh rumenih pevcev.

Papige.

Izmed ptujih ptic videvamo pri nas po premožnih hišah še največ papig. Ljudje jih imajo radi zarad lepega perja, še več pa zbog pametnega vedenja in kratkočasne žlobudravosti. V Indiji in Ameriki so pa že od nekdej udomačene, okoli indijanskih koč v južnej Ameriki je povsod videti mnogo krotkih papig, ki kokorikajo kakor petelini, lajajo kakor psi ter se z otroki vred smejajo in jokajo. Papige so celó Krištofu Kolumbu pomagale najti Ameriko. Ko se je namreč že več ko dva meseca vozil po morji, in so mornarji že jeli godrnjati, opazi nečega večera Kolumbov tovariš Pinzon letečo jato

papig. Na njegovo silno prošnjo zapusti Kolumb prejšnjo mér ter krene z ladijo za papigami, in kmalu potem ugledajo kopno zemljo.

Do sedaj je znanih okoli 300 različnih papig in da si tudi se med sebo jako razlikujejo, imajo vendar nekatere splošne lastnosti, po katerih jih je lahko poznati. Vse papige imajo debelo okroglo glavo; njihov debel, kratek, od strani stisnjen kljun je na korenu z voščenico obraščen; gornja čeljust je od korena vkrivljena in na koncu kaveljčasto zavita, spodnja krajša je pa topa in odrgnjena; kraki so kratki al močni, noge so vstvarjene za plezanje, dva prsta sta namreč naprej, dva pa nazaj obrnjena; jezik je kratek, debel in mesnat; perutnice so kratke, perje trdo, lica okoli oces so večidel gola. Največa papiga je krokarjeve, najmanjša pa vrabčeve velikosti.

Perje ima lepe, večidel vpijoče barve, največ so rdeče, rumeno, plavo in zeleno pisane, vrh tega imajo nekatere dolge metlaste repe, nekatere pa perjanice na glavi.

Razen Evrope prebivajo papige po vseh delih zemlje, toda samo v vročih krajih, po priliki kakor opice, na ktere nas tudi po svojem vedenji in po svojih umnih zmožnostih opominjajo. Papige so v resnici opice med pticami. Kakor opice so tudi papige izvrstne plezavke, pri plezanji jim pa niso v pomoč samo noge, temveč tudi kljun; ž njim se oprijemajo, za-nj se tudi obešajo, kar smo že pri našem krivokljunu opazili. Noga pa papigi ni samo za plezanje, ampak služi jej skoro kakor roka, ž njo se praska in nosi jed v usta, itd. Podobne so nadalje opicam v tem, da živé zmerom v velikih družbah, da imajo močan vriščeč glas, da so polne muh in zvijač, objestne in sladkosnede, človeku sicer privržene, toda pod starost večkrat potuhnjene in hudobne, naposled da rade posnemajo in oponašajo, če tudi ne dejanj, pa vendar človeške in druge glasove.

Papigi je prirojen nagon oponašati vsakoršne glasove. Kakor sliši človeka, tako tudi ona pokašljeje, zeva, kiha in hrka, smeja se in vzdihuje. Naučí se izgovarjati besede in cele dolge stavke, nekatere še celó poskušajo peti. Res ní da bi rekel, da

razume, kaj govori, ali vendar se moramo čuditi njenemu dobremu spominu, kakor jej tudi velike čutljivosti ne moremo odreči, kar spričuje ta dogodek. Neki Anglež je dobil papigo iz južne Amerike in jo je naučil nekoliko angleških besed izgovarjati. Čez dolgo let, ko je papiga že očevidno ostarela, pride k Angležu neki Španjolec ter se začne z njim španjolski razgovarjati. Ko papiga zasliši glasove svoje domačije, jame vleči na ušesa, spenja se, našopiri perje, naposled s krčevito silo izgovori nekoliko španskih besed, katerih se je v svojej mladosti naučila. Ali ta spomin jo je tako iznenadil in pretresel, da se je zvrnila in poginila.

Papige živé v mnogoštevilnih jatah po gostih gozdih, od tod pa rade letajo na obdelana polja in v sadne vrtove, časih po več milj daleč. V goščavi, kjer vedó, da se jim ni treba bati nevarnosti, so jako glasne in žlobudrave, blizu človeka pa oprezno tiho-tapijo in ne dadó od sebe glasú. Dostikrat je velika družba na kacam drevesu, ali človek bi jih ne zapazil, ako jih ne bi izdale izjedi, ki pogosto padajo izpod vej. Kedar so v polji ali na vrtu v škodi, nekoliko starih, ktere je večletna izkušnja izučila, zmerom stojé na straži v najviših vrhéh. Kakor hitro se straži ne zdí vse varno, posvari pajdaše s posebnim glasom in vsa družba se oglasi, češ da je na oprezu; ako straža dá drugikrat stanovito znamenje, vzdigne se jata z velikim hrupom in hitro izgine. Kakor pa mine nevarnost, kmalu spet prihrumi od druge strani. Kedar so site, se rade kopljejo v vodi in tudi v pesku, sicer so pa na zemlji jako nespretne, in okorne. Zvečer odleté zmerom na eno in isto priljubljeno mesto, bodi si na kacam otoku ali pa v sredi velicega gozda in zaspé po dolgih jezičnih razgovorih. Spé pa jako lahko, najmanjši šum jih prebudí.

Papige jedó vsakovrstno sočno sadje in semenje, zlasti rade tarejo peške in koščice, za kar je njihov kljun sosebnó spreten; razen tega smučéjo popke in cvetje in nektare zobljejo tudi črve in žužke. V zaporu jedó vse, sosebnó konopljo, turšico (koruzo), oves, rajž, salato, manjše pa proso in repico. Po-

seбно zaljubljene so v cukar, naučé se pa tudi piti pivo, vino in sladko žganico.

Papige gnjezdijo po drevesnih in skalnih luknjah. Všeč jej je, ako najde kako zapuščeno žolnino gnjezdo, katero si samo za svojo potrebo razširi; zna pa tudi sama prav spretno dolbsti. Brez vse podlage znese samica enkrat na leto po dve beli jajci, kateri ona sama izvali, on jo pa hrani in z blebetanjem zabavlja. Mladi so grdi in potrebujejo dolgo časa, predno se operijo in zgodé.

Kakor opice delajo tudi papige na polji in po vrtovih veliko škodo, zlasti ker mnogo več pokvariyo nego pojedó. Zato jih brez usmiljenja proganjajo in pobijajo, kar ni težko, ako se jim je človek toliko približal, da more po njih streliti, ker s strelom prepodena jata pride kmalu nazaj obžalovat izgubljene tovariše. Ondotni domači prebivalci jih jedó in tudi Evropejcem meso ni zoperno, posebno pa vsi hvalijo juho. Indijani se kinčajo z lepo pisanim perjem.

Aleksander Vélíki je prvi iz Indije prinesel papige v Evropo, kjer so pri gospodi hitro prišle v šego. Že pri starih Rimljanih so gospé za zabavo imele papige v zlatih gajbah, razkošni in sladkosnedi cesar Heliogabal je pa s papiginimi možgani gostil svoje goste.

Papige čakajo visoko starost, nad sto let. V Florenciji je živela papiga od l. 1633 do 1743.

81. Amazonska ali rumenoglava papiga.

Amazonska papiga je dolga en črevelj, perja je sploh zelenega, samo na čelu je plava, in na grlu rumena, zgib na perutnicah in stranska repna peresa so rdeča.

Ta papiga je doma iz južne Amerike, kjer v velikih jatah prebiva po brazilijanskih gozdih. Po vrtéh in nasadih dela veliko škodo, najrajša zoblje sladke pomaranče.

Gnjezdi v duplu in znese dve beli jajci. Iz gnjezda vzeti mladiči se za čudo hitro ukroté in se naučé besede posebno dobro izgovarjati.

73. Rumenoglav papiga.

Pri nas je po hišah videti največ to papigo. Gospodarju je jako privržena, neznane ljudi pa rada grize.

Bolj po redkem ali vendar sem ter tje se po hišah vidi:

Siva papiga, ki prebiva po zapadni Afriki. Vsa je plavkasta siva, samo kratek rep je rdeč kakor kri; golo lice je belo, kljun pa črn.

Med vsemi papigami je siva najkrotkejša, človeku najprivrženija in za nauk najpripravniša. Človek se jej mora res čuditi, kako hitro in koliko se nauči brbljati.

Neki duhoven v Solnemgradu je v Trstu leta 1827 kupil za 25 gold. sivo papigo, jo je vsaki dan pred poldnevom in po poldnevu učil eno uro in sicer se je mnogo ž njo pečal. Ta papiga je odgovarjala na vprašanja, znala je vse dobro prevdariti, pozdravljala je prihodnike in se priporočala odhajočim. Zjutraj je pozdravljala z „dobro jutro“, zvečer se je pa po-

slavljala z „lahko noč“. V hiši je poznala vse ljudi in je vsacega klicala z imenom, toda tega je imela rajša od družega. Naj postavimo semkaj samo nekoliko, kar je ta papiga govorila.

„Duhovni gospod! dobro jutro.“ „Duhovni gospod! prosim en mandelj.“ „Hočeš mandelj? Hočeš oreh? Dobiš, dobiš. Tu imaš nekaj.“ „Gospod stotnik, Bog vas sprimi, gospod stotnik.“ „Ti malopridnež, ti tat, poberi se! greš domu ali ne? čakaj ti cigan!“ „Ti lump ti! ti slepar, ti grdogledi ti!“ „Gospod sosed! Le počasi! Gospod sosed! Le počasi!“ „Priden paperl, dober paperl!“ Ti si vrl dečko, prav vrl dečko!“ „Nekaj boš dobil, koruze boš dobil.“

Ako je kdo potrkal na vrata, zavpila je glasno in razločno kakor moški: „Le noter, le noter! Bog vas sprimi! Me veseli, da ste me počastili, me veseli!“ „Moliti, pojdimo molit.“ „Pojdimo jest!“ „Lovro vstani!“ „Jaz grem, z Bogom!“ „Živio naš cesar, dolgo naj živi!“ „Od kod prideš? Ne zamerite, milostljivi gospod, mislil sem, da ste vi ptič.“

Kedar je na svojej hiši kaj grizla, rekla je: „Ne grizti, pri miru bodi! Kaj si naredil? Čakaj ti cigan! Bom te lasal.“ „Kaj mene lasati! Kdo bo mene lasal?“ „Da, da, tako se godí na svetu! Tako, tako!“

Po smrti njegovega gospodarja je bila prodana za 150 gld., in kmalu potem spet v drugič za 370 gld.

82. Dolgorepi arara.

Arara, kateremu je drugače tudi m a k a o ime, je papiga velicega kljuna, dolgih perutnic in repa daljšega od trupla. Po dolgem meri do blizu tri črevlje, ali polovica odpade na rep. Sicer je jako lepo pisana. Plava, vrat, pleča, prsi in trebuh je rdeč kakor škrlat, hrbet in podrepje je plavo kakor jasno nebo, rep je živo višnjav in rdeč, kreljuti so pa zeleno, rdeče in plavo pisane.

Arara stanuje v južnej Ameriki, sosebno v gostih brazilijanskih lesovih. Kriči jako neugodno s hripavim glasom: a r a — r a ali pa: a r a s. Leti počasi, ker ga dolgi rep zadržuje.

Z močnim kljunom si izdolbe luknjo v trhem deblu in znese va-njo dve beli jajci. Valečej samici visi predolgi rep iz luknje in to jo izdá. Indijani pobirajo mladiče in je privadijo k svojim kočam kakor kuretino. Te papige letajo v gozd in na polje živeža iskat in se zopet vračajo domu. Indijani jih jedó, z lepim perjem se pa gizdajo. Velika peresa iz kreljuti potrebujejo za svoje strelice.

74. Dolgorepi arara.

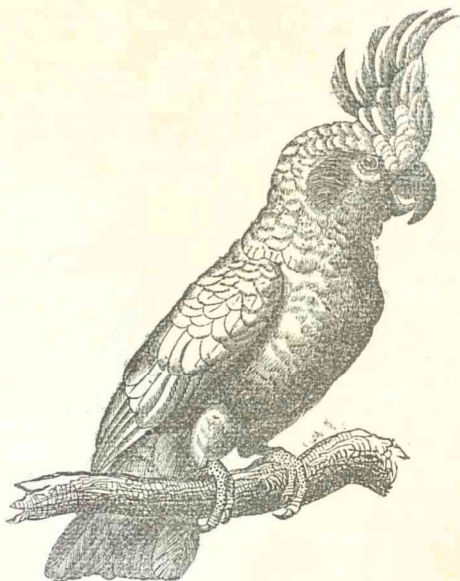
Pri nas vidavamo to lepo papigo in še nekatere sorodne vrste pogosto po menažerijah. Gospodarju je privržena, drugim ljudém pa ne upa in rada grize.

Za nauk nima tacega talenta kakor na primer siva ali zelena papiga, ali posamezne besede se vendar uči izgovarjati.

83. Rumenočopasti kakadujski.

Kakadujski od drugih papig odlikuje zašpičen, naprej zavihan čop na glavi. Velik je kakor amazon-ska zelena papiga. Ves je lepo čisto bel, samo per-

janica na glavi je rumena kakor žveplo, tudi rep in perutnice so spodaj rumene. Njegov glas je prijazen: kakadu, od tod je dobil tudi ime.

75. Rumenočopasti kakaduj.

Južni azijski, posebno molučki otoci so domovina te ptice, ki je že dolgo znana v Evropi. Ljudje jo radi držé po hišah, ker je čista in z vsako hrano zadovoljna. Po menažerijah je najnavadnija papiga. Svojega gospodarja ali strežaja ima neznanu rada, proti tujcu je pa nezaupna in rada ščiplje s kljunom. Kedar je vesela, dleska s kljunom in privzdiguje perjanico. Kdor jej je enkrat nagajal ali jo dražil, tega si dobro zapomni in se mu maščuje, kakor le vé in zna.

Kakaduj je v izbi jako prijeten in ljubeznjiv tovariš. Naučí se izgovarjati ne samo nekterih besed, temveč cele dolge stavke in jih veže, da imajo pomen.

Na Molukih jih lové in jedó.

84. Kolibriji.

Noben del zemlje nima toliko in tako lepih ptičev kakor Amerika. Učeni svet v Evropi je strmel bravši popise prvih ondi potujočih Evropejcev in se ni mogel dosti načuditi od ondod donesenim pticam, da si ravno so bili večidel le mrtvi mehovi, ki se ne dadó primerjati živim živalim. Cvet američanskih in sploh vseh ptičev so pa kolibriji. Oni so najmanjši, najlepši, najhitrejši, najgizdaviši ptiči. Po vsej pravici so jih primerjali pisanim metuljem.

Kolibriji živé samo v Ameriki, posebno v Mehiki, v Gvijani in Braziliji, toda ne prebivajo samo po vročih krajih, ampak tudi po hladnih, povsod kjer se razvija bujno cvetje, na katero je kolibriji vezan ravno tako kakor metulj. Nahajajo se toraj takisto po ravninah kakor po gorah, še celó blizu večnega snega. Se vé da po taci krajih ne prebivajo stalno, s cvetjem doidejo, s cvetjem zopet odidejo. Tako se preletavajo od kraja do kraja, kakor jih sem ali tje vabi razvijajoča se cvetna obilnost; nekteri med njimi so pa pravi selci, kakor na pr. naša lastavica, slavec in drugi.

Kolibrijevi je znanih okoli 400 vrst, največi je kakor naša pastirica, najmanjši meri pa samo $1\frac{1}{3}$ palca, je toraj samo malo večí od čmrlja. Vsi imajo pretenke slabe nožice, dolge in ozke, srpasto urezane perutnice in dolg širok, večkrat rogovilast rep. Dolgi kljunček je tenek kakor igla, raven ali zakrivljen; nitkasti jezik je na koncu razcepljen.

Njihovo perje se žarí in lesketá v najkrasniših barvah, blišči se kakor zlato in brušeno drago kamenje, zdaj zeleno, zdaj rdeče, pri tem plavo, pri onem zlato rumeno. Zlasti glavo in grlo pokriva neko drobno luskavo perje, ki se spreminja v najživejših in najčistejših barvah. Razen tega ponašajo se mnogi s podaljšanimi repnimi peresi, s perjanico ali pernatimi ovratniki, kakor na pr. gizdavi kolibriji v podobi 76. Toda samo samec nosi to gizdavo obleko, samica je opravljena prav preprosto in pohlevno. Poprej se je mislilo, da so popolnoma nemi ali mutasti, sedaj pa vemo; da imajo — če tudi jako slab

— vendar cvrčeč glas, od nekterih se celó sliši prav tenko ali prijetno žvrgolenje. Leteč zumlajo ali brné s perutnicami kakor bčela ali čmerlj.

76. Gizdavi kolibrij.

Kolibrij je vstvarjen za zrak. Na zemljo pride samo takrat, kedar pije. Truden počiva na vejici skrit pod senčnim listjem. Po zraku letí tako hitro, da oko ne more ničesa razločiti, komaj se prikaže, že izgine, kakor kaka muha ali sršen. Žarečej iskri enak svrčí od cveta do cveta ali pa trepetaje visi nad njim, no človek perutnic ne more razločiti, tako hitro ž njimi trepeče. Sedaj leti naprej, sedaj se požene nazaj, zavije v stran, vrtí se v krogu, visi v zraku, vznese se naravnost kvišku, zopet pada in pleše od veje do veje, od cveta do cveta in naposled kakor misel zopet izgine. Viseč nad ali pod cvetom potika va-nj svoj tenek kljunček, kakor bi cvet poljuboval. Popreje so res mislili, da iz cvetja pije samo sladki medeni sok, sedaj pa vemo, da mu ni toliko za medico kolikor za male žužke, ki so njegova poglavita hrana.

Ti prekrasni ptički pa vendar niso tako blagi in dobročudni kakor bi človek lahko mislil, sodeč po njih malosti. Nasproti temu so jeznariti, hudomušni in togotni in svadljivi. Ako dva samca skupaj zadeneta, kmalu se začne hud boj in silno proganjanje.

Človeka se del nič ne bojé, dadó mu prav blizo sebe priti ter se ne zmenijo za njega. Skozi odprta okna prileté tudi v hišo, zlasti ako je cvetja v njej. Prigodilo se je tudi, da so letali v izbo krast bombaža za gnejzdo ali pa so si celó ondi gnejzdo znašali.

Kolibrij bržčas gnejzdi dvakrat na leto in znese po dve beli jajci, ki pri nekterih niso večí od graha. Gnejzdo je lepo spleteno iz volnatih nitek in obloženo z drobnim lišajem; navadno je vsajeno med rogovilaste veje, ali visí na kakej skali ali pa se ziblje na koncu palmovega lista. Ona sama navadno dela gnejzdo, pri nekterih pa samec donaša potrebno snov. Valitev traje 12 do 15 dní. Mladiči so goli, slepi in tako slabi, da komaj kljunček odpirajo. Ona sama jih hrani in srčno brani, on se ne zmeni za nje.

Živ vjet kolibrij neznano hitro postane krotek in domač. Že za nekoliko ur se umiri popolnoma in pride preiskavat cvetje, katero človek v roki drži. Kmalu tudi človeku seda na glavo, na nos, na brado in vtika kljunček v usta in brba z jezikom med zobmi in po ustih. Vjeti tovariši se v zaporu med sebo lepo pogajajo brez pretepa in brez zavidnosti. Manjši večim brez zamere sedajo na kljun. Hranijo jih s sirupom in enacimi sladkimi sokovi, in nekterim se je že posrečilo jih več tednov pri takej hrani žive ohraniti, ali naposled so vendar onemogli in poginili. Bolje se držé, ako večkrat dobé cvetja, po katerem iščejo žužkov, ali pa, ako so zaprti v večem prostoru, po katerem lové mušice in druge majhne žuželke. Živih kolibrijev ni bilo doslé mogoče prinesiti v Evropo, poginili so na potu; posamezni, ki so še živi prišli na Angleško, niso živeli več kakor dva ali tri dní.

Kolibrije lové v mrežice kakor metulje.

Od premnogih kolibrijevih vrst omenimo tukaj samo dve, namreč navadnega in gizdavega kolibrija

Navadni kolibrij je tri palce dolg. Zgoraj je zlatozelen, spodaj sivkast z zelenimi pikicami, vrat se mu žarí kakor rubin, perutnice so škrlataste, ravno tak je tudi rep razen dveh srednjih zlatozelenih peres.

77. Navadni kolibrij.

Živi v severnej Ameriki in gre najdalje proti severu, noter do Kanade. Pride s pomladi, jeseni se pa spet umakne na jug.

Gizdavi kolibrij še ni popolnoma tri palce dolg. Na glavi ima perjanico pomarančaste barve, beli ovratnik je zarobljen z zlatozelenimi peresci, glava, vrat in pleča so zelena kakor smaragd ter se prelivajo z zlatim leskom, na prsih ima belo liso, po trebuhu je zlatozelen ali temnejše nego na plečih, perutnice so zelene in se spreminjajo na pomarančasto, rep je cimetaste barve.

Braziliija je njegova domovina.

85. Kondor.

Kondor je največa ujeda. V dolgost meri polčetrți črevelj, z razgrnjenimi kreljutimi pa zajame 9—11 in celó 13 črevljev. Perja je črnega, samo konci velikih peres v kreljutih in ovratnik je bel. Višnjevo rdečkasta koža na glavi in na vratu je gola, le sem ter tje stoji kaka ščetina, samec nosi na glavi hrustančast greben in od očesa nizdolu po vratu mu visi zgrbana koža. Močni rjavi kljun ima belo kljuko, oko je rdeče, črni kremplji so dolgi ali slabo skrivljeni.

Kondor prebiva po snežnikih južne Amerike. Pusto pečevje blizu večnega snega je njegovo navadno stanišče. Odtod se zjutraj vzdigne, splava v zračne višave in od onod razgleduje pod seboj široki svet prežé po plenu. Kondorov vzlet je veličasten, nikoli ni opaziti, da bi trenil s perutimi, kakor misel se lahko zvije v neizmerno višavo, više nego kterakoli druga ptica. Ko je slavni nemški učenjak Humboldt stal na 17.700 čevljev visokem Kotopaksiju, videl je nad seboj krožiti kondorja kakor majhno črno piko. Za plenom se spušča v nižave in obiskuje celó morske bregove, ali kakor hitro se je nažrl, povrne se zopet v mrzle višine.

78. Kondor.

Na prvi pogled bode vsakdo že po vnanji postavi lahko presodil, da kondor spada v vrsto jastrebov, s kterimi se tudi vjema po svojih lastnostih. Kakor

vsi ti mrharji je tudi kondor bojazljiv lenuh in smrdljiv požeruh. Glad in strad mu res vdihne nekaj poguma, toda vse one povedke, po katerih bi bil ljudem, zlasti otrokom nevaren, so izmišljene. Ob morji se pase s crknetino, ki so jo na suho vrgli valovi; v gorah sledi lovca, ki zalazova gvanake in vikunje (divje lame), vedoč da mu bode prepustil čreva. Zraven pa tudi napada lame, vikunje, jelene in junice na paši. Pri tem početji se navadno združi več kondorjev, ki ubogo žival tako dolgo proganjajo in mesarijo, da usopihana onemore in pade. Plenu potem najpredi iztrga jezik, izkoplje mu oči in naposled razporje trebuh. Sit mrhar je jako težak in len ter se ne more z lepa vzdigniti od tal. Takrat pustí človeka na pet korakov k sebi, predno mu se umakne nerodno skakaje po tleh ter si na vso moč prizadeva, da bi žretje izrigal iz sebe, ker sicer ne more zleteti.

Na najsamotniših in najnepristopniših pečinah znese samica navadno na golo skalo dve beli, rjavo pegasti jajci. Mladiči rastejo počasi in tudi potem, ko so se že operili, jih stara še precej časa brani in jim skrbita za hrano.

Škodljivo vjedo proganjajo in ubijajo na vse kriplice, zlasti Indijani se radi ukvarjajo s tem poslom. V kako ograjo vržejo kakovo večo mrho in kmalu se začno kondori zbirati okoli nje. Ko so se ptiči do sitega nažrli, pridrvé Indijani na hitrih konjih do ograje ter prenasičene samogolte brez velicega truda ali s palicami pobijejo ali pa v zanke žive vjamejo. V nastavljeni mrho tudi radi vtikajo omotna zelišča, ki kondorje tako omamijo, da kakor pijani okoli tavajo in se dadó brez upora poloviti. Z vjetimi grdo ravnajo, za svojo zabavo je trapijo kakor le vedó in znajo. Po Španjolcih so se tudi Indijanom priljubile neusmiljene surove igre in hajke z biki. Za hajko namenjenemu biku, kateremu so popred s sulico razmesarili hrbet, navežejo sestradanega kondorja. Lačen ptič trga cele kosove mesa z bika, ki v strašnih bolečinah rohní in lomasti po gledališču na neizrečeno veselje Indijanov.

Kondorjevo srce, bodi si surovo ali suho in v prah smleto, je Indijanom preizvrsten lek proti božjasti ali padavici.

Vjet kondor je kakor sploh jastrebi s početka plah in žalosten, s časom pa postane potuhnjen in hudoben.

86. Noj ali strus.

Noj je med pticami to, kar je žirafa med sesavci. Ta velikan je namreč od prstov do vrh glave sedem do osem črevljev visok, do šest črevljev dolg in do poldrugi cent težak. Majhna, gola in plošnata glava s kratkim topim kljunom nasajena je na dolgem golem vratu. Lepo živo in gibčno oko je zavarovano z vejicami in trepalnicami. Dolga gola noga mesnatega stegna opira se samo na dva prsta. Perje je mehko, tudi velika peresa v kreljutih in repu so razčehana in mahadrava ter niso sposobna težko ptico vzdigniti od tal in nositi po zraku. Samec je črn, samo kreljuti in repna peresa so svetlo bela, vrat je rdečkast, stegno pa poltene barve. Samica je sivo rjavkasta, na perutnicah in v repu pa umazano bela.

Noj je v prejšnjih časih živel po vsej Afriki in Arabiji, sedaj se pa pred ljudmi vedno bolj in bolj umiče v neobljudene stepe in puščave. V južnej Afriki tudi še sedaj ni redek. Navadno je po kacic 6—10 glav v enej družbi, časih se pa tudi njih po 100 nahaja skupaj. Za družbo družih ptic ne mara, pač pa se njemu zarad večje varnosti rade pridružijo gazele in kvage (neki divji konji).

Z umnimi zmožnostimi se noj ne more pohvaliti. Bedast je in top, uporen in trmast, najmanjša stvar ga zbega in razdraži, razsodka nima nobenega, prave nevarnosti ne loči od navidezne. Tudi v sužnosti ostane zmerom neumen in plah, še gospodarja ne loči od tujega človeka. Najbolje je opisan v sv. pismu s kratkimi besedami: Bog mu je vzel modrost, razuma mu pa ni dal.

Vsa njegova moč se strinja v nogi. Z eno brco pobije šakalja ali divjega psa na zemljo, ali ga še

79. Noj ali strus.

celó ubije. Še večja je pa njegova hitrost. Kakor hitro ga kaj vznemirja, razprostre kreljuti kakor jadra in se spustí v beg. Vedno hitreje prestavlja dolge noge, vedno širje koraka neprestano vesljuje s krelju-

timi, naposled drví kakor vihar po planjavi. Že njegov navadni korak meri 4—5, v diru pa tudi 7—9 črevljev, lahko je toraj umeti, da ga tudi najbolji jahač ne more dolgo slediti.

Noj se hrani s semenskim zrnjem, brstjem, zelenimi in sočnimi zelišči in pozoblje sem ter tje tudi kakó živalco. Čudno je pa pri njem to, da si polni želodec tudi z drugimi neprebavnimi stvarmi, hlastno pogoltne žreblje, ključe, denar, gumbe in druge enake stvari; dogodilo se je celó, da se je nažrl živega apna, ki mu je se vé da zadalo smrt. V želodcu necega noja so našli do blizo 9 funtov razne sodrge, namreč 7 funtov peska, kodelje in cunj, potem tri kosce železa, devet bakrenih (médenih) denarjev, dva ključa, 17 bakrenih in 20 železnih žrebljev, svinčene kroglice, gumbe itd. Vode potrebuje veliko, vendar pravijo, da lahko dolgo časa žejo trpi, toda ako potem pride do vode, ga slast tako prevzame, da pozabi na svojo varnost. V puščavi imajo do vrelcev uglajene steze.

En samec žíví v družbi z 2—4 samicami. Vsaka iznese 12—16 jajec, in sicer vse v eno globel, ktero je samec z nogama v pesku izkopal, ali pa tudi s kljunom v prsti izdolbel. Jajce je veliko kakor otročja glava, tehta tri funte in zaleže za 24 kurjih jajec. Užitno je ali vendar ni tako okusno kakor kurje. Z enim se štirje lačni ljudje lahko nasitijo. Jajca so debele in trdne lupine in služijo ondešnjim domačinom namesto posode. Ko je nekoliko jajec v gnjezdu, začné samec valiti in valí sam, samice pa poznejša jajca pokladajo v pesek okoli gnjezda, če se samcu zdí, vzame tudi ta jajca pod sé, če ne, pa ne. Po dnevi po več ur zapustí gnjezdo, ali nikdar je ne pozabi s peskom pokriti. Ko pride pozneje po velikih ovinkih nazaj, preoberne vsako jajce predno se zopet vsede, valeč pa položí dolgi vrat po zemlji. Ako opazi, da je bil človek med tem pri gnjezdu ali da je celó jajca v rokah imel, se skuja in vse skup poeptá in zmučká. Valitev traje okoli 40 dní.

Kakor je samec prej pridno sedel na jajcih, ravno tako dober in skrban oče je potem mladim, ona se pa prav malo pečá za nje. Kakor so se posušili, tekoj jih vodi na pašo, jih učí in navaja iskati hrane,

po noči jih pa vzame pod svoje perutnice. Mladiči so spočetka prav grdi, ker nimajo perja, temveč neko trdo, skoro kakor jež bodočo kožo, še le v tretjem mesecu jim naraste perje. Kedar jim žuga kaka nevarnost, odpelje ona mladino, on pa z vsakoršnimi zvijačami skuša sovražnika od nje odvrniti: kakor nor leta v krogu, pada in šepa in tako večidel premoti neprijatelja. Mladiči dorastejo še le v tretjem letu.

Zarad dragocenih peres lové in pobijajo noja že od nekdaj. Navadno ga lové na konjih. Na čilih in brzih konjih jezdiijo lovci v stepo, kjer se jim dozdeva, da se noji nahajajo. Nekoliko velblodov (kamel) nosi za njimi vodo, hrano za ljudi in živali in druge potrebne stvari. Ko so našli jato nojev, jezdiijo naravproti njej tako dolgo, da se jata spustí v beg. Po dva ali po trije lovci si izberó enega starega samca ter se vržejo v največem diru za njim. Eden sledí noja po vseh vinkih, drugi ga pa skuša prestreči, ako mu je to po sreči izteklo, podí sedaj on noja in prepusti prvemu, da ptiču pri priložnosti pot presledí. Tako se menjata tako dolgo, da noj konečno začne pešati, lovec mu je vedno bliže za petami, nazadnje ga z grjačo udari po glavi in pobije na zemljo. Sedaj stopi raz konja, mu prereže vratno žilo in počaka, da mu kri odteče, potem mu sleče kožo s perjem vred.

Posebno dragocena so dolga bela peresa, katerih ima pa noj samo 14. Čem daljše in tanje in košatejše je peró, tem večó ceno ima. V južnej Afriki na nosu (kapu) dobre nade velja 1 funt nojevih peres — na funt jih gré 70 do 90 — okoli 120 goldinarjev našega denarja. V severnej Afriki se prodaja koža z vsem perjem vred po 100 španskih tolarjev.

Razen jajec se more tudi meso od mladih jesti, od starih je pa črno, trdo in žilavo, vendar ga Afrikanci jedó. Starim Rimljanom so bili pa nojevi možgani poseben oblizek, znani požeruh cesar Heliogabal je za eno možganino pašteto dal zaklati 600 nojev. Tudi v svojih krvavih igrah so pokončali mnogo nojev, časih so jih na en dan dali razmesariti po 1000. Človek se mora samo čuditi, odkod in kako so zmagali toliko te živali.

V Afriki imajo ljudje sem ter tje okoli hiš na na pol domače noje za veselje. Plodé se tudi v sužnosti, celó v Evropi so že imeli mlade. Povsod se je pokazalo, da samica malo mara za zarod, toliko skrbnejši je pa samec. Noj mora dobiti na dan 4 funte zobanja — najljubši mu je ječmen —, 1 funt kruha, 10 glav salate in po letu 8, po zimi pa 12 funtov vode. Rad se koplje v vodi in valja po prahu. Dá na sebi jezdit, toda se ne dá brzdati in ravnati. Glas mu je neko otlo hahljanje, razkačen pa sika kakor gosjak. Psi so mu jako zoperni.

Tudi po drugih krajih živé ptice nojevega rodú. Po stepah južne Amerike prebiva:

Nandu, ki ima po tri prste na nogah in krajša peresa v kreljutih. Manjši je od afrikanskega noja.

V novej Holandiji (Avstraliji) se pa nahaja:

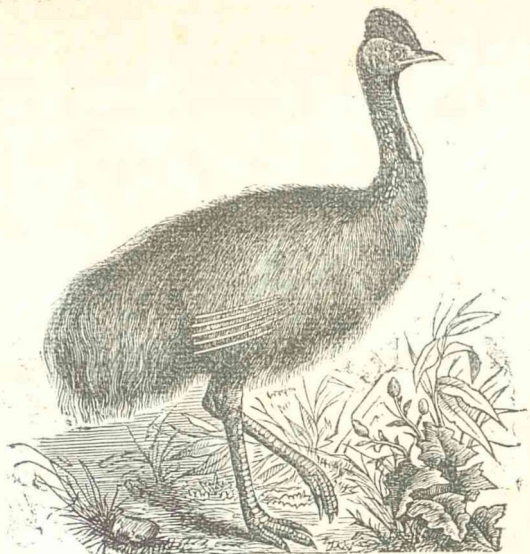
Emu, ki v velikosti le malo zaostaja za afrikan-skim nojem. Pokrit je z dolgim razčehanim perjem, v repu in v prekratkih kreljutih nima daljših peres nego sicer po truplu.

Po sedanjih skušnjah soditi se bodeta oba, zlasti pa emu, udomaćila v Evropi.

87. Kazuar.

Leta 1597. so holandeški mornarji prvokrat iz vzhodne Indije pripeljali seboj ptiča, kterega je občudoval ves učeni in neučeni svet. Podoben je bil nekoliko noju, samo da je bil manjši in tudi v drugih stvaréh se je razlikoval od njega. Razen glave i vratú je bil pokrit s črnim dolgim grivastim ali žimastim perjem, a iz vsacega tulca ste rasli dve peresi. Leteti ni mogel, ker v kreljutih ni imel nikakoršnega perja, temveč samo pet dolzih roženih bo-dežev brez kosmače, s kterimi se je znal dobro briniti; tudi v repu ni imel perja. To je bil kazuar.

Kazuar vzraste do pet črevljev višine, noge so tršate in v primeri z nojevimi kratke in troprste. Gola glava je plava, na njej se vzdiguje kakor kapa

80. Kazuar.

tri palce visok rožen greben; do polovice goli in bradavičasti vrat je spredaj višnjev, ob straneh plav, od zadaj pa rdeč. Kljun je raven in okroglast.

Kazuarova domovina so neki otoci vzhodne Indije: Java, Sumatra, sosebnno pa otok Ceram. Ondi se potikuje in skriva po največjih goščavah, zato ga je težko dobiti na ogled, da-si ravno ni redek. Hiter je skoro kakor noj, toda ne dirja, temveč dreplje, more pa tudi pet črevljev naravnost kvišku skočiti. V kljunu, zlasti pa v nogah ima veliko moč, z brkami se vspesno brani proti človeku. Glasí se: huhu, v jezi pa srdito puha.

Jé mnogo, brez izbiranja: sadje, žito, zelenjavo, korenstvo, vmes pa tudi pohrusta kako živalco. Vjete hranijo s kruhom, sadjem in repo; jabelka in tudi jajca požira cela; vode potrebuje obilo mero.

Kolikor se je na vjetih dalo opazovati, moremo reči, da je kazuar slabih umnih zmožnosti, toliko bolj je pa hudomušen, jeznarit in togoten. Najmanjša

stvarca ga lahko tako razkači, da s čistega mira skoči v vsako žival ali pa tudi v človeka in da ne odjenja z lepa. Pisana obleka, zlasti rdeča mu je neki soseбно zoperna. Toliko je gotovo, da mu ni nikoli upati.

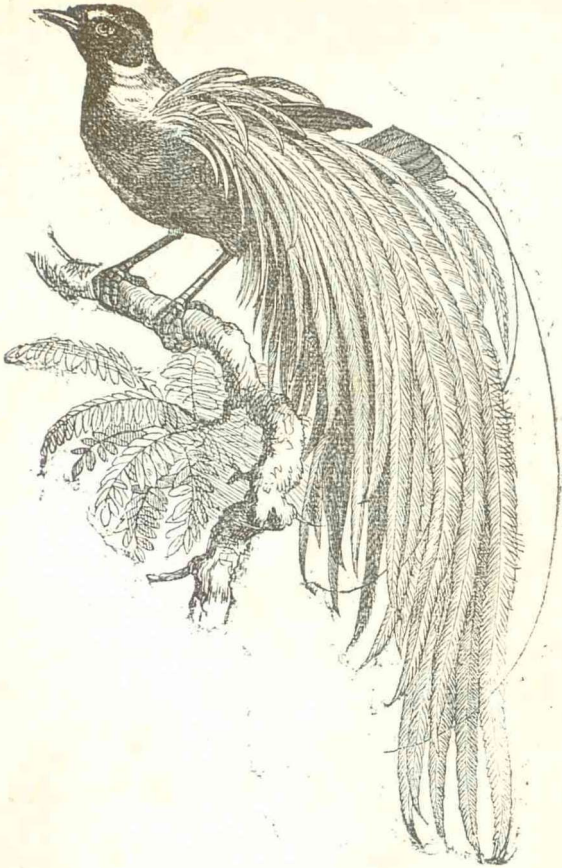
V goščavi znese na zemljo v kotanjo tri ali štiri zelenkasta, sivo pikčasta jajca. Po dnevi jih greje in godí solnce, po noči pa samec pridno sedi na njih, kajti tudi njegova družica se za valitev in odgojitev mladine ne zmení. V Londonu je kazuar sedel sedem tednov, je izvalil enega mladiča, ga je pozneje lepo vodil in ga po noči jemal pod-se.

V Indiji jih lové s psi, toda starega je neizrečeno težavno dobiti, ker je jako plah in oprezen ter se zná dobro skrivati po največih goščah, kamor nikdo ne more za njim. Mladiči postanejo hitro domači in so človeku tako privrženi, da se ga drzé kakor lašček, da so prav sitni in nadležni.

Meso od mladih je vžitno, od starih je pa žilavo in trtasto.

88. Rajčica.

Svet se ni mogel dosti načuditi neizrečenej lepoti neke ptice, od ktere so Magelanovi tovariši leta 1522 prinesli v Evropo nekoliko okrnjenih mehov. Vsem, učenjakom in neučenim je bila to neka nenavadna skoro čeznatorna prikazen. Ljudje so radi verovali in še sami dodajali čudnim pripovedkam mornarjev, ki imajo razen drugih napak tudi to, da iz komarja radi delajo vola. Pripovedovalo se je, da je ta ptica iz raja domá, da nima nog in da nikoli na zemljo ne sede, da sploh nikdar ne miruje, temveč neprestano leta pod nebom; da samica celó valí na letečem samcu. Se vé da bi za tako ptico bilo preprosto, da se hrani z navadno pozemeljsko hrano, zato so jej ukrenili, da pije samo jutranjo roso pod nebom. Ta pravljica se je izcimila od tod, ker vse prve ptice in še dandanašnji vse one, ki prihajajo v trgovino, so bile brez nog, to pa zato, ker lovci vjetim tekoj iztrgajo grde noge, ki bi sicer lepo ptico

81. Rajčica.

samo kazile. No še tudi pozneje, ko se je to vedelo, je svet še dolgo rajši veroval lepej pravljici, nego puštej resnici.

Rajčica — to ime je ptici ostalo od pravljice — se mora po nogah in po kljunu vvrstiti med vrane. Velika je kakor naša kavka, po hrbtu in po trebuhu je kostanjeve barve, na glavi in po vratu po-

marančasto rumena, na čelu črna, na grlu pa zelena kakor smaragd. Najbolj jo pa krasé zlatorumena in bela peresa, ki jej dolga in svilasta vihrajo na bokih izpod perutnic. V repu ima dve dolgi peresi brez kosmače. Ali samo on je tako krasno opravljen, ona ima pa ponižno vsakdanjsko obleko.

Domovina te prelepe ptice je Nova Gvineja in nekteri bližnji otoci. Obnašajo se sploh kakor vse ptice vranjega plemena. Videti jih je v družbi skupaj po 30—40, toda samic je mnogo več, kar je pa prav verjetno, ako se pomisli, da samce zarad prekrasnega perja hudo proganjajo. Hranijo se z vsakovrstnimi sadovi in z žužki. Leté lepo valovito, toda veter jim časih perje tako zmede, da popadajo na zemljo. Glas jim je hripav in neprijeten.

Rajčica tudi v svojem vedenji ne taji svojega rodú. Nemirna je in živahna, zvita in prevejana, zraven pa še gizdava in ničemurna, kakor malo ktera ptica. Kakor bi vedela, kako je lepa, se zmerom po sebi ogleduje in občuduje ter si neprestrano perje čisti in gladi.

Vladarji in velikaši v Aziji in po indijskih otocih so že od nekdej rajčičino perje nosili na turbanih, in tudi v Evropi jih gospe za gizdo rade nosijo na klobukih. Perje ima samo to napako, da na solncu kmalu obledí in oslepí.

Domačini v Novej Gvineji — Papuani imenovani — rajčice na vse kriplje lové. Najbolje se izplača lov, ako je lovec našel drevo, kamor hodijo navadno prenočevat. Papuan še pred mrakom zleze na drevo in se kolikor mogoče dobro skrije med veje in listje. Ko dohajajo ptice, strela po njih s topimi pšicami (streljicami), drug tovariš pa pod drevesom pobira nastreljene ali pa samo omamljene ptice. Vjeto ptico odere, izruje jej noge, namaže kožo od znotraj s pepelom, vtakne klin va-njo ter jo obesi v dim, da se je kak mrčes ne lotí. Lové jih je pa tudi v zanke in na limanice.

Vjete se v sužnosti dobro počutijo.

89. Lirorepec.

Pri tem ptiču nam na prvi pogled udarja v oči veličastveni rep. Sostavljen je iz 16 različnih peres. Dve zunanji ste kakor lira zaviti, njijna notranja kosmača je podobna širokemu, temnorjavo in rjasto pasastemu traku, ki je na koncu črno žametast in z

82. Lirorepec.

belimi franžami obrobljen, zunanji kosmači ste pa ozki. Dve srednji sivi peresi ste tudi vkrivljeni ali ste manjši in imate ozko kosmačo. Ostala peresa, njih 12, so črna, dolga, razčehana in narazen stoječa. Sicer je ves zamazano rjav, po trebuhu siv, na grlu pa rdečkast. Po lirastem repu lirorepec imenovani ptič hodi na tenkih, precej visokih nogah in je velik kakor fazan, samica je manjša in brez krasnega repa. Učenjakom dela preglavico, ker ne vedó, kam bi ga vtaknili, nekteri bi ga vvrstili med kokoši, drugi ga pa — in menda po večej pravici — prištevajo pevcem, ker res poje in je tudi v kljunu največ drozdom podoben.

Lirorepec prebiva na modrih gorah v Novej Holandiji (Avstraliji) in živi samotno na pare. Po temnih gozdih stikuje po goščavi za žužki in črvi. Jako je plah, kakor le kaj zašumi, tekoj se skrije s po-bešenim repom v najgostejše grmovje, izleti le redko-kedaj. V gošči se pogostoma oglašá, ali ne dá se videti.

Dober je pevec, zna pa tudi oponášati druge ptice in sploh vse glasove, ki mu pridejo na uho. Nekteri laje kakor pes, smeja se kakor človek, plaka kakor dete, in zraven posnema druge ptice in vse to zmeša in vplete v svojo pesem.

Gnjezdo je sredi velicega kupa suhe brsti, od strani ima vhod. Postavi si ga v gosto mlado drevje ne visoko od tal, spleteno je iz vitkih koreninic, globel je pa s perjem umehčana. Valí samo enkrat na leto in znesé eno samo jajce. Ona sama valí, on tudi s svojim velicim repom ne more v gnezdo.

Pri neizmernej plahosti te ptice je lov na-njo jako težavna. Najbolje še opravi lovec, ako si na klobuk priveže cel samčev rep, se potem skrije v hosto, ker čuti ptiča, in večkrat potresa in giblje z glavo. Lirorepec opazi gibanje repa in kmalu srdito priteče, da bi namišljenega tekmeča pregnal iz svoje oblastnije.

Vjeti mladiči so krotki in ljubeznjivi, ali do sedaj se ni posrečilo jih dalj časa ohraniti žive. Evropa živega lirorepca še ni videla.

90. Udova.

84. Udova.

Ime udova je ta brhka ptica dobila bržčas od sicer priproste ali vendar čedne in lične žalobne obleke. Razen rujnega tilnika je namreč zgoraj vsa črna, po trebuhu bela, na prsih pa zagorelo pomarančasta. Se posebno pa s pomladi krasé samca štiri nenavadna, navpik stoječa peresa, od katerih ste notranji dve črez črevelj dolgi, zunanji dve krajši in širji se pa končate v dolgo ščetino. Ali samo samec je tako lepo opravljen, samica nosi sivo rjasto obnošeno obleko. Velika je kakor naš repnik ali pa mali strnard, s katerim je tudi v rodu po kratkém in čvrstem kljunu.

Udova živi po hostah srednje Afrike. Večidel se drži tal, kjer pobira vsakovrstno semenje in mrgolince. S pomladi živé na pare, takrat se samec obleče v svatovsko obleko in prav pridno poje, vede se gizdavo in bahato, kakor bi si bil svesti svoje lepote, samo veter mu nagaja pri letanji. Po valitvi se brijejo, samec izgubi krasno repno perje in umolkne, pozneje se pa mlado in staro skuplja v večé jate.

Udova se tudi v Evropi pogostoma videva po hišah. S petjem se res ne more ponašati, ali ljudje jo imajo vendar radi nekaj zarad lepote, nekaj pa zato, ker je ni težko prehraniti. Pri prosu se prav dobro počuti.

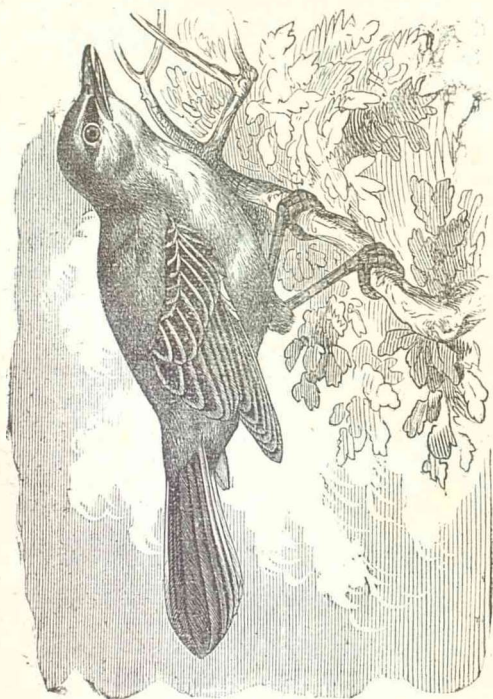
Tudi v sužnosti učaka 12 in še več let.

91. Oponašavec.

Že pri nekterih naših pticah, na pr. pri kalinu, srakoperju in dr., in malo predi pri lirorepcu smo omenili, da imajo ta posebni dar, da posnemajo napeve drugih ptičev, in sploh glasove, naj si že bodo prijetni ali neugodni našim ušesom. Pa najglasovitneji gledé tega dara je po tej lastnosti imenovani oponašavec. On oponaša petelinovo kukurikanje, kokljino kločanje, pasje lajanje, mačkino mijavkanje, pujskovo kruljenje, gosje gaganje, hreščí kakor žaga, klopoče kakor mlin, zacvili kakor nena-mazana vrata. Posnemajoč gospodarja zažvižga spečemu psu, da skoči kvišku iz spanja in z repom migaje išče gospodarja, sedaj spet žalostno čivka kakor izgubljeno pišče, da koklja v velikih skrbéh teka sem ter tje iskaje svojega deteta, kmalu potem pa prestraši vso perutnino na dvorišču posnemajoč kraguljev glas. Ravno tako poje pesme vseh drugih pevcev; človeku, ki ga posluša v goščavi skritega, se dozdeva, kakor bi se bili tiči iz vse okolice zbrali v tem grmu, s kratka: v oponašanji ga ni mojstra nad njim. Ali tudi njegova izvirna popevka je ljuba in prikupljiva. Amerikanci ga stavljajo med vsemi pevci na prvo mesto, še celó črez slavca. Drugi pa spet menijo, da se ž njim ne more meriti, da njegova pesem nima

toliko in tako lepih premenov. Naj si pa bo ta stvar tako ali tako, vsakako je velik mojster.

Oponašavec spada v rod drozdov ter se kakor naši drozdi hrani po letu večidel z žužki in črvi, po zimi pa z jagodami. Velik je kakor naš drozeg. Zgoraj je zamolklo siv in rjavkasto nadahnjen, spodaj pa rjasto belkast. Črno rjava peresa v perutnicah so belo obrobljena in tudi dolgi rep je črn in bel. Vede se kakor naši drozdi.

85. Oponašavec.

Prebiva v zedinjenih državah severne Amerike, posebno v južnih pokrajinah. Najrajši se drži po dolinah v gostem grmovju in pa ob morskih bregovih, ne plaši se pa tudi človeka ter se nastani večkrat blizu hiš v nasadih in vrtéh. Gnjezdo postavi v goščavo ne visoko od tal, na podlagi od suhe brstí,

je spleteno iz koreninic, vlaken, bilk, mahú in umehčano s perjem in volno. Dvakrat na leto znese po 4—5 sivo plavkastih, rjavo lisastih jajec iz katerih se v 14 dnéh izvalé mladiči. Stara dva branita mladino proti vsacemu sovražniku s tako srčnostjo, kakor bi je človek ne pričakoval pri tako majhnej ptici. Celó kača, ki je splezala na drevo, se móra naposled umakniti krepkemu kljunu, tako dolgo jo bije in ne odjenja, dokler je popolnoma ne ubije.

Vjet oponašavec pri dobri postrežbi dolgo živí in se tudi plodí. Kakor zunaj v prostosti tako se tudi v gajbi ne utrují ponavljati in oponašati vse ptičje napeve in vse druge mogoče glasove.

92. Kokica.

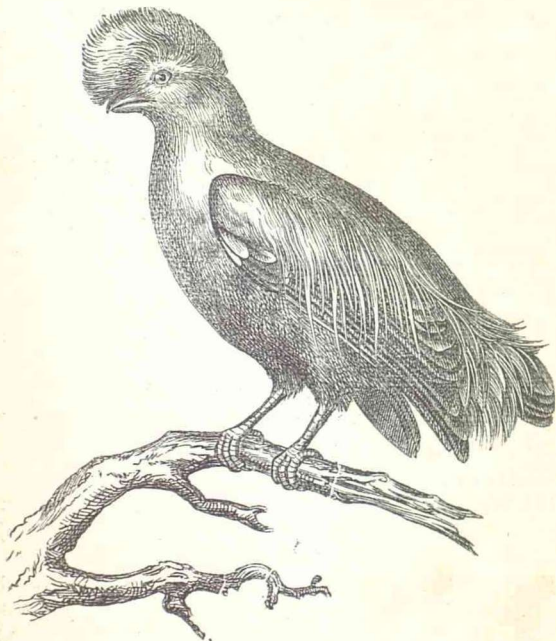
Kokica je ena najljubezniviših in najzanimiviših južnoamerikanskih ptic. Velika je kakor naš poljski golob, perja je rahlega, svilnatega, vsa je več ali manj zlato pomarančasta, le perutnice so temnorjave in belo lisaste in tudi kratek rep je na koncu rjav. Posebno lepo se jej pa podá škrlatasta pernata krona, ki v podobi dvojnega grebena sega od kljuna do tilnika. Rjavkasta samica ni tako gizdava in ima na glavi ponižnišo kratko kronico.

Lepa kokica stanuje v Gvijani in severnej Braziliji. Najljubši so jej gorati, divji in skalnati kraji, ker se rada skriva po luknjah kakor sove. Neizrečeno je plaha in nezaupna. Nikoli jih ni videti v družbi družih ptic, med sebo se pa jako rade družijo. Leté prav hitro, toda nizko in ne daleč. Po kokošje brskajo z nogami in stepljejo s kreljuti, kakor se tudi rade valjajo in kopljejo v pesku. Hranijo se z različnimi sadovi.

Gnjezdi po skalnih luknjah. Gnjezdo je iz suhe brstí in druge enake šare. S pomladi znese samica dve beli, črno pikasti jajci.

Čudno pri tej ptici je to, da se samci, predno se sparijo, skušajo v plesu pred samicami, da bi jim se s tem prikupili. Schomburgk kakor samovidec piše o tem plesu: V gorah zapadne Gvijane sem za-

sačil jato teh prekrasnih ptic, pa sem pri tej priliki tudi na svoje oči videl njihov ples, kterega sem do tega dne zmerom imel za pravljico, da-si ravno-so mi Indijani mnogo o njem pripovedovali. V nekej daljavi začujemo cvrkutanje, ki je lastno kokici, a dva mojih vodnikov mi namigneta, naj se polahko ž njima plazim do kraja, kjer so od pota malo v stran imeli plesalci svoje zbirališče. Prostor je imel kacic 4 ali 5 črevljev v premeru, nobene bilke ni bilo na njem, in tla so bila tako gladka, kakor da so jih človeške roke ugladile. Na tem prostoru je plesal in skakal en samec, drugi so ga pa gledali in občudovali. Plesalec je na pol razprl kreljuti, je vrgel glavo nakvišku in je gizdavo skakljal nagibaje se zdaj na to, zdaj na ono stran; ali pa je rep razprostrl v kolo ter se je mastito nosil okoli ter grebel z no-

86. Kokica.

gami. Ko se je utrudil, dal je od sebe nek poseben glas in tekoj je drug stopil na njegovo mesto. Tako so se izmenili trije po redu drug za drugim ter so pokazavši svojo umetnost sami s sebo zadovoljni zopet sedli med tovariše, ki so po nizkih grmih okoli plesišča čepeli. Naštel sem 10 samcev in dve samici, ali zdajci jih je poplašil pok suhe vejice, na katero sem jaz neprevidoma stopil, in vsa družba je sprhnila.

Kokica ima zarad lepega perja precejšno ceno, zlasti Indijani ga radi nosijo za lepotijo. Tudi brazilijanski cesar ima plašč iz kokičinih kož, ktere ga pa nosi samo o velikih svečanostih. Indijani jih hodijo s pihalnikom in strupenimi streljanci čakati na znana plesišča in je potem streljajo iz skrivišča. Toda predno se ples ni do živega vnel, ne smé streljati, še le potem so v zabavo tako zamaknjeni, da Indijan že kacih 5 ubije, predno drugi to zapazijo in odleté.

Tudi meso je dobro za jed.

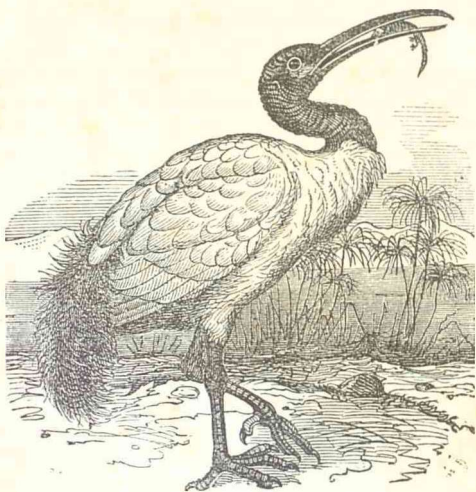
93. Ibis.

Gotovo nobeden ptič ni bil in ne bode tako spoštovan, tako češčen in slavljen, kakor je bil ibis pri starih Egipčanih. Stari pisci mnogo o njem pripovedujejo in tudi trdijo, da so ga Egipčani zarad tega imeli v tolikej časti, ker neusmiljeno kače pobija in sicer iz zgolj sovražtva do njih, da-si ravno jih ne jé. Zato se ga pa neki tudi kače tako bojé, da bežé ako le njegovo pero vidijo. No izkušnje od vsega tega nič ne potrjujejo. Verjetniša je druga misel.

Za Egipet je vsakoletna nilska povodenj najimennitniši dogodek. Egipčani težko pričakujejo veliko vodo, ki nataplja in pognoji njihove zemlje, o večej ali manjšej poplavi visí dobra ali slaba letina. Z veliko vodo je pa zmerom prihajal in še dandanes prihaja ibis in je s padajočo vodo zopet odhajal. Ibis je bil toraj stanovalcem željno pričakovani oznanovalec dobro letino obetajoče povodnje, zato so ga kakor ugodnega sla slavili in častili. Stregli so jim v tempeljnih, a po smrti so jih mazali z istimi dišavami kakor svoje kralje in velikaše in so jih pokopavali v

posebne rake. In še dandanes Arab zmerom z največim spoštovanjem govori o ibisu imenujoč ga: Abu Hannes, to je: oče Janez.

Po svojej postavi spada ibis v čapljino rodbino, v najbližem rodu je pa z našo plevico in nekoliko tudi s škurhom, samo da ima debelejši kljun, v truplu ga je pa nekoliko več od škurha. Bel je, samo kljun in noge, gola glava in goli vrat so črni, ravno tako tudi konci na perutnicah in pa ona peresa, ki mu s hrbta dolga in razčehana visé črez rep. Oko je rdeče.

87. Ibis.

Ibis prebiva v Nubiji in dalje v srednjej Afriki, v Egiptu je sedaj redek, pride le z nilsko poplavijo in se meseca junija zopet umakne v Nubijo. Nahajajo se posamezni, večidel pa v velikih družbah. Vede se jako nežno in dostojno, počasi in premišljeno se sprehaja po polojih pobiraje vodne žužke, črve in drugo golazen, posebno rad pa po stepah lovi kobilice. Letí jako visoko in kričí s hripavim glasom. Pred Arabi ni nič boječ, ker vé, da mu nič žalega ne storé, sovražnika pa kmalu prepozna in se ga zna ogibati.

Gnjezdi sredi velicih gozdov v grezéh na trnjevih drevesih. V jako zanikerno znošeno gnjezdo položi 3 ali štiri bela jajca.

Iz gnjezda vzeti mladiči in tudi sicer vjeti ibisi se navadijo na vsako hrano, posebno kruh jim gré v slast. Neizrečeno hitro postanejo domači in človeku privrženi, večkrat so celó sitni in nadležni, ker so človeku zmerom za petami.

94. Marabuj.

Tudi marabuj je velik gospod. Pri Indih uživa malo manjšo čast nego jo je uživiljal ibis pri starih Egipčanih. V mnogoštevilnih razstavkah se moško in imenitno sprehajajo po vaséh in po mestih, postavajo po dvoriščih in pohajajo po hišah. Nikdo jim nič žallega ne stori, vse se jim umika, ljudje iz spoštovanja, psi in druge živali pa s straha pred strahovitim kljunom. Tudi jih varujejo postave. Človek, ki bi se predrznil ubiti marabuja, moral bi plačati 100 gold. kazni. Zato jim pa ulice in dvorišča čiste od nesnage, ki se povsod meče iz hiš. Hrane jim ne manjka, kajti Indi mrh ne zakopavajo in še celó siromašne ljudi po smrti kar naravnost v vodo pomečejo. Marabuji so prvi pri mrhovini in še le potem, ko so se oni nažerli, smejo pristopiti jastrebi in psi.

Že po zunanjej postavi mu je videti, da je štrkove rodovine, samo gola glava in gol vrat z grdim o njem visečim grbancem spominja na jastreba, s katerim se tudi vjema po nezasitnej požrešnosti. Koža na glavi in na vratu je rdečkasta. Perje je zgoraj črno plavkasto ter se na hrbtu preliva na zeleno, spodaj je pa lepo belo. Veliko vrednost za lepotičje imajo krasna bela peresa na trtici. Visok je 5 črevljev.

Marabujev je več vrst, ki so si pa vsi po postavi in vedenji jako podobni. Živé v Indiji, na Sumatri, Javi in v Afriki. V Indiji jih po nekterih krajih drže kakor pri nas domačo perutnino in to zarad dragocenih peres.

Gnjezdi na drevju.

88. Marabuj.

Marabuj je prevejan in pretkan, kakor kterakoli ptica. Kjer vidi, da ga ljudje pusté v miru, postane kmalu nadležen in drzovit berač, tam pa kjer slutí, da strežejo po njem, ostane zmerom v takej daljavi, da ga zrno iz puške ne doseže.

O njegovej požrešnosti pravi Brehm, ki se je v Afriki soznanił s tem ptičem: Skoro gotovo je ni tako požrešne ptice, kakor je marabuj: Izvlekel sem mu iz grbanca cela goveja ušesa, cele noge s parklji vred in tako velike kosti, da jih noben drug ptič ne bi mogel pogoltniti. Videl sem, da je žrl s krvjo napojeno prst in pogoltnil v krvi namočeno cunjo, in da je obstreljen potoma še pobral dober zalogaj. Enkrat sem opazoval 10 ali 12 marabujev, ki so v belej reki ribe lovili. Enemu se je posrečilo, da je vjel veliko ribo ter jo celo pogoltnil. Riba je bila še živa in se je premetavala v goltancu; ko drugi tovariši to

vidijo, tekoj jamejo posezati po srečnem lovcu in njegovem grbancu, poprej ni imel mirú, da se je odnesel s svojim plenom. Moj služabnik je enemu marabuju s strelom zmrskal obe perutnici in eno nogo in je še živega prinesel na dvorišče, kjer so se ravno veliki jastrebi iz kože devali. Služabnik ga zažene enemu deraču, ptič se je tekoj zgrudil na zemljo, ali vendar ga to ni motilo, da ne bi bil precej začel hlastno požirati velike kosove mesa, ki so ležali tod okoli.

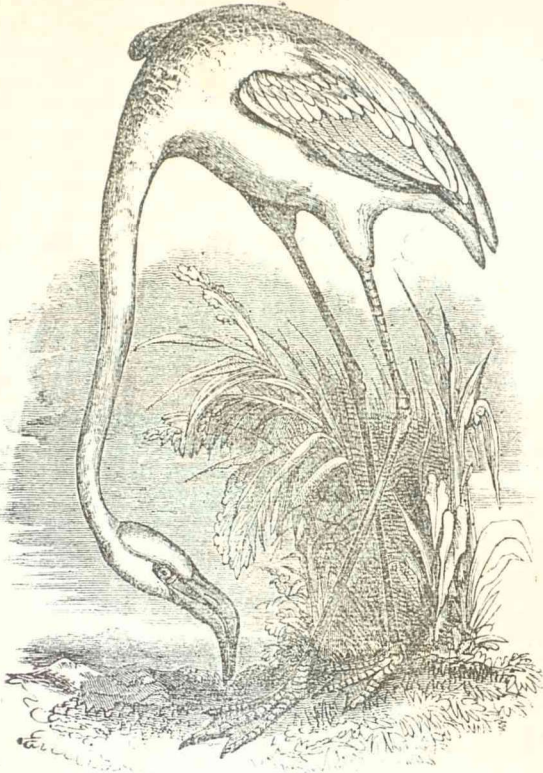
Marabuja je navadno videti po večih menažerijah. Ljudje se radi ustavljajo pred njim, ker se jako smešno drži. Ves je podoben izsluženemu, nerodnemu, plešastemu in njergavemu uradniku v črnem fraku in belem brezrokavniku.

Živega marabuja je jako težko v roke dobiti. Najbolje to znajo Arabi, ki na dolg motoz privežejo ovčjo nogo in jo vržejo med druge ostanke. Marabuj jo pogoltne in je vjet ko riba na trneku (odici), kajti predno more kost izrigati, pograbi ga Arab.

95. Flamingo.

Flamingo je spakasta prikazen, dolgovrati plavec na tenkih in dolgovežnih nogah. Da-si ravno v truplu ni veči od gosi, vendar je še čez štiri črevlje visok. Kljun je debel, močan, na robéh nazobčan, njegova gornja čeljust je plošnata in sedi na globejšej in širjej spodnjej kakor pokrovec; kljun je v sredi kljukasto doli zavit kakor bi bil prelomljen. Star flamingo je po glavi, vratu in hrbtu rožasto nadahnjen, po trebuhu pa čisto bel; perutnice so lepo rdeče kakor karmin, samo najdaljša peresa v kreljuti so črna. Kljun je poltne barve, na koncu je pa črn. Prednji trije prsti so, kakor sploh pri plavcih, zvezani s plavno mreno. Mladiči so beli.

Flamingo prebiva po deželah okoli srednjega in črnega morja, okoli hvalinskega ali kaspičnega in drugih azijanskih jezer. Rad brodi po plitkih morskih bregovih, še rajše pa po slanih jezerih in močvirjih, na sladkih vodah se nikdar dolgo ne zadržuje.

89. Flamingo.

Flamingo je družan ptič, navadno jih je na stotine, večkrat pa tudi na tisoče skupaj. Kakor vojaki v vojski stojé v dolgih vrstah razpostavljeni, njihova žareča obleka jih potniku že od daleč naznanja. Flamingo počasno in preišljeno meri korake, kljun pa brodi po vodi ter izžmika iz blata polže, črve, ribje ikre, dobra je pa tudi ribica, ako mu pride pred kljun. Pri tem poslu zvije vrat tako, da je v vodi gornja čeljust spodaj, dolnja pa zgoraj in tako preceja blato. Ako pribrede v globoko vodo, splava in se sicer počasi ali prav dostojno giblje naprej. Speč

stojí na enej nogi, vrat pa čudno zvije in vtakne kljun v perje na plečih.

Po noči in po dnevi je nekoliko izkušenih starcev na straži, ki družbi vsako sumnjivo prikazen hitro oznanijo. Flamingo je sploh jako plah in nezapen, nikoli se ne ustavi na zaraslih ali s hosto opasnih vodah, temveč zmerom na čistinah, kjer ima na vse strani odprt razgled. Človek jih more le od daleč ogledovati, kakor se jim primakne bliže, vzdigne se vsa jata s hrumečim ploskanjem, postavijo se v red kakor divje gosí ali žrjavi in odleté s raztegnjenimi nogami in vratovi. Glasé se z neprijetnim kranjem.

V plitkih vodah si nastrže z nogami blata in povodnega drača ter napravi kopico, poldrugi črevelj nad vodo visoko. Zgoraj je kopica plošnata in izdolbena, globel je pa nemarno nastlana s suhim ločjem. Va-njo znese samica dve ali tri bela jajca. Starejši pisci so pripovedovali, da flamingo sedí na kopičasten gnjezdu, kakor bi jahal, da mu namreč noge visé ob stranéh, kar pa ni res.

Flamingovo meso je prav tečno. Jezik in možgani so bili pa že pri starih Rimljanih čislani oblizek. Ali lov je pri znanej opreznosti te ptice jako zamuden in otepalen, po dnevi jih že celó ni moči dobiti na strel, po noči prej.

Kakor je flamingo v prostosti boječ in previden, tako hitro se v sužnosti sprijazni s človekom in živí pri prikladnej hrani po več let. Tudi z drugimi pticami se dobročudni dolgin dobro pogaja.

96. Kljunorožec.

Kljunorožec je v mnogem obziru čuden in nenavaden svat. Posebno nas zbada v oči nespodobno velik, črevelj dolg kljun, ki je na robéh nazobčan in kmalo od korena vpognjen. Pa kakor bi še ne imel dosti nositi, vsedel se mu je na-nj koščén, navzgor vkrivljen rog. Ali to vse skup pa vendar ni tako težko, kakor bi si kdo mislil, ker je kljun in rog znotraj otel. Ptič je velik kakor puran, sicer je

pa v postavi, še bolj pa v svojem ponašanji vranom podoben. Ves je črn, samo spodnji trebuh in noge so bele, beli rep je črno pasast, kljun pa rumenkast. Mladiči imajo raven kljun brez roga.

90. Kljunorožec.

socih dreves, zato o njegovem dejanji in nehanji tudi malo vemo.

Za gnjezdo si izbere duplo, katero, ako je treba, z močnim kljunom razširi. Ko je samica znesla jajca in na njih obsedela, zazida jo samec z blatom in jej pusti le toliko luknjo, da more skoz njo kljun pomaljati in prejemati hrano, katero jej on donša. V tem zaporu ostane tako dolgo, da so mladiči godni. Lahko si je misliti, koliko truda stoji samca, da pre-

Ta ptica živi na molučkih in filipinskih otocih na pare, časih se pa tudi nahaja v večih družbah. Po tléh nerodno skače, leti pa visoko in jako hrupno in močan glas mu se razlega črez hribe in doline.

Kakor vrani tudi on ne zameta nobene hrane, požrešno maši v sé smokve, muškatove oreške in druge sadove, še rajši pa davi miši, male ptice, žabe, kuščarje in žužke, in celo mrhovino vza-me za ljubo. Človeku se nerad kaže, sosebno sit se skrbno skriva v goste krošnje vi-

redí družico in mladino. Na zadnje neki tako shujša, da ga je samo perje in kosti.

97. Vélíki tukan ali toko.

V Ameriki nadomestujejo kljunorožce drugi ključnaši s smešno dolgimi in velikimi kljuni. Imenujemo jih tukani, največi med njimi je toko. Velik je skoro ko naš krokar (vran), črn je, samo na grlu in nad repom je bel, pod repom pa rdeč. Kljun je trikrat daljši od glave, na korenu debel, proti koncu pa od strani jako stisnjen, na robah nazobčan in narovašen. Pa pri vsej tej veličini je vendar lehák, ker so platnice tenke kakor papir za kvarte. Barve je pomarančaste, samo na zakrivljenem koncu je črn. Oko je rdeče.

91. Vélíki tukan ali toko.

Toko samotari po velikih brazilijanskih gozdih, po odgojitvi mladih se pa tudi zbira v večje jate. Živahen je in zvedav, zraven pa spet jako pašljiv in nezaupen. Na zemljo hodi samo pít, sicer se pa skriva v goste krošnje in leta od drevesa do drevesa. Zagledavši kako vjedo se hitro zberó okoli nje ter jo s strašnim krikom poženo v beg. Deró se prav neprijetno, zlasti pred dežjem se radí glasé.

Tudi toko v hrani ni izbirčen, vsakoršni sadovi in zraven male živali so mu poglavitna hrana. Posebno rad neki razdira gnjezda in krade iz njih jajca in mlade ptice, zato je strah in groza vsem manjšim pticam, ki se njegovemu strašanskemu kljunu tudi ustavljati ne morejo. Svoj plen vrže kvišku in ga potem spet prestreže v kljun. Pijoč vtakne kljun v vodo, ga napolni, potem vzdigne in zvijaje z vratom vodo po malem požira. Amerikanci ga imajo za pobožnega ptiča, in pravijo, da iz hvaležnosti do Boga črez vodo s kljunom križ dela, zato ga tudi „Dios te de“, to je: „Bog ti plati“ imenujejo.

V najdeno duplo, katero si za svojo potrebo vravná, znese dve beli jajci. Mladiči se kmalu operijo, ali kljun zažoltí še le v tretjem letu.

Tukani imajo okusno meso, zarad tega in tudi zarad lepega perja jih povsod zalazovajo. Indijani si iz njihovega perja delajo pokrivala za na glavo in tudi cele plašče. Ravno tako radi imajo povsod v Ameriki tukane po hišah, ker so jako kratkočasne in pametne ptice. Vedó se ravno tako kakor udomačeni krokarji. Posebno mnogo si dadó opraviti s kuretino na dvorišču in kmalu si prilasté gospodarstvo nad vsemi živalimi, tudi nad psi in nad mačkami. Pri jedi je on povsod prvi, drugi morajo od strani gledati tako dolgo, da gospod tukan odstopi od sklede. Prepira med svojimi podložniki ne trpí, kdor noče ubogati, tega uči pokorščine s težkim kljunom.

98. Tkalec.

To in ono ptico smo že občudovali zarad posebne spretnosti, ki jo prikazuje v izdelovanji svojega gnjezda. Častno smo omenili lastavico, pohvalili smo

91. Tkalec.

plašico ali remca in še marsiktero drugo ptico, ali še veči umetniki so neki majhni ptiči vrabčeve svojte živeči v Afriki in južnej Aziji. Ti umetniki delajo gnjezda iz protja, koreninic, vitkih vlaken ali travnih bilk, ktere prav umetno pretkó in spletó, da se jim človek mora čuditi. Gnjezda imajo mošnjato ali bučasto podobo s krajšim ali daljšim grlom, vhod je navadno spodaj na grlu ali pa tudi na strani. Nektera gnjezda imajo notri posebno prékat za valečo samico

in za samca, pri nekterih pa samec stanuje v posebnem gnjezdu. Vse te ptice imenujemo tkalce.

Tkalci pripenjajo svoja gnjezda najrajši na konec šibke, tenke vejice ali pa tudi na konec palmovega peresa. Nektera so privezana na dolgem motozu, druga pa spet visé med dvema vejicama kakor gugalica, vsa se pa veselo zibljejo pri najmanjšem vetru. Najrajši se naselijo na drevesa, ki svoje veje stegujejo nad kakovo brezno ali nad vodo, ondi je ptica s svojo družino najvarnejša. Po drevji namreč stikujejo lakomne opice, ki so vse naprežene na jajca in mlade ptice, in tudi strahovite kače se iz ravno tistega hudobnega namena spenjajo na debela, ali tkalčevo gnjezdo na tenkej tresočej se vejici je brez nevarnosti pred temi sovražniki. Ako tudi opica posegne po gnjezdu, pošibé ali odlomijo se vejice in sladkosneda pade v vodo.

Tkalci so jako družne ptice, redko kje je videti posamezna gnjezda, navadno jih na enem drevesu visi po 20 in še več, da se celó močne veje šibé pod njihovo težo. Tkalec si namreč za vsako valitev dela novo gnjezdo, zraven pa še zmerom visé stara od prejšnjih let.

Kakor je že bilo povedano, so tkalci v rodu z našim vrabcem in ščinkovcem. Imajo precej velik kopičast, malo zbočen kljun in dolge perutnice, nekteri so prav ponižno, drugi pa jako gizdavo oblečeni. Hranijo se zrnjem, mladiče pa pitajo z vsakovrstnimi mr-golinci.

Med mnogimi ptiči tkalškega rokodelstva, omenimo samo: **družnega tkalca** ali **republikanca** iz južne Afrike. Velik je kakor naš kalin, perja je sivo prstene-ga, po hrbtu je valovito progast, rep in perutnice so rjave.

Znamenito pri tej ptici je to, da njih na stotine stanuje v gnjezdih na enem drevesu pod eno streho, katero so si z združenimi močmi spleli okoli močne veje ali pa okoli celega debela. Streha in skupna gnjezda pod njo spletena so od neke slame dolge in trdne bilke. Streha je s prva majhna, samo za nekoliko gnjezd vmerjena, ali s časoma se vedno po-

večava, ker se drugi pridružijo in ker tudi stari za vsako valitev pod isto streho nova gnjezda delajo.

92. Gnjezdo družnega tkalca ali republikanca.

Skupno gnjezdo je s početka dolgo in ozko, podobno večej ali manjšej kopici slame, časoma pa gré v širjavo in je naposled podobno velikej omreli, pod katero more 5 ali 6 mož vedriti. Od spodaj je skupno gnjezdo podobno velikanskemu slamnatemu satovju, vsaka luknja vodi do hodnika, v katerem se vrsté na desno in levo gnjezda posameznih parov, tako, da je naselbina podobna velikemu mestu z mnogimi ulicami. Človek se mora čuditi, da ptica ne zgreši svoje ulice in svoje hiše. Vaillant je naštel pod enim še nedodelanim seliščem razen starih zapuščenih 320 gnjezd, v vsakem en par ptic s 4 ali 5 mladiči, tedaj vsega skupaj okoli 1400 kljunov. Gnjezdo je nazadnje, zlasti o deževji, tako težko, da se zruši.

Po valitvi se mlado in staro zgrne v mnogoštevilne jate, ki se klatijo s polja v polje in poljodelcem veliko škodo delajo.

V podobi 91. vidi se začetek skupnega gnjezda, v podobi 92. je pa dodelano.

Tkalci pletó tudi v gajbi zaprti, zato jih ljubitelji ptičev tudi v Evropi radi držé, da si ravno je njih petje malo vredno. Ako nima druge snovi, zaplete

svoje obrito perje v mrežo svoje gajbice, ako mu pa človek dá volnatih nitok, vrvec ali trakov, zaplete v dveh ali treh dnéh steno črevelj dolgo in široko tako gosto, da se skoz njo ne vidi. Ako so zaprti v dosti velikem prostoru in ako imajo obilo pletilne snovi, napravijo si tudi mošnjato gnjezdo.

99. Šivec.

S tkalcem se za prednost v umetnosti natéca šivec, ki svoj zarod pred opicami in drugimi neprijazniki skrije v zibko visečo o tenkej mladiki. V gostem listji si namreč poišče pripraven list na koncu šibke vejice ter ga na obeh robéh na več mestih prebode s tenkim kljunom. Potem si poišče kakovo nitko, bodi-si kako vitko vlakno ali trak ličja, jo pretika križem v narejene luknjice in zvleče in stakne ro-

99. Indijski šivec.

bova skupaj. Tako si sešije iz lista tulec, ki je za njegovo mladino dovolj čvrsta in dosti prostorna zibka. Večkrat si mora tudi sam s kljunom in s prsti sesvalkati in spresti nit iz semenske volne. Časih sešije tudi dva blizu skupaj stoječa lista, ali pa si enega od drugod prinese. Narejeno zibko si potem umehča z volno in s perjem ter znese 3 ali 4 bela, rjasto pegasta jajca.

Šivec je majhen ptiček — velik kakor naš slavec — dolzega, tenkega in ravnega kljuna. Po glavi je rdečkast, na plečih rumeno zelenkast, spodaj bel, samo na prsih črno lisast, precej dolg rep in perutnice so rjave.

Prebiva v južnej Aziji po vrtih in goščavah. Hrani se z mrgolinci.

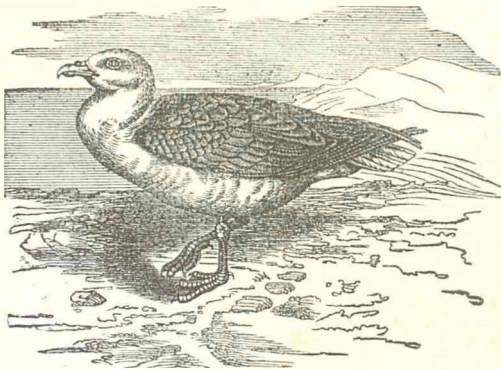
100. Strakoš.

Brodniki, ki po ledenih morjih zasledujejo kite in druge mastne velikane, imajo mnogo plavajočih in letečih spremljevalcev, ki komaj čakajo, da jim brodniki prepusté plen, s kterega so prej zgulili debelo tolščo. Posebno siten in neučakaven je strakoš, plovec podoben zajetemu galebu račje velikosti. Kit še ni popolnoma mrtev, ko se požrešna drhal že zbira na njegovem truplu, trga velike kosove z njega ter se neprijetno kvakajoča prepira, odriva in puli za najmastniše zalogaje. Ta ptica je na žretje tako naprežena in tako silna, da se rajša dá s palico pobiti, nego da bi se umaknila in počakala, da bi jej človek prepustil ostanke svojega plena.

Strakoš je bel, na tilniku in na plečih je sivo plavkast, perutnice so pa črnikaste. Ne predolgi rumeni kljun je proti koncu od strani stisnjen in gornja čeljust je kljukasta, tudi oko in noge so rumene.

Strakoš stanuje na pustih skalnatih otocih po vsem severnem ledenem morji. Na kopnem je neroden in neukreten, toliko bolj domačega se pa čuti na morji. Tik nad vodo leta hitro, lepo in neutrudeno, naj bo vreme mirno ali viharo, morje gladko ali vzburkano. Lepo ga je gledati, kako spretno se zna

ogibati bibajočim se valovom, človek zmerom misli, zdaj zdaj ga bode pokopal peneči val, ali strakoš se z valom vred vzdiguje in znižuje, zdaj polahko, zdaj hitro, kakor nanese morskó gibanje, in pobira iz valov vsakovrstne mehkužce in ribe. Čudovito je pri tej ptici to, da ima v želodecu zmerom pripravljene rumene ribje masti, katero brizga na človeka ali sploh na vsacega neprijaznika, tudi mladi v gnjezdu se branijo s tem orožjem.

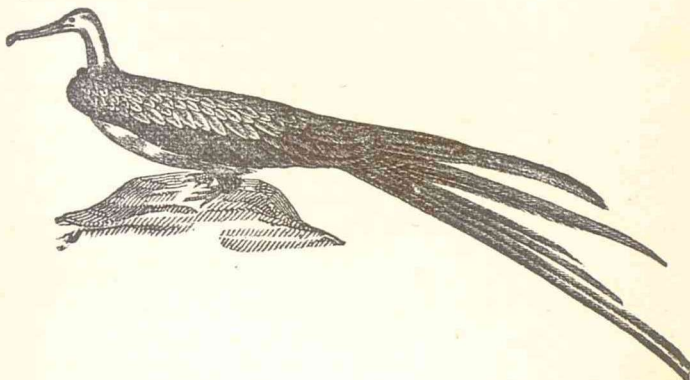
94. Strakoš.

Strakoš gnjezdi v brezštevlnih družbah med razsednim skalovjem, po razpokah in luknjah, posebno na Islandu, sv. Kildi, Grimzoi in na Špicbergih. Samica znese na gol kamen po eno, veliko belo jajce, katero tudi samec pomaga valiti. Ob času valitve izgubi ptica vso plahost, tako da je skoro ni moči z gnjezda spoditi, tudi s kamenjem ne. Brani se s tem, da smradno mast pljuje na človeka. Mladi so jako debeli in mastni, ali smrdljivi, no siromašni prebivalci po teh otocih jih vendar jedó, zlasti si nasoljene spravljajo za zimo. Ljudje se na dolgih vrvéh spuščajo v strmé propade; na samem Islandu jih vsako leto poberó 25—30.000, ali vendar ni videti, da bi se njih število zmanjševalo, še zmerom več jih je, ker večina gnjezd je na nepristopnih mestih. Jajca so vžitna in perje se tudi porabi.

Meseca kimovca gredó stari z doraslimi mladíči na široko morje.

101. Burjevka ali burnica.

Časih opazijo mornarji na širocem morji, kjer se okoli njih razgrinja vodena planjava, nad njimi pa razpenja neizmerni nebeški obok, dostikrat po 100 milj daleč od suhe zemlje, mogočnega ptiča na dolzih kreljutih krožiti nad sebo; ure in ure se mirno vozi po zraku, zdaj se zapraši nad vodo, zdaj se spet vznáša nad oblake, potem kakor misel hitro izgine njihovim očém. To je burjevka, tudi fregatka imenovana.

95. Burjevka ali burnica.

Burjevka se v letanji lahko nateca s kraljem vseh perutničarjev, z orlom. Od ranega jutra do poznega popoldneva neprestano lahko leta nad morjem in kljubuje silnemu viharju. Zrak je njegov element, na zemljo se redkokedaj spusti in tudi na vodo ne seda, ker ne more plavati, da si ravno ima prste zvezane s plavno kožo. Od ravnih tal se ne more vzdigniti, človek ga tam lahko z rokami vjame. Zato navadno seda na drevesa ali na visoke čerí, od koder mu ni težko razgrniti peruti. Leteč striže z repom.

Burjevka je ptica dolzega škarjastega repa in velikanskih, ostro prirezanih perutnic, zato meri po dolgem čez tri črevlje, v širjavo pa zajame obilni seženj, in vendar ptič tehta samo malo čez tri funte. Noge ima jako kratke, plavna koža med prsti je izrezana; na dolgem ravnem kljunu ste obe čeljusti na koncu kljukasto vkrivljeni. Črnemu samcu se prje po hrbtu na zeleno spreminja, na grlu mu pa visi rdeča kožnata vreča, ki se letečemu ptiču z zrakom napolni. Samica je na vratu in po trebuhu bela.

Burjevka se nahaja nad vsemi morji vročih krajev. Preži na ribe, posebno na tako imenovano letečo ribo, ki se s sosebnimi dolgimi prsnimi plavutami vzdiguje nad vodo in celó nekoliko korakov daleč ž njimi prehuta po zraku. Te ribe opazi burjevka iz največje višave, privrši med nje in pograbi eno s kljunom ali pa tudi s kremplji, kakor prava ujeda. Ako ribe ni tako zgrabila, da bi jo lahko pogoltnila, izpusti jo iz kljuna, se vrže za njo in jo zopet vloví. Ujedam je podobna tudi v tem, da drugim pticam otimlje plen, tako dolgo jih namreč proganja, da v stiski in strahu izrigajo pogoltnjene ribe. Požrešna kakor je, nažré se tudi morske mrhovine, ki jo najde na bregovih.

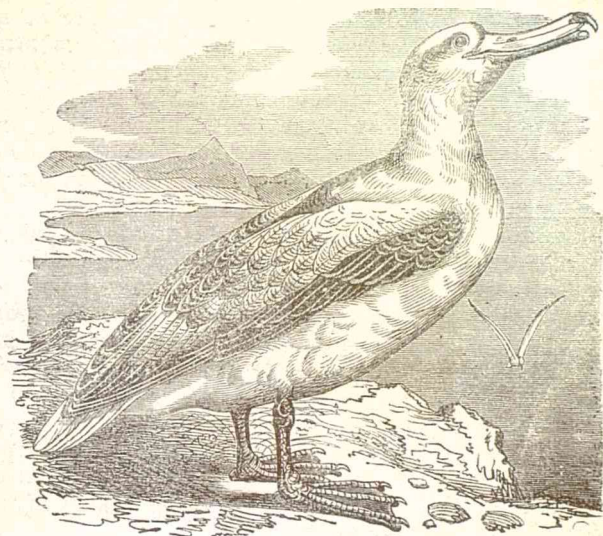
Iz vej in brstja zanikerno zneseno gnjezdo postavi na drevo, ali pa tudi kar na skalo znese dve jajci poltne barve in rdeče pikasti. Gnjezdijo v družbi, valeča ptica se dá z roko prijeti.

Mladiči ostanejo dolgo v gnjezdu, predno se popolnoma operijo.

102. Albatros.

Albatros je najmogočniši zrakoplovec, nobena druga ptica — tudi burjevka ne — se glede vztrajnosti v letanji ne more ž njim meriti. Tschudi je na morji vjel velikega albatrosa, ga namazal po vratu in prsih s kotranom in ga zopet izpustil. Ta isti ptič je potem šest dni, po noči in po dnevi neprestano spremljeval ladijo in v teh dnéh je samo štirikrat izgubil mornarjem iz vida, ali k večemu za

eno uro. Zvečer v mraku so ga še videli nad seboj in jutranja straža ga je v prvem svitu zopet ugledala zmerom enako neutrudeno letečega. Še le sedmi dan v jutro je krenil v stran in potem ga ni bilo več na spregled. Ni tedaj čudo, da se je o albatrosu izcimila pravljica, da z razprostrtimi kreljutimi spí v zraku.

96. Albatros.

Albatros je velika ptica zajetnega trupla in kratkega debelega vratú; dolg je skoro štiri črevlje in tehta okoli 30 funtov. Ozke perutnice so jako dolge, kedar jih razgrne, meri v širjavo skoro dva sežnja. Rumenkast kljun je dolg in raven, od strani stisnjen, gornja čeljust je na koncu kaveljčasto zavita. Kratke plavne noge so poltne barve, sicer je ptica bela, samo perutnice so črne. Mladi so po hrbtu rjavo lisasti.

Južna zemeljska poluta je domovina te morske ptice, zaletí se pa tudi proti severu, časih celó v Evropo, bolj pogostoma pa obiskuje severno stran velicega ali tihega oceana proti Kamčatki. Potniki pripovedujejo, da nobena ptica ne leta tako veličastveno in

s tako lehkoto kakor albatros. Kakor strela hitro drsi nad vzdigajočimi se valovi, vznáša se v višavo, plava daleč na okoli, vsacih pet minut enkrat trenivši s perutnicami. Ravno tako lepo in dostojno plava, le na suhem težko racá. Kedar se hoče vzdigniti iz morja, steplje s kreljutimi in vihrá neko daljavo po vodi.

Albatros žré vsakovrstno mesnino, bodi si kakov morski mehkuž ali riba ali kitova mrha. Prežeč na odpadke spremlja ladije in otimlje plen slabšim tovarišem. Pri žretji je bedasto drzovit, ne zmeni se za nič, dá se z grjačo pobiti in človek bi ga mogel z roko prijeti, ko bi se njegovega strahovitega kljuna ne bal. Lahko ga je vjeti na trnek (odico), ako mu se na-nj kaka mesnina za vado natakne. Glas mu je neprijetno drečanje.

Albatros vali v družbi poletni čas, to je na južnej poluti meseca listopada in grudna. Za gnjezdo si zgnjete s prstí, listja in trave poldrugi črevelj visoko, spodaj seženj široko kopico in znese eno samo funt težko jajce. Ko je mladič nekoliko mesecev star, zapusté ga stari in pridejo še le prihodnjega listopada nazaj na isto mesto. Mladič neki še zmerom sedí v gnjezdu in stari ga morajo siloma izriniti, da si pripravijo gnjezdo za novo valitev. Neverjetno je pa, kar trdijo nekteri, da mladič vse te mesece, ko so ga stari zapustili, nič ne jé in da ga samo lastna tolšča ohrani tako dolgo pri življenji.

Albatrosovo mesó je jako masno in trdo, mornarji ga jedó samo v sili. Predno se pripravi za jed, mora en dan ali še več ležati v morskeji vodi, ki mu vsaj nekoliko vzame zoprni okus.

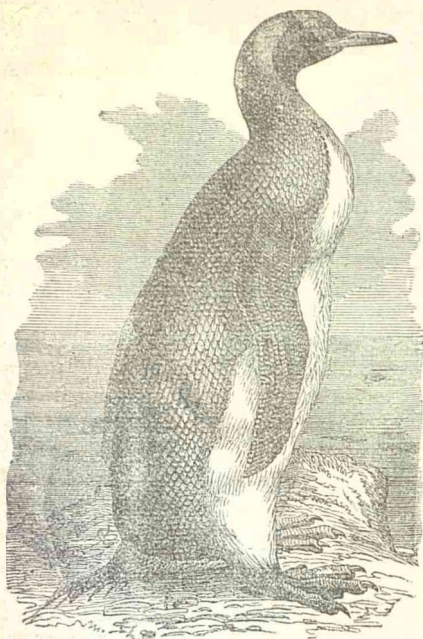
103. Pingvin.

Z opisovanjem ptičev se približavamo h koncu. Zadnje tri podobe so čudne, nenavadne prikazni, v kterih je lepa tičja postava več ali manj spačena. Kreljuti, glavni znak ptice, so krnjave, brez letalnih peres, žival se ž njimi ne more vzdigniti od tal, je toraj vezana ali na vodo ali na kopno zemljo. Prvi je pingvin.

Pingvin je do tri črevlje visok plavec kratkih, do prstov prnatih, v guzi vsajenih nog, zato se drži popolnoma po koncu, še bolj kakor naš ponirek. Truplo se od debele guze proti glavi zožuje, ob stranéh mu visite kratki, s luskavim perjem obrasteni kreljuti, ki ste bolj plavutam kakor perutnicam podobni, in res žival ž njima v vodi vesla. Pingvin je po glavi in na grlu črn, rumena proga segajoča od očes nizdolu po vratu mu obrobkuje grlo, sicer je po plečih in po hrbtu zamolklo sivo plavkast, spredaj pa svetlo bel. Kljun ima dolg in tenak ali jako močan. Dobro rejen tehta okoli 30 funtov.

Pingvin oživlja v brezštevilih množinah puste bregove in skalnate otoke v mrzlih pokrajinah južne polute. V dolzih nepreglednih vrstah stojé kakor vojaki eden pri družem, po starosti v razstavke razdeljeni. Od morja na suho ali s suhega do morja marširajo drug za drugim po lepo uglajenih stezah. Na suhem so jako neukretni, v sili se vržejo na trebuh, delajo z nogami in s kreljutimi, da pridrsé do vode, kjer so prav za prav domači.

Naš rojak Pirec, ki je tri leta živel na pingvinskem otoku, piše o tej ptici kakor samovidec: Pingvin je povodna ptica, ki ne more leteti. Šest mesecev, to je po zimi živi v vodi in ves ta čas ne pride na kopno, gotovo je da se po 500 milj udali od suhega. Spomladi, to je meseca kimovca, se pa vsako leto pokažejo v brezštevilih krdelih na otoku ter se razstavkah na tisoče razdelé po gnjezdishih. Gnjezda delajo na tléh, ali tako, da jih skoro ni moči od zemlje razločiti. Okoli 22. kimovca začnó nesti jajca, navadno dve do štiri v vsako gnjezdo. Ako se jim jajca odvzemó, nesó drugič in tretjič tako dolgo, dokler ne opešajo. Štiri pingvinova jajca odtehtajo 11 kurjih. Užitna so, toda beljak se ne skuha tako trdo kakor pri kurjem jajci in rumenjaki je bledejši. 29. 30. kimovca in 1. vinotoka sem poslal tri delavce jajec pobirat in nabrali so jih 15.000. Več mesecev so se ljudje preživili skoro samo z jajci, z ostankom sem svinje pital. Od 2. vinotoka dalje smo pustili jajca pri miru in za 40 dni je na otoku vse gomazelo pingvinovih mladičev, ki se izmed 10—15 dní stari

97. Pingvin.

samo nekteri starci ostanejo, ki pozimi drug za drugim odmirajo. Ob času, ko na otoku stanujejo, večidel mirno sedé na gnjezdih, proti večeru in potem blizu do tretje ure v jutru se strahovito grdo deró, po dnevi spé ali pa tudi po morji plavajo, sosebno radi se sučejo po razburkanih valovih. Togotni so in svadljivi, dostikrat se primeri, da se dva tako dolgo bijeta, da oba krvava in izranjena mrtva obležita. Vsled tacih bojov je med njimi tudi mnogo slepih. Meseca kimovca pridejo jako tolsti na kopno, iz njihove tolšče se dobiva neko olje, ki se rabi kakor ribja mast. Pingvini se hranijo z ribami in z mehkužci.

Po letu, ko so na suhem, lahko dolgo časa stradajo; znano mi je, da po 30 dní niso pingvini jesti dobili, samo z morsko vodo so jih vsaki dan polivali.

pobirajo in jedó. Užitni so pa samo do meseca svečana, ker potem že hodijo v vodo in dobé zoperen okus po ribjej masti. Leto in dan stare ptiče, ki so eno zimo bili na morji, bi pa človek samo v največej sili jesti mogel. Meseca svečana in sušca se brijejo, tačas je otok poln njihovega perja, v prav kratkem času si ga človek lahko nabere za veliko posteljo. V malem travnu zapusté otok in gredó do kimovca zimovat na široko morje,

Prijeti se ne dadó, branijo se s kljunom in sovražniku zadavajo boleče rane. —

Tako naš rojak. Od drugih potnikov vemo, da o valitvi gnjezda nikoli oba ne zapustita, ker sicer bi jima ta ali oni sosed jajca ukradel in sebi podvrgel. Večidel sedi samica, samec pa zraven nje, ako ni na morje šel živeža iskat za njo in za-se. Smešno je, kako stari pitajo mladiče. Stari se postavi pred mladega, vzdigne glavo in se jame na vse grlo dreti, potem se nagne k mlademu, zine kolikor more široko, mladi pa potakne svoj kljunček noter in sreblje kakor bi sesal.

Na pingvinovih gnjezdščih se je v stoletjih nakupičilo toliko pingvinovega blata, da po nekterih krajih 60 črevljev na debelo leži. To ptičje blato se imenuje gvano in je izvrsten gnoj, zato so ga že pred več leti začeli voziti v Evropo, zlasti na Anglesko.

104. Alk.

Še v začetku tekočega stoletja je živel v severnem morji ptič, ktereга je pa dandanes skoro gotovo treba izbrisati iz števila živečih evropskih ptičev, to je namreč alk. Iz pisanih in ustmenih poročil vemo, da je bil alk v prejšnjih časih na severnej poluti ravno tako navaden ptič, kakor je pingvin še dan današnji na južnej. Na tisoče so jih na en dan potolkli evropejski kitolovci in siromašni prebivalci severnih otokov ter odvaževali polne čolne alkovih jajec. Nele-tečemu in težkonogemu alku tedaj pri tacem strahovitem proganjanji ni bilo mogoče se vzdržati, njihovo število se je manjšalo od leta do leta. Še leta 1813. so jih na Islandu polovili lepo število, leta 1830 so jih dobili 20, leta 1831 pa 24 in potem še vsako leto po nekoliko. Zadnja dva, za ktera se gotovo vé, sta bila vjeta leta 1844, potem ni bilo več duha ne sluha po njem. Ptica, ki časih ni imela nobene cene, je zadnje čase postala jako imenitna in muzeji so jo za dragi denar kupovali. Koži od zadnjih dveh ste bili prodani za 60 tolarjev.

Alk je bil ptič gosje velikosti, soroden s pingvinom. Zarad kratkih prav na koncu trupla vrastenih nog je hodil po koncu, v kratkih perutnicah je sicer imel letalna peresa, no kreljuti so bile tako slabe in krnjave, da ni mogel leteti. Imel je visok ali ozek, precej dolg in povprek brazdast kljun, zgoraj je bil črn, spodaj pa bel in svetel kakor svila, tudi črez kreljuti je imel belo progo.

98. Alk.

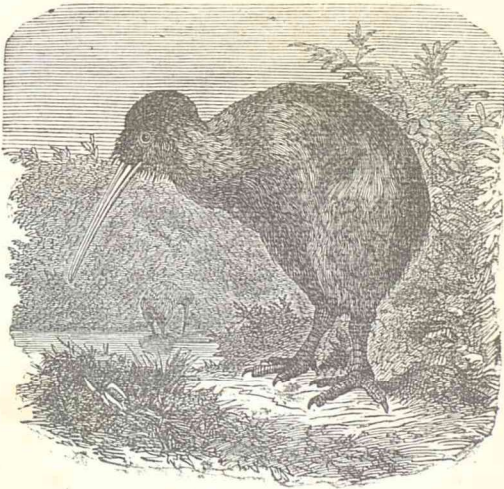
Alk je bil izvrsten plovec in potapljavec, večidel je bival na morji, samo po noči in ob valitvi je zahajal na kopno. Hranil se je z ribami, človeka se ni bal, bil je vprav bedasto zaupen, ako mu je človek kazal ribo, prišel je po njo in se je dal z roko vjeti,

ravno ta prevelika zaupnost je bila njegova nesreča. Na kopnem je delal drobne stopinje, če je tudi hitel na vso moč, ga je človek vendar lahko dohajal. V nevarnosti se je najraje prekucnil s skale v morje, če pa to ni bilo mogoče, trkaljal se je po pečevji do vode. —

Na goli kamen je znesel eno jako veliko pisano jajce. Mladič je šel kmalu na morje.

105. Kivij.

Opis ptičev končamo s pošastno prikaznijo, s kivijem. Ptič, velik kakor majhen puran, stoji na tršatih nogah in se nosi po koncu. Kreljuti so se skrčile v prav kratke okrnjeke in so skrite v rahlem, razčehanem, žimastem perji, ki pokriva celó zavaljeno truplo. Kljun je nespodobno dolg in tenak, skoro ibisovemu ali škurhovemu podoben; repa nima.

99. Kivij.

To strašilo je doma v Novej Zelandiji, od koder je Braclay leta 1812 prvega prinesel v Evropo. Po dnevi se plah skriva po goščavah ali pa žedi v

luknji, ki si jo je izkopal pod koreninami kacega drevesa. Po noči zapusti skrivišče, pobira žužke, črve in semenje in zabada dolgi kljun v mehko zemljo kakor naše sljuke. Lové ga po noči pri bakljah z rokami ali pa s psi. Lovec oponaša njegov glas, s tem privabi ptiča in ga z bakljinim svitom tako zbega, da ga lahko s palico pobije. Lové ga pa zaradi mesa in perja, katero ondotni glavarji nosijo za največo gizdo.

Kivij znese v luknjo pod drevesom eno samo jajce. Pri tolikem proganjanji in pri tako slabem plodenji si je lahko misliti, da ga bodo v kratkem času popolnoma zatrli.

V Londonu živé kiviji že mnogo let v sužnosti.

KAZALO.

(Naše poljske in gozdne ptice.)

Nadaljevanje iz lanskega snopiča.

	Na strani.		Na strani.
54. Orel	196	59. Kragulj	218
55. Sér	203	60. Velika uharica	224
56. Jastreb	208	61. Pegasta sova	226
67. Sokol	211	62. Čuk	228
58. Kanja ali mišar	216		

III. Naše močvirne in povodne ptice.

	Na strani.		Na strani.
63. Siva čaplja	231	72. Liska	259
64. Bobnarica	236	73. Kosec ali hariš	262
65. Sljuka	239	74. Droplja	264
66. Škurh	242	75. Galeb ali tonovščica	267
67. Priba	245	76. Ribič ali čigra	269
68. Polojnik	247	77. Čopasti ponirek	270
69. Žerjav	250	78. Morski vran	273
70. Štrk ali štoklja	254	79. Pelikan	276
71. Lopatka ali žličarka	258		

IV. Najimenitniše ptice iz ptujih krajev.

	Na strani.		Na strani.
80. Kanarček	278	83. Rumenočopasti ka-	
81. Amazonska papiga	284	kaduj	287
82. Dolgorepi arara	286	84. Kolibrij	289

	Na strani.		Na strani.
85. Kondor	292	96. Kljunorožec	317
86. Noj ali štrus	295	97. Tóko	319
87. Kazuar	299	98. Tkalec družni	320
88. Rajčica	301	99. Šivec	324
89. Lirorepec	304	100. Strakoš	325
90. Udova	306	101. Burjevka	327
91. Oponašavec	307	102. Albatros	328
92. Kokica	309	103. Pingvin	330
93. Ibis	311	104. Alka	333
94. Marabuj	313	105. Kivij	335
95. Flamingo	315		

Imenik

v tem snopiču opisanih ptičev z dodanimi nemškimi in latinskimi imeni.

- Albatros; Kapschaf; *Diomedea exulans* 328.
Alk veliki; grosser Alk; *Alca impennis* 333.
Arara dolgorepi; langschwänzige Arara o. Macao; *Macrocerus Macao* 289.
Belič, glej mali potapljavec.
Belorepec, glej postojna.
Bobnarica; Rohrdommel; *Ardea stellaris* 236.
Bradač, glej sér.
Bubuj, glej velika uharica.
Bukač, glej bobnarica.
Bukavec, glej bobnarica.
Burjevka; Fregattenvogel; *Tachypetes aquilus* 327.
Burnica, glej burjevka.
Capovoznik, glej mokož.
Čaplja bela mala; kleiner Edelreiher; *Ardea garzetta* 237.
Čaplja bela velika; grosser Edelreiher; *Ardea alba* 235.
Čaplja čopasta; Schopfreiher; *Ardea comata* 239.
Čaplja nočna, glej kvakač.
Čaplja rjava; Purpurreiher; *Ardea purpurea* 234.
Čaplja siva; grauer Fischreiher; *Ardea cinerea* 231.
Čapljica; Zwergreiher; *Ardea minuta* 238.
Čibes, glej priba.
Čigra bela; gemeine Seeschwalbe; *Sterna hirundo* 269.
Čigra črna; schwarze Seeschwalbe; *Sterna nigra* 270.
Čoketa; Bruchwaldschnepfe; *Scolopax major* 242
Čuk; Steinkauz, Leichenhuhn; *Athene noctua* 228.
Deževnik, glej prosenka.
Droplja mala; Zwergtrappe; *Otis tetrax* 267.
Droplja velika; Trappe; *Otis tarda* 264.
Dular, glej prodnik.
Flamingo; rosenrother Flaming; *Phoenicopterus roseus* 315.
Galeb; Lachmöwe; *Larus ridibundus* 267.
Gavec, glej priba.
Gavek, glej priba.

- Golobar, glej kragulj.
 Grbež; kleine Bekassine, Moorschneepfe; *Scolopax gallinula* 242.
 Hareč, glej kosec.
 Hariš, glej kosec.
 Hrastar, glej kosec.
 Ibis; geheiligter Ibis; *Ibis religiosa* 311.
 Jastreb beloglavi; weissköpfiger Geier; *Vultur fulvus* 210.
 Jastreb rjavi; brauner Geier, Kuttengeier; *Gyps cinereus* 210.
 Kačar; Schlangenbussard; *Circaetos gallicus* 218.
 Kakaduj rumenočopasti; gelbschöpfiger Kakadu; *Cacatua sulphurea* 287.
 Kanarec, kanarček; Kanarienvogel; *Fringilla canaria* 278.
 Kanja navadna; Mäusebussard; *Buteo vulgaris* 216.
 Kanja koconoga; Rauhfussbussard; *Buteo lagopus* 217.
 Kazuar; Kasuar; *Casuarus indicus* 299.
 Kivij; australischer Kiwi, Schnepfenstrauss; *Apteryx australis* 335.
 Klinkač; Schreiadler; *Aquila naevia* 200.
 Kljunač, glej sljuka.
 Kljunorožec; Nashornvogel; *Buceros rhinoceros* 317.
 Kluk, glej bobnarica.
 Kokica; Klippenhuhn; *Rupicola crocea* 309.
 Kokošar, glej Kragulj.
 Kokoška vodna, glej liska.
 Kolibrij gizdavi; prächtiger Honigkolibri; *Mellisuga magnifica* 292.
 Kolibrij navadni; gemeiner Kolibri; *Trochilus colubris* 291.
 Kondor; Kondor; *Sarcorhamphus Gryphus* 292.
 Kosec; Wachtelkönig; *Rallus crex* 262.
 Kozača, glej uralska sova.
 Kozica; Bekassine, Heerschneepfe, Himmelsziege; *Scolopax gallinago* 241.
 Kragulj; Hühnerhabicht; *Astur palumbarius* 218.
 Krevs, glej kosec.
 Kulik, glej prilivka.
 Kvakač; Nachtreiher; *Ardea nycticorax* 238.
 Lanj, glej lunj.
 Lirorepec; Leierschwanz; *Maenura superba* 304.
 Liska; Blässhuhn, Wasserhuhn; *Fulica atra* 258.
 Lopatka; Löffelreiher; *Platalea leucorodia* 258.
 Lunj; Sumpfwiehe; *Circus aeruginosus* 221.

- Lužar; Pfuhschnepfe; *Limosa aegocephala* 249.
 Mahavka, glej galeb.
 Marabuj; Marabustorch; *Ciconia Marabu* 313.
 Martinec; Wasserläufer; *Totanus glotis* 249.
 Mišar, glej kanja.
 Mogilnik, glej zlati orel.
 Mokosevka, glej postolka.
 Mokož; Wasserralle; *Rallus aquaticus* 263.
 Mokožka; Sumpfhuhn; *Ortygometra porzana* 262.
 Mršnjik, glej jastreb beloglavi.
 Nesit, glej pelikan.
 Noj; Strauss afr.; *Struthio Camelus* 295.
 Oponašavec; Spottdrossel; *Mimus polyglottus* 307.
 Orel kraljevi; Königsadler; *Aquila imperialis* 200.
 Orel planinski; Steinadler; *Aquila fulva* 198.
 Orel ribji; Flussadler, Fischadler; *Pandion haliaetos* 202.
 Orel ruski, glej klinkač.
 Orel zlati; Goldadler; *Aquila chrysaetos* 200.
 Osar, glej sršenar.
 Ostriž; Lerchenfalk, Baumfalk; *Falco subbuteo* 215.
 Papiga amazonska; Amazonen papagei; *Psittacus amazoni-
cus* 284.
 Papiga siva; grauer Papagei, Jako; *Psittacus Erithacus* 285.
 Pegulica, glej priba.
 Pelikan; Pelikan; *Pelecanus onocrotalus* 276.
 Pingvin; Fettgans, Pingvin; *Aptenodytes patagonica* 330.
 Pipulica, glej priba.
 Plevica; Sichler; *Ibis falcinellus* 244.
 Polojnik; Strandreuter; *Himantopus rufipes* 247.
 Ponirek čopasti; gehäubter Steissfuss, Lappentaucher; *Podiceps cristatus* 270.
 Ponirek mali; kleiner Steissfuss; *Podiceps minor* 272.
 Postojna; Seeadler; *Haliaetos albicilla* 201.
 Postolka; Thurmfalke; *Falco tinnunculus* 214.
 Potapljavec mali; kleiner Sägetaucher; *Mergus albellus* 276.
 Potapljavec srednji; mittl. Sägetaucher; *Mergus serrator* 275.
 Potapljavec veliki; grosser Sägetaucher; *Mergus mergan-
ser* 275.
 Priba; Kibitz; *Vanellus cristatus* 245.
 Prilivka; Triel, *Oedicnemus crepitans* 247.
 Prodnik; Strandläufer; *Tringa canutus* 249.
 Prosenka; Goldregenpfeifer; *Charadrius pluvialis* 247.

- Rajčica; Paradiesvogel; *Paradisea apoda* 301.
 Republikanec, glej družni tkalec.
 Ribič, glej čigra.
 Roda, glej štrk.
 Sér; Bartgeier, Lämmergeier; *Gypaetos barbatus* 203.
 Skobec; Sperber; *Astur nisus* 221.
 Skovik; Zwergohreule; *Ephialtes scops* 230.
 Slapnik; Polartaucher; *Colymbus septemtrionalis* 273.
 Sljuka; Waldschnepfe; *Scolopax rusticola* 239.
 Sokolič; Zwergfalke, Merlin; *Falco aesalon* 215.
 Sokol hostni, glej sokol selec.
 Sokol selec; Wanderfalk; *Falco peregrinus* 211.
 Sokol sivi, glej sokol selec.
 Sóp, glej sér.
 Sova lesna; Waldkauz; *Syrnium aluco* 228.
 Sova pegasta; Schleiereule; *Strix flammea* 226.
 Sova uralska; Habichtseule; *Ulula uralensis* 230.
 Sovjak, glej velika uharica.
 Splinec; Kornweih; *Circus cyaneus* 221.
 Sršenar; Wespenbussard; *Pernis apivorus* 217.
 Strakoš; arktischer Sturmvogel; *Procellaria glacialis* 325.
 Strelcar, glej polojnik.
 Strgar, glej kosec.
 Strus, glej noj.
 Svadljivec, glej togotnik.
 Šivec; indischer Schneidervogel; *Orthotomus longicauda* 324.
 Škarnjek; Gabelweih; *Milvus regalis* 221.
 Škratec, glej skovik.
 Škurh; Brachvogel; *Numenius arquata* 242.
 Štorklja, glej štrk.
 Štrk beli; weisser Storch; *Ciconia alba* 254.
 Štok, glej štrk.
 Štular, glej polojnik.
 Tkalec družni; geselliger Webervogel, Republikaner; *Ploceus socius* 322.
 Togotnik; Kampfhahn; *Machetes pugnax* 249.
 Toko; grosser Pfefferfresser, Toco — Tukan; *Rhamphastus Toco* 319.
 Tonovščica, glej galeb.
 Tukalica; Teichhuhn, grünfüssiges Rohrhuhn; *Gallinula chloropus* 261.
 Udova; Paradieswitwe; *Vidua paradisea* 306.

Uharica mala; Waldohreule, kleine Ohreule; Aegolius
otus 225.

Uharica močvirna; Sumpfohreule; Aegolius brachyotus 226.

Uharica velika; Uhu, grosse Ohreule; Bubo maximus 224.

Vivek, glej priba.

Vjer, glej uharica velika.

Vran morski mali; kleiner Seerabe, Wasserrabe; Carbo gra-
culus 275.

Vran morski veliki, Cormoran, Scharbe; Carbo cormora-
nus 273.

Vran nočni; glej kvakač.

Žabodér, glej bobnarica.

Žabogólt, glej štrk.

Žerjav; Kranich; Grus cinerea 250.

Žličarka; Löffelreiher; Platalea leucorodia 258.

